

บทที่ 2

สิทธิและหน้าที่ของผู้เช่าซื้อตามกฎหมายไทย

สัญญาเช่าซื้อ (Hire-Purchase) เป็นเอกเทศสัญญาประเภทหนึ่ง ซึ่งเมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในมาตรา 572 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บัญญัติว่า “อันว่าเช่าซื้อ นั้น คือสัญญาซึ่งเจ้าของเอาทรัพย์สินออกให้เช่า และให้ค้ำมัดว่าจะขายทรัพย์สินนั้นหรือว่าจะให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้เช่า โดยเงื่อนไขที่ผู้เช่าได้ใช้เงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านั้นคราว

สัญญาเช่าซื้อนั้นถ้าไม่ทำเป็นหนังสือ ท่านว่าเป็นโมฆะ”

จะเห็นได้ว่า สัญญาเช่าซื้อ มีลักษณะของสัญญาเช่าทรัพย์สินผสมกับค้ำมัดว่าจะขาย กล่าวคือ เป็นสัญญาที่เจ้าของทรัพย์สินนำทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดออกให้บุคคลอีกคนหนึ่งใช้โดยการให้เช่าแต่ไม่ใช่เป็นการเช่าทรัพย์สินธรรมดา หากแต่เป็นการเช่าที่ประกอบด้วยค้ำมัดว่าจะหากผู้เช่า ใช้เงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านั้นคราวครบถ้วนตามจำนวนงวดที่ได้ตกลงกันแล้ว ให้สิทธิในทรัพย์สินนั้นตกเป็นของผู้เช่าไป เช่น แดงทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์จากเหลือง โดยมีข้อตกลงให้แดงชำระเงินแก่เหลืองเป็นรายเดือน ๆ ละ 6,000 บาท จำนวน 50 งวด เมื่อแดงชำระค่าเช่าซื้อครบทั้ง 50 งวด กรรมสิทธิ์ในรถยนต์ของนายเหลืองจึงโอนมาเป็นของแดง เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า ในส่วนของกฎหมายลักษณะเช่าซื้อที่มีบัญญัติไว้ในบรรพ 3 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น เพิ่งมาปรากฏให้เห็นเป็นสัญญาใหม่ หรือเป็นสัญญาพิเศษแยกต่างหากจากสัญญาอื่น ๆ เมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3¹ โดยที่มาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อของประเทศไทยมาจากกฎหมายและตำรากฎหมายในสมัยนั้น ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละมาตรา ดังเช่น ที่มาของ ป.พ.พ. มาตรา 572 ตามที่อ้างของกรมร่างกฎหมายคือบทกฎหมายของประเทศอังกฤษใน Halsbury : The Laws of England ฉบับพิมพ์ครั้งแรก เล่ม 1 หน้า 554 เลขที่ 1124 โดยจากการเปรียบเทียบจะเห็นว่ากรมร่างกฎหมายได้ร่างมาตรา 572 ตรงตามบทนิยามที่ให้ไว้แทบทุก

---

¹ ร. แลงการ์ด, “ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 2”, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2526), น. 287.

ตัวอักษร เพียงแต่ได้ตัดข้อความบางตอนที่เห็นว่าไม่จำเป็นออกซึ่งไม่ได้ทำให้ใจความเปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด²

การที่บทบัญญัติเรื่องเช่าซื้อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีเพียง 3 มาตรา คือ มาตรา 572 ถึงมาตรา 574 แต่ในสภาพสังคมปัจจุบันมีการทำสัญญาเช่าซื้อทรัพย์สินต่าง ๆ เป็นจำนวนมากลำพังแต่เพียงบทบัญญัติทั้งสามมาตราดังกล่าวไม่อาจครอบคลุมปัญหาข้อพิพาทที่สลับซับซ้อนได้ในทุกกรณี แต่เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของสัญญาเช่าซื้อตามมาตรา 572 วรรคหนึ่ง แล้วแสดงให้เห็นว่า สัญญาเช่าซื้อประกอบไปด้วยสัญญาเช่าทรัพย์สินและคำมั่นว่าจะขายทรัพย์สิน ดังนั้น เมื่อบทบัญญัติในกฎหมายลักษณะเช่าซื้อเมื่ออยู่เพียง 3 มาตรา จึงต้องนำบทบัญญัติในกฎหมายลักษณะซื้อขายและกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์สินมาใช้บังคับเพียงเท่าที่ไม่ขัดกับลักษณะของสัญญาเช่าซื้อ แต่อาจเกิดปัญหาที่ตามมา กล่าวคือ เมื่อใดที่ต้องนำเอากฎหมายซื้อขายหรือกฎหมายเช่าทรัพย์สินมาใช้กับสัญญาเช่าซื้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติทั้งสามมาตราดังกล่าวมิได้กำหนดเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้ให้เช่าและผู้เช่าซื้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสิทธิและหน้าที่ของผู้เช่าซื้อซึ่งมิได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนในกฎหมายลักษณะเช่าซื้อย่อมก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติอยู่ไม่น้อย

อย่างไรก็ตาม ในระหว่างที่ผู้เช่าซื้อยังชำระค่าเช่าซื้อไม่ครบ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อยังไม่โอนไปยังผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อจึงเปรียบเสมือนเป็นผู้เช่าทรัพย์สินโดยทั่วไป แต่เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อมิได้กำหนดถึงสิทธิและหน้าที่ของผู้เช่าซื้อไว้เป็นการเฉพาะ จึงต้องนำหลักกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์สินมาใช้ แต่ในบางกรณีหากนำหลักกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์สินมาใช้ย่อมก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมและเกิดปัญหาแก่คู่สัญญาไม่ว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างแน่แท้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสิทธิและหน้าที่ของผู้เช่าซื้อซึ่งไม่มีบทบัญญัติกฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ จึงมีประเด็นที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้เช่าซื้อดังต่อไปนี้

---

² มานะ พิทยาภรณ์, “ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อ” (วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาเอก คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2512), น. 10-17.

1. หน้าที่ชำระค่าเช่าซื้อ

1.1. ความหมายและวิธีการคำนวณค่าเช่าซื้อ

สัญญาเช่าซื้อ มีลักษณะเป็นสัญญาต่างตอบแทนตามมาตรา 572 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ เป็นสัญญาที่ผู้ให้เช่าซื้อ มีหน้าที่ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้เช่าซื้อ เพื่อให้ผู้เช่าซื้อได้ใช้หรือได้รับประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการเช่า โดยนอกจากผู้เช่าซื้อ มีหน้าที่รับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อแล้ว ผู้เช่าซื้อ ยังมีหน้าที่ในการชำระค่าเช่าซื้อ ซึ่งค่าเช่าซื้อ คือ เงินค่าตอบแทนในการที่ผู้เช่าซื้อ ได้ใช้สอยหรือได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ขณะเดียวกันส่วนหนึ่ง ก็เป็นการชำระราคาทรัพย์สินในการที่จะได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อ นั้นด้วย หากพิจารณาตามมาตรา 572 ผู้เช่าซื้อ มีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าซื้อ เป็น “เงิน” เท่านั้น จะชำระเป็นของหรือสิ่งอื่นนอกจากเงินเหมือนอย่างค่าเช่าไม่ได้ เงินที่ใช้เป็นงวด ๆ นอกจากจะมีลักษณะเป็นค่าใช้ทรัพย์สินอย่างค่าเช่าแล้ว ยังมีลักษณะราคาทรัพย์สินรวมอยู่ด้วย เมื่อชำระเงินกันครบทุกงวดแล้ว ผู้เช่าซื้อ ก็จะได้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อ เป็นกรรมสิทธิ์ เงินที่ใช้เป็นงวด ๆ จึงย่อมจะเป็นจำนวนที่สูงกว่าค่าเช่าตามปกติเป็นธรรมดา กฎหมายจึงไม่เรียกเงินนี้ว่า ค่าเช่า แต่เรียกว่า ใช้เงิน เท่านั้น³ อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นการชำระค่าเช่าซื้อด้วยตราสารที่แทนเงินได้ เช่น เช็คหรือตั๋วแลกเงิน ก็ย่อมมีผลเช่นเดียวกับการชำระด้วยเงินเหมือนกัน เพราะผู้ให้เช่าซื้อ สามารถนำไปขึ้นเงินได้⁴ โดยการชำระค่าเช่าซื้อ นั้นต้องชำระเป็นงวด ๆ ถ้าชำระเป็นครั้งหนึ่งคราวเดียวเงินนั้นก็ไม่ใช่ค่าเช่าซื้ออันจะมีผลทำให้สัญญานั้นไม่ใช่สัญญาเช่าซื้อไปด้วย เพราะไม่เข้ากับลักษณะของสัญญาเช่าซื้อตาม

³ ไผทชิต เอกจริยกร, “คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่าทรัพย์สินเช่าซื้อ”, พิมพ์ครั้งที่ 13 แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551), น. 269.

⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 3934/2525 จำเลยเช่าซื้อรถยนต์จากห้าง ก. มีข้อสัญญาว่าเมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลง จำเลยยินยอมชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างอยู่จนถึงวันบอกเลิกสัญญาจนครบปรากฏว่า เชคพิพาทเป็นเชคที่จำเลยออกเพื่อชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างก่อนห้าง ก. บอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ จึงเป็นเชคที่ออกเนื่องจากมีหนี้ผูกพันกัน ห้าง ก. สลักหลังโอนเชคพิพาทชำระหนี้แก่โจทก์ โจทก์จึงเป็นผู้ทรงเชคพิพาทโดยชอบด้วยกฎหมาย จำเลยจึงต้องรับผิดชอบต่อโจทก์

มาตรา 572 แต่จะกลายเป็นสัญญาซื้อขายไป⁵ อย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์ไพจิตร ปุญญพันธุ์⁶ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า แมตกลงกันว่าจะใช้เงินกันหนึ่งงวดหรือหนึ่งคราวก็อยู่ในความหมายของบทบัญญัติที่ว่า “ได้ใช้เงินกันเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านี้คราว” ด้วย คือไม่ว่ากำหนดกัน 1 คราว 2 คราว 3 คราว ฯลฯ ก็อยู่ในความหมายของบทบัญญัตินี้ดังกล่าวอยู่นั่นเอง⁶ อนึ่ง แม้มาตรา 572 จะใช้คำว่า “โดยเงื่อนไขที่ผู้เช่าได้ใช้เงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านี้คราว” ก็ตาม แต่ศาสตราจารย์ ดร. มานะ พิทยาภรณ์ เห็นว่า ถ้าหากคู่สัญญาตกลงกันว่า เมื่อผู้เช่าซื้อชำระเงินครบเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านี้บาท ให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตกเป็นของผู้เช่าซื้อ เช่นนี้ก็ยิ่งถือได้ว่าเป็นสัญญาเช่าซื้อ⁷

ในการคำนวณค่าเช่าซื้อนั้น ค่าเช่าซื้อนั้นปกติก็ได้แก่⁸ ราคาสินค้าที่ซื้อขายกันตามท้องตลาด (ราคาเงินสด) บวกกับผลประโยชน์หรือดอกเบี้ยทั้งหมด ผลลัพธ์เท่าใดก็เป็นจำนวนเงินค่าเช่าซื้อทั้งหมด โดยการคิดคำนวณผลประโยชน์หรือดอกเบี้ยรวมทั้งหมดนั้นคำนวณจาก

$$\text{ผลประโยชน์หรือดอกเบี้ยรวมทั้งหมด (ค่าใช้ทรัพย์)} = \frac{\text{ราคาสินค้า} \times \text{อัตราดอกเบี้ย} \times \text{จำนวนปี}}{100}$$

ผลลัพธ์จะออกมาเป็นผลประโยชน์หรือดอกเบี้ยรวมทั้งหมดที่ผู้ให้เช่าซื้อจะได้รับจากการให้เช่าซื้อสินค้านั้น ๆ

ส่วนค่าเช่าซื้อแต่ละงวดที่จะต้องผ่อนชำระนั้น คิดคำนวณได้ดังนี้

$$\text{ค่าเช่าซื้อที่ต้องชำระในแต่ละงวด} = \frac{\text{ราคาของสินค้า} + \text{ผลประโยชน์หรือดอกเบี้ยรวมทั้งหมด}}{\text{จำนวนงวด}}$$

⁵ ศนันท์ภรณ์ (จำปี) โสคติพันธุ์, “คำอธิบายกฎหมายเช่าทรัพย์-เช่าซื้อ พร้อมคำอธิบายในส่วนของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม 2540 และกฎหมายใหม่ที่เกี่ยวข้อง”, พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551), น. 175.

⁶ ไพจิตร ปุญญพันธุ์, “ข้อสังเกตเกี่ยวกับสัญญาเช่าซื้อ”, บทบัณฑิตย, เล่ม 30, ตอน 1,(2516), น. 69.

⁷ มานะ พิทยาภรณ์, “คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าทรัพย์เช่าซื้อ จำรงงาน จำทำของและรับขน”, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พับลิคิสิเนสพริ้นท์ จำกัด, 2531), น. 18.

⁸ วรวิทย์ ฤทธิพิศ, “คำอธิบายกฎหมายลักษณะเช่าซื้อพร้อมคำพิพากษานิติกร”, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, 2537), น. 45.

โดยปกติการชำระค่าเช่าซื้อที่ต้องผ่อนชำระกันแต่ละงวด ๆ นั้นก็เป็นไปตามที่ คู่สัญญากำหนดไว้ในสัญญา และค่าเช่าซื้อในแต่ละงวดก็ไม่จำเป็นต้องเท่ากันทุกงวด ทั้งระยะเวลา การผ่อนชำระค่าเช่าซื้ออาจจะสั้นหรือยาวก็ได้สุดแต่ที่คู่สัญญาจะตกลงกัน⁹ และในทางปฏิบัติโดย ปกติเงินที่ผู้เช่าซื้อชำระในวันทำสัญญา หรือที่เรียกว่า “เงินดาวน์” นั้น เป็นเงินค่าเช่าซื้ออย่างหนึ่ง ที่ได้ชำระมาแล้วในวันทำสัญญา¹⁰ ส่วนที่เหลือต้องนำมาแบ่งชำระเป็นงวด ๆ โดยเงินทั้งหมด ดังกล่าวจะเป็นราคาทรัพย์สินที่เช่าซื้อบวกด้วยดอกเบี้ยและกำไร และในส่วนของดอกเบี้ยใน สัญญาเช่าซื้อนั้นสามารถคิดได้เกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี เนื่องจากไม่ใช่การกู้ยืมเงินตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 654 (คำพิพากษาฎีกาที่ 1631-1634/2508) ทั้งสัญญาเช่าซื้อก็ไม่ อยู่ในบังคับของพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราฯ ที่ไม่ให้คิดดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี เพราะพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นการห้ามเรียกดอกเบี้ยแต่เฉพาะการกู้ยืมเงินเท่านั้น ไม่ อาจนำมาใช้บังคับกับสัญญาเช่าซื้อได้

1.2. ดอกเบี้ยในค่าเช่าซื้อ

1.2.1. เหตุที่มีการเรียกดอกเบี้ยในค่าเช่าซื้อ

ค่าเช่าซื้อประกอบด้วยราคาเงินสดและดอกเบี้ย โดยปกติแล้วการเรียกดอกเบี้ยนั้น ต้องมีฐานมาจากสัญญากู้ยืมเงินตามมาตรา 654 หรือเกิดจากการผิดนัดชำระหนี้เงินไม่ว่าจะเป็น หนี้เงินตามสัญญาใด ๆ ตามมาตรา 224¹¹ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น แต่เหตุ ที่มีการเรียกดอกเบี้ยในสัญญาเช่าซื้อได้ เนื่องจากสัญญาเช่าซื้อเป็นการประกันหนี้ด้วยทรัพย์สิน

⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 669/2526 ในสัญญาเช่าซื้อนั้น คู่สัญญาอาจตกลงชำระค่าเช่าซื้อเป็น 2 งวดได้ ไม่จำเป็นต้องกำหนดการผ่อนชำระเป็นรายเดือน รายวัน หรือรายสัปดาห์ สัญญา ระหว่างจำเลยกับผู้ร้องจึงเป็นสัญญาเช่าซื้อ มิใช่สัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด เมื่อจำเลยยังชำระ ค่าเช่าซื้อไม่ครบกรรมสิทธิ์ในรถของกลางจึงเป็นของผู้ร้องขอคืนได้

¹⁰ วรวิทย์ ฤทธิพิศ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 8, น. 82.

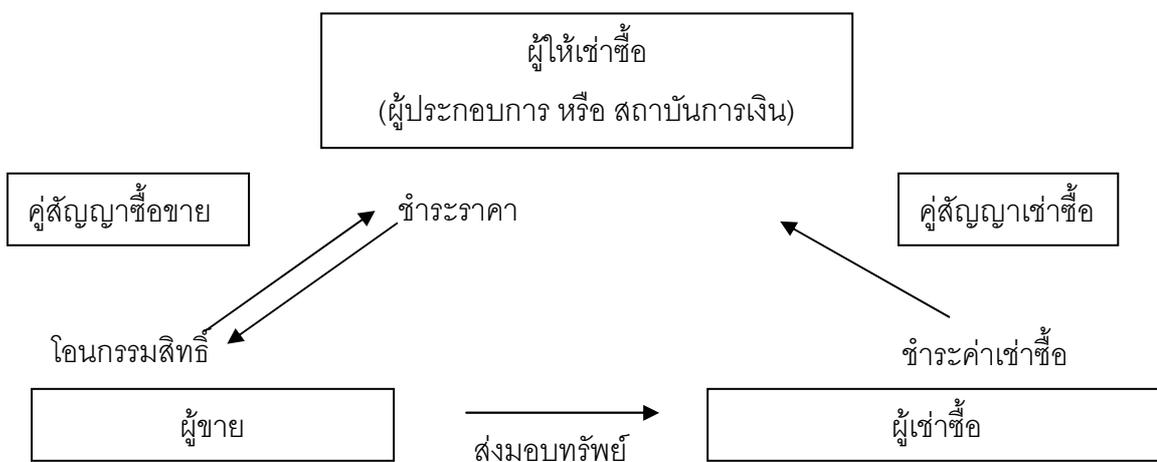
¹¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 224 “หนี้เงินนั้น ท่านให้คิดดอกเบี้ยใน ระหว่างเวลาผิดนัดร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ถ้าเจ้าหนี้อาจจะเรียกดอกเบี้ยได้สูงกว่านั้นโดยอาศัยเหตุ อย่างอื่นอันชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้คงส่งดอกเบี้ยต่อไปตามนั้น

ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัด

การพิสูจน์ค่าเสียหายอย่างอื่นนอกกว่านั้น ท่านอนุญาตให้พิสูจน์ได้”

อย่างหนึ่งซึ่งเป็นหนี้เงินกู้ยืม เพราะในระบบธุรกิจให้เช่าซื้อสมัยใหม่ ผู้ให้เช่าซื้อมักจะเป็นสถาบันการเงินหรือบริษัทในเครือเดียวกันกับผู้ประกอบธุรกิจให้เช่าซื้อ ซึ่งบริษัทผู้ประกอบธุรกิจจะทำสัญญาซื้อขายกับสถาบันการเงินโดยจะโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่จะให้เช่าซื้อแก่สถาบันการเงิน เพื่อให้สถาบันการเงินเป็นผู้ให้เช่าซื้อ โดยสถาบันการเงินต้องชำระราคาให้กับผู้ประกอบธุรกิจ และสถาบันการเงินจะทำสัญญาเช่าซื้อกับผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อต้องผ่อนชำระค่าเช่าซื้อกับสถาบันการเงินโดยตรง แท้จริงแล้วผู้เช่าซื้อได้กู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินมาเพื่อผ่อนชำระค่าเช่าซื้อให้แก่สถาบันการเงิน แต่เพื่อเป็นการประกันหนี้เงินกู้ยืม สถาบันการเงินจึงต้องทำเป็นสัญญาเช่าซื้อเพราะกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อยังคงอยู่ที่สถาบันการเงิน หากมีการบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 573 หรือมาตรา 574 สถาบันการเงินซึ่งเป็นผู้ให้เช่าซื้อยังคงมีสิทธิได้รับทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อคืนได้ แทนที่สถาบันการเงินซึ่งให้ผู้เช่าซื้อกู้ยืมเงินเพื่อชำระค่าเช่าซื้อจะทำสัญญาให้กู้ยืมเงิน แต่กลับมาทำสัญญาเช่าซื้อ จึงมีการเรียกดอกเบี้ยรวมเข้าไปในค่าเช่าซื้อ ทั้งที่แท้จริงแล้วเป็นดอกเบี้ยจากการกู้ยืมเงินนั่นเอง

แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญาในการทำสัญญาเช่าซื้อในปัจจุบัน

1.2.2. อัตราดอกเบี้ยในค่าเช่าซื้อ

การคิดอัตราดอกเบี้ยในสัญญาเช่าซื้อนั้น ผู้ให้เช่าซื้อสามารถคิดดอกเบี้ยได้เกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี เพราะมาตรา 654¹² แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บังคับใช้กับการกู้ยืมเงินเท่านั้น จึงไม่มีผลบังคับกับสัญญาชนิดอื่นรวมทั้งสัญญาเช่าซื้อ และสัญญาเช่าซื้อก็ไม่อยู่ในบังคับของพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ที่ไม่ให้คิดดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ 15

¹² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 “ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี ถ้าสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละสิบห้าต่อปี”

ต่อไป เพราะพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นการห้ามเรียกดอกเบี้ยแต่เฉพาะการกู้ยืมเงินเท่านั้น ไม่อาจนำมาใช้บังคับกับสัญญาเช่าซื้อได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 9571/2544 ดอกเบี้ยที่รวมไว้ในสัญญาเช่าซื้อและค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระนั้นแม้จะมีจำนวนถึงร้อยละ 30 ต่อปีก็ไม่ต้องห้ามตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา เพราะมิใช่ดอกเบี้ยการกู้ยืมเงิน พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา มิอาจนำมาปรับใช้กับสัญญาเช่าซื้อได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1631-1634/2508 การเล่นแชร์เปียหอยไม่เป็นการกู้ยืม แม้ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือก็ฟ้องร้องกันได้ การประมุขให้ดอกเบี้ยกัน ถือไม่ได้ว่าเป็นการให้ดอกเบี้ยในการกู้ยืม เป็นลักษณะการประมุขว่าใครจะให้ประโยชน์สูงกว่ากันเท่านั้น มิได้กำหนดอัตราให้เรียกร้องกันได้อย่างไร จึงไม่อยู่ในบังคับแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654

ในปัจจุบัน การทำสัญญาเช่าซื้อมักเป็นการทำสัญญาระหว่างผู้เช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อที่เป็นสถาบันการเงิน ธนาคารหรือบริษัทเงินทุนต่าง ๆ แทนที่จะเป็นการทำสัญญาเช่าซื้อกับผู้ขายสาเหตุที่สถาบันการเงิน ธนาคารหรือบริษัทเงินทุนต่าง ๆ เหล่านี้ให้ผู้ซื้อมาทำสัญญาเช่าซื้อกับตนนั้น ก็เพราะสัญญาเช่าซื้อจะให้ประโยชน์แก่สถาบันการเงิน ธนาคารหรือบริษัทเงินทุนที่จะเข้าครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อ และยึดเงินค่าเช่าซื้อที่ส่งมาแล้วทั้งหมด หากปรากฏว่าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ และในระหว่างเวลาเช่าซื้อ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อก็ยังเป็นของผู้ให้เช่าซื้อ อันเป็นหลักประกันประการหนึ่ง แต่ที่สำคัญก็คือการที่สถาบันการเงินเหล่านี้ระดมเงินฝากจากประชาชนมาต้องนำมาบริหารก่อให้เกิดประโยชน์ โดยให้ผู้เช่าซื้อซึ่งจะได้ดอกเบี้ยเงินกู้มาจ่ายให้แก่ผู้ฝากเงินและจะได้รับกำไรจากส่วนต่างของดอกเบี้ยเงินฝากและเงินกู้นั้น และถ้าพิจารณาในอีกมุมมองหนึ่ง การเช่าซื้อเป็นการให้สินเชื่อแก่ผู้เช่าซื้อ โดยการได้ทรัพย์สินไปใช้ก่อนชำระราคาครบ¹³

การประกอบธุรกิจให้เช่าซื้อในปัจจุบัน ผู้ให้เช่าซื้อจะคำนวณดอกเบี้ยหรืออัตราผลประโยชน์โดยการใช้วิธีการคำนวณแบบรวมคำนวณจากยอดจัดตามวงเงินที่เช่าซื้อและคิดดอกเบี้ยจากวงเงินและอัตราดอกเบี้ยเท่ากันตลอดเวลาของสัญญา (Flat Rate) ไม่ว่าจะมีการชำระค่าเช่าซื้อไปแล้วเพียงใด ถึงแม้จะมีการผ่อนชำระค่าเช่าซื้อที่เงินต้นเป็นงวด ๆ ทุกเดือน ทำให้ยอดต้นเงินที่ค้างชำระจริงในแต่ละเดือนลดลงเรื่อย ๆ ถ้าคิดดอกเบี้ยจากเงินต้นที่ค้างชำระจริงในแต่ละเดือน จำนวนดอกเบี้ยที่ผู้เช่าซื้อต้องชำระจะลดลงทุกเดือนตามต้นเงินที่ค้างชำระจริงในแต่ละเดือน แต่ในความเป็นจริงแล้ว ผู้เช่าซื้อยังคงต้องชำระดอกเบี้ยที่คิดจากเงินต้นอันเป็นจำนวน

¹³ ไพบทิต เอกจริยกร, *อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 3*, น. 254.

เงินค่าเช่าซื้อครั้งแรกที่ยังไม่มีการผ่อนชำระ ไม่ได้เป็นการลดดอกเบี้ยลงแต่อย่างใด ซึ่งต่างจากการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินที่ผ่อนชำระต้นเงินและดอกเบี้ยแต่ละงวด แล้วเงินต้นที่จะคิดคำนวณดอกเบี้ยในงวดถัดไปจะลดลง ซึ่งเป็นผลให้ดอกเบี้ยลดลงไปด้วย

ในเรื่องนี้จากการศึกษาพบว่า มุมมองตามกฎหมายไทยเห็นว่า สัญญาเช่าซื้อคือ สัญญาเช่าทรัพย์และคำมั่นว่าจะขายทรัพย์สิน โดยหลักกฎหมายเช่าซื้อไม่ได้เกี่ยวกับการกู้ยืมเงินแต่อย่างใด อัตราดอกเบี้ยหรืออัตราผลประโยชน์ในสัญญาเช่าซื้อจึงไม่มีกฎหมายจำกัดอัตราเอาไว้ และไม่อยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา¹⁴ ซึ่งศาลฎีกาก็ได้วินิจฉัยว่า การฟ้องเรียกรื้อค่าเสียหายจากการผิดสัญญาเช่าซื้อ เป็นการใช้สิทธิเรียกรื้อค่าเสียหายตามสัญญา จึงไม่เป็นการคิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ยหรือขัดต่อพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 ด้วย¹⁵

เมื่อสัญญาเช่าซื้ออยู่บนมุมมองดังกล่าว นักกฎหมายจึงมีความเห็นว่า การเช่าซื้อไม่ใช่เป็นการกู้ยืม เงินค่าเช่าซื้อจะตกลงกำหนดกันเป็นจำนวนมากน้อยเท่าไรก็สุดแต่ใจของคู่สัญญา ไม่ขัดต่อกฎหมาย แม้อัตราดอกเบี้ยที่นำมาคำนวณแต่แรกจะไม่เกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด แต่เมื่อคำนวณจำนวนเงินทั้งหมดออกมาเป็นค่าเช่าซื้อในแต่ละเดือนที่ผู้เช่าซื้อต้องชำระ

¹⁴ กานดา ภูเขียวชาญวิทย์, “การบังคับใช้กฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), น. 114-123.

¹⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 1961/2545 ปัญหาที่ต้องวินิจฉัยตามฎีกาของจำเลยที่ 2 ประการสุดท้ายมีว่า โจทก์เรียกร้องให้จำเลยทั้งสองชำระดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 15 ต่อปี ของต้นเงินที่ต้องชำระเป็นการคิดดอกเบี้ยเกินอัตราขัดต่อพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 ทั้งเป็นการคิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ย โจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกร้องดอกเบี้ยดังกล่าวได้นั้น เห็นว่า โจทก์ฟ้องอ้างเหตุผลหนึ่งอันเกิดจากการผิดสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ที่จำเลยที่ 1 ทำกับโจทก์ โดยจำเลยที่ 2 เป็นผู้ค้าประกันมิใช่เรียกร้องมูลหนี้อันเกิดจากการกู้ยืมเงิน ซึ่งตามสัญญาเช่าซื้อข้อ 9 เอกสารหมายเลข 5 ระบุว่า ถ้าผู้เช่าซื้อผิดนัดหรือผิดสัญญาและต้องชำระเงินใด ๆ ให้แก่เจ้าของผู้เช่าซื้อยอมเสียดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 15 ต่อปี นับจากวันผิดนัด เมื่อโจทก์เรียกดอกเบี้ยจากจำเลยทั้งสองตามสัญญาเช่าซื้อดังกล่าวซึ่งถือว่าเป็นการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายตามสัญญา จึงหาใช่เป็นการคิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ยหรือขัดต่อพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 ดังที่จำเลยที่ 2 ฎีกาไม่

แล้วจะเห็นได้ชัดว่า ดอกเบี้ยนั้นเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดก็ตาม¹⁶ โดยการคิดดอกเบี้ยในการให้ เช่าซื้อจากต้นเงินเฉลี่ยเท่ากันทุกเดือนโดยมิได้ลดอัตราดอกเบี้ยตามจำนวนเงินต้นที่ลดลง ทำให้ อัตราดอกเบี้ยอาจสูงถึง 23% ต่อปี จึงเป็นการเอาเปรียบผู้เช่าซื้อเป็นอย่างมาก¹⁷ ทั้งศาลฎีกาได้มี คำพิพากษาวางหลักรับรองการคิดคำนวณค่าเช่าซื้อไว้ด้วยว่าสามารถทำได้ในรูปแบบของการคิด อัตราค่าเช่าซื้อโดยคำนวณจากดอกเบี้ยบวกเข้ากับเงินที่ค้างชำระ จากนั้นเอาจำนวนปีหารเป็น รายปีออกมาเป็นค่างวด¹⁸ จึงทำให้ผู้เช่าซื้อซึ่งเป็นผู้อ่อนแอกว่าในทางเศรษฐกิจต้องรับภาระชำระ ค่าเช่าซื้อเกินกว่ากำลังทรัพย์ที่ตนมี

จะเห็นได้ว่า ในการคำนวณดอกเบี้ยในสัญญาเช่าซื้อนั้น ประเทศไทยยังไม่มี บทบัญญัติของกฎหมายควบคุมการคิดอัตราดอกเบี้ยหรือกำหนดเพดานอัตราดอกเบี้ยในสัญญา เช่าซื้อไว้เป็นการเฉพาะ จะมีแต่เฉพาะกฎหมายควบคุมการคำนวณอัตราดอกเบี้ยในสัญญากู้ยืม เงินเท่านั้น ดังนั้น ในการคิดดอกเบี้ยการเช่าซื้อนั้นผู้ให้เช่าซื้อสามารถเรียกอัตราดอกเบี้ยจำนวน เท่าไรก็ได้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วถ้าเป็นการให้เช่าซื้อโดยธนาคารพาณิชย์นั้นการคิดอัตราดอกเบี้ย การคิดดอกเบี้ยการเช่าซื้อมักจะอิงกับอัตราเงินกู้เป็นเกณฑ์โดยอิงกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่ธนาคาร พาณิชย์เรียกเก็บจากลูกค้ารายย่อยชั้นดี (MRR) ซึ่งอัตราดอกเบี้ยเงินกู้นั้นย่อมมีลักษณะแปรผัน ไปตามกลไกตลาดได้ และแม้จะมีผู้ให้ความเห็นว่า ในการกำหนดอัตราผลประโยชน์ตอบแทนใน สัญญาเช่าซื้อและวิธีการคำนวณนั้น แม้ว่าจะควรจะมีการกำหนดเพดานของอัตราไว้เพื่อคุ้มครอง ผู้บริโภคที่ทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์กับผู้ประกอบการโดยทั่วไป แต่ก็มีเหตุผลที่ควรกำหนดให้ สามารถใช้อัตราที่สูงกว่าเพดานอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืม เนื่องจากผู้ประกอบการก็มีต้นทุนซึ่งอาจ

¹⁶ สำนักกฎหมาย ดร. อุกฤษ มงคลนาวิน, “ปัญหาอัตราดอกเบี้ย,” (รายงานเผยแพร่ การสัมมนาประจำปี 2523 ครั้งที่หนึ่ง, 2523), น. 12.

¹⁷ นิทรา นัยโกวิท, “การคุ้มครองผู้บริโภคในการทำสัญญาเช่าซื้อสินค้า,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532) น. 83.

¹⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1206/2539 ราคาเช่าซื้อรถยนต์ตามสัญญาเช่าซื้อนั้นได้รวม ค่าเช่ากับราคารถยนต์ที่เช่าซื้อเข้าไว้ด้วยกัน การกำหนดราคาเช่าซื้อดังกล่าวไม่มีกฎหมายห้าม ไว้ และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน แม้ราคาเช่าซื้อ รถยนต์ดังกล่าวโจทก์จะกำหนดโดยวิธีหักเงินชำระล่วงหน้าออกไปก่อนแล้วนำส่วนที่เหลือไปคิด ดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 15 ต่อปีในจำนวน 48 งวด คือ 4 ปีคำนวณเป็นดอกเบี้ยเท่าใด บวกเข้ากับ เงินที่ค้างชำระ จากนั้นเอา 4 ปีหารเป็นรายปีออกมาเป็นค่างวดก็ตาม ก็เป็นวิธีการกำหนดราคาเช่า ซื้อรถยนต์ของโจทก์โดยชอบ หากเป็นโมฆะไม่

ต้องเสียดอกเบี้ยจากการกู้เงินที่นำมาลงทุนให้เข้าซื้อและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ด้วย แต่เมื่อมองในทางกลับกันก็พบว่า ด้วยลักษณะของวิธีการคำนวณค่าเช่าซื้อที่มีการระบุไว้ตั้งแต่ทำสัญญาโดยการคำนวณจากอัตราดอกเบี้ยของวงเงินที่เช่าซื้อคูณกับระยะเวลาตามสัญญา ก่อนหารเป็นจำนวนที่ต้องชำระในแต่ละงวด ทำให้อาจมองได้เสมือนว่าเป็นการคิดดอกเบี้ยจากเงินต้น (วงเงินที่เช่าซื้อ) ตลอดระยะเวลาของสัญญา แม้ในความเป็นจริงการชำระค่าเช่าซื้อในแต่ละงวดก็เหมือนกับการที่ผู้เช่าซื้อชำระเงินกู้ยืมคืนแก่ผู้ให้เช่าซื้อไปบางส่วนของเงินต้นแล้ว ทำให้ไม่ควรถูกคิดดอกเบี้ยจากวงเงินทั้งหมดก็ตาม ทำให้เป็นเหตุผลที่สนับสนุนให้ควรจำกัดอัตราดอกเบี้ยในสัญญาเช่าซื้อด้วย เพราะด้วยวิธีการคำนวณค่าเช่าซื้อแบบนี้ ผู้ประกอบการมีสิทธิได้รับผลประโยชน์ตอบแทนสูงอยู่แล้ว¹⁹ แต่ก็ยังไม่มีกฎหมายกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่ชัดเจน ดังนั้น เพื่อเป็นการสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่คู่สัญญาเช่าซื้อ จึงน่าพิจารณาว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อควบคุมการคิดอัตราดอกเบี้ยรวมทั้งการกำหนดเพดานอัตราดอกเบี้ยในสัญญาเช่าซื้อไว้โดยเฉพาะหรือไม่

1.3. รายละเอียดเกี่ยวกับราคาเช่าซื้อเปรียบเทียบกับราคาเงินสด

หากพิจารณาบทบัญญัติกฎหมายลักษณะเช่าซื้อตามมาตรา 572 ถึงมาตรา 574 ไม่ได้บัญญัติไว้ว่า ในสัญญาเช่าซื้อต้องระบุข้อความใดบ้างโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อความที่บ่งบอกถึงราคาเช่าซื้อหรือราคาเงินสด เพราะสัญญาเช่าซื้อเป็นเอกเทศสัญญาประเภทหนึ่งจึงตกอยู่ภายใต้หลักเสรีภาพในการทำสัญญาที่จะกำหนดข้อตกลงอย่างไรก็ได้ไว้ในสัญญาก็ได้ แต่ต้องไม่เป็นข้อสัญญาที่ต้องห้ามตามมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ ไม่เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย พันวิสัย ชัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งในการประกอบธุรกิจให้เช่าซื้อนั้น ผู้ให้เช่าซื้อจึงกำหนดค่าเช่าซื้อไว้ในสัญญาโดยคำนวณจากราคาสินค้าที่ซื้อขายกันตามท้องตลาดหรือราคาเงินสดบวกกับผลประโยชน์หรือดอกเบี้ยทั้งหมด และค่าบริการอื่น ๆ ผลลัพธ์ที่ได้ก็จะเป็นจำนวนเงินค่าเช่าซื้อทั้งหมดที่ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องชำระให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ โดยผู้ให้เช่าซื้อไม่ได้ระบุราคาเงินสด (cash price) ของทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อนั้นไว้ในสัญญาแต่อย่างใด ทำให้ผู้เช่าซื้อซึ่งเป็นผู้บริโภคไม่ได้รับข้อมูลอย่างเพียงพอที่จะตัดสินใจว่าจะตกลงใจเช่าทำสัญญาเช่าซื้อหรือไม่ ทั้งเป็นช่องว่างให้ผู้ให้เช่าซื้อกำหนดอัตราดอกเบี้ยในราคาเช่าซื้อได้สูงมาก การที่ผู้เช่าซื้อไม่มีโอกาสเปรียบเทียบและทราบรายละเอียด

¹⁹ พลกฤต บวรไกรเลิศ, "สัญญามาตรฐานเช่าซื้อรถยนต์", (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), น. 62.

เกี่ยวกับราคาค่าเช่าซื้อเปรียบเทียบกับราคาเงินสดทำให้การประกอบธุรกิจให้เช่าซื้อเจริญรุ่งเรือง แต่กลับเป็นผลเสียแก่เศรษฐกิจของประเทศและแก่บรรดาผู้เช่าซื้อซึ่งเป็นผู้บริโภคเป็นอย่างยิ่ง

ตัวอย่างเช่น ในสัญญาเช่าซื้อกำหนดไว้ว่า หากชำระเป็นเงินสดต้องชำระเป็นจำนวนเงิน 500,000 บาท แต่หากจะผ่อนชำระค่าเช่าซื้อคิดเป็นจำนวนเงิน 900,000 บาท กรณีตามตัวอย่างนี้ ผู้เช่าซื้ออาจไม่ตกลงใจเข้าทำสัญญาเช่าซื้อก็ได้ เพราะการชำระค่าเช่าซื้อแบบผ่อนส่งต้องชำระเงินสูงกว่าการชำระเป็นเงินสด การผู้เช่าซื้อตกลงใจทำสัญญาเช่าซื้อเพราะเห็นว่าการชำระค่าเช่าซื้อแบบผ่อนส่งนั้น ผู้เช่าซื้อต้องชำระเงินค่าเช่าซื้อเป็นงวดเพียงทีละน้อย ๆ เท่าที่ตนมีกำลังทรัพย์เพียงพอและไม่เป็นการสร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่การดำรงชีพตามปกติของตน แต่การที่ผู้ให้เช่าซื้อไม่ได้กำหนดราคาเงินสดไว้ในสัญญาเช่าซื้อ ทำให้ผู้เช่าซื้อซึ่งเป็นประชาชนทั่วไปไม่อาจรู้ได้ว่า จำนวนเงินค่าเช่าซื้อที่ตนต้องชำระประกอบด้วยราคาอะไรบ้าง เป็นราคาเงินสดเท่าใด และเป็นอัตราดอกเบี้ยเท่าใด อาจทำให้ผู้เช่าซื้อต้องชำระเงินค่าเช่าซื้อมากกว่าราคาเงินสดหลายเท่า เพราะผู้เช่าซื้อไม่อาจทราบได้ว่า ราคาเงินสดและราคาค่าเช่าซื้อแตกต่างกันมากน้อยเพียงใดและต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละเท่าใด ทำให้ผู้เช่าซื้อซึ่งเป็นผู้บริโภคอาจถูกเอาเปรียบจากผู้ประกอบธุรกิจให้เช่าซื้อได้

อย่างไรก็ตาม ธนาคารแห่งประเทศไทยได้อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 36 แห่งพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 ออกประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ สนส. 01/2551 เรื่อง การอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์ประกอบธุรกิจให้เช่าซื้อและให้เช่าแบบลีสซิ่ง และประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ สนส. 03/2551 เรื่อง หลักเกณฑ์ในการประกอบธุรกิจให้เช่าซื้ออสังหาริมทรัพย์ของบริษัทเงินทุนประเภทกิจการเงินทุนเพื่อการเคหะและของบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ และอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 36 และมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวออกประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ สนส. 02/2551 เรื่อง การอนุญาตให้บริษัทเงินทุนให้เช่าซื้ออสังหาริมทรัพย์และการรับโอนซึ่งสิทธิเรียกร้องที่เกิดจากการจำหน่ายสินค้าในกิจการเงินทุนเพื่อการจำหน่ายและการบริโภค โดยประกาศทั้งสามฉบับดังกล่าวกำหนดให้สถาบันการเงินต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้ให้เช่าซื้อต้องระบุข้อความต่าง ๆ รวมทั้งราคาค่าเช่าซื้อและราคาเงินสดไว้ในสัญญาเช่าซื้อด้วย ซึ่งเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม หากเป็นการทำสัญญาเช่าซื้อระหว่างเอกชนกับเอกชนซึ่งอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และไม่อยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติฉบับนี้ ก็ยังไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดถึงรายละเอียดของสัญญาเช่าซื้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องราคาค่าเช่าซื้อกับราคาเงินสด จึงทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ ซึ่งในกฎหมายเช่าซื้อของประเทศอังกฤษและประเทศออสเตรเลียได้

บัญญัติให้ผู้ประกอบธุรกิจให้เข้าซื้อที่มีหน้าที่ต้องกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับราคาค่าเช่าซื้อเปรียบเทียบกับราคาเงินสดโดยกำหนดไว้อย่างชัดเจนในส่วนต้นของสัญญาเช่าซื้อเพื่อเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับข้อมูลอย่างเพียงพอที่จะตัดสินใจว่าจะตกลงใจเช่าทำสัญญาเช่าซื้อหรือไม่ จึงเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาว่า ประเทศไทยจึงควรจะนำหลักการดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะเช่าซื้อของไทยหรือไม่

1.4. หน้าที่ชำระค่าเช่าซื้อฉบับสิ้นลงเมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมด

ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายลักษณะเช่าซื้อไม่มีบทบัญญัติมาตราใดบัญญัติถึงผลของสัญญาเช่าซื้อกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมด แต่เมื่อสัญญาเช่าซื้อที่มีลักษณะเช่นเดียวกับสัญญาเช่าทรัพย์สินในส่วนที่เกี่ยวกับกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมด สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับไปเช่นเดียวกับการที่ทรัพย์สินที่เช่าอันเป็นวัตถุแห่งสัญญาเช่าได้สูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมด เพราะไม่มีวัตถุแห่งหนี้ตามสัญญาเช่าซื้ออีกต่อไป การได้ใช้หรือได้รับประโยชน์จากตัวทรัพย์สินจึงเป็นไปไม่ได้อีกตามความในมาตรา 567²⁰ ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2805/2540 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4634/2549 ซึ่งวินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานไว้ว่า สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สินประเภทหนึ่ง จึงนำบทบัญญัติลักษณะเช่าทรัพย์สินมาใช้บังคับด้วย เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าย่อมระงับลงตั้งแต่วันที่รถยนต์สูญหายไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2805/2540 สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สินประเภทหนึ่ง เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายสัญญาเช่าซื้อย่อมระงับไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 แต่สัญญาเช่าซื้อข้อ 5 ระบุว่า “ถ้าทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกโจรภัย..สูญหาย ผู้เช่าซื้อขอรับผิดฝ่ายเดียว... และยอมชำระเงินค่าเช่าซื้อจนครบ...” หมายความว่า ผู้เช่าซื้อจะต้องชำระราคารถยนต์ที่เช่าซื้อที่ยังไม่ได้ชำระตามสัญญาจนครบ โดยไม่ได้ระบุให้ผู้เช่าซื้อผ่อนชำระเป็นงวดๆ เหมือนกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อไม่ถูกโจรภัยหรือไม่สูญหาย อันมีลักษณะกำหนดเบี้ยปรับไว้ล่วงหน้า ข้อตกลงดังกล่าวจึงไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150

²⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 “ถ้าทรัพย์สินซึ่งให้เช่าสูญหายไปทั้งหมดไซ้รู้ ท่านว่าสัญญาเช่าก็ย่อมระงับไปด้วย”

ไม่เป็นโมฆะ โจทก์มีสิทธิฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายและศาลมีอำนาจลดหย่อนลงได้หากเห็นว่าการกำหนดไว้สูงเกินควรตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 383 วรรคแรก

คำพิพากษาฎีกาที่ 4634/2549 พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 12 ไม่ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ต่อกฎว่าบังคับแก่นิติกรรมหรือสัญญาที่ทำขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ตั้งกล่าวไว้บังคับ จำเลยที่ 1 ทำสัญญาเช่าซื้อกับโจทก์ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ตั้งกล่าวไว้บังคับ จึงไม่อาจนำพระราชบัญญัตินี้ตั้งกล่าวมาปรับใช้กับข้อกำหนดตามสัญญาดังกล่าวได้ ต้องพิจารณาไปตามบทบัญญัติทั่วไป สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์ประเภทหนึ่ง จึงต้องนำบทบัญญัติลักษณะเช่าทรัพย์มาบังคับด้วย เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับไปตั้งแต่วันที่รถยนต์สูญหายตาม ป.พ.พ. มาตรา 567 จำเลยที่ 1 จึงไม่ต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้ออีกต่อไป ส่วนข้อกำหนดตามสัญญาเช่าซื้อข้อ 5 ที่ระบุว่า ถ้าทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกโจรภัยหรือสูญหาย ผู้เช่าซื้อยอมชำระค่าเช่าซื้อตามสัญญาจนครบนั้น ถือได้ว่าเป็นการกำหนดค่าเสียหายให้ผู้ให้เช่าซื้อไว้ล่วงหน้าอันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ ซึ่งศาลมีอำนาจที่จะกำหนดให้ตามที่เห็นสมควรตาม ป.พ.พ. มาตรา 383 วรรคแรก จำเลยที่ 1 จึงต้องรับผิดชอบตามข้อสัญญาดังกล่าว สำหรับค่าขาดประโยชน์ จำเลยที่ 1 ชำระค่าเช่าซื้องวดสุดท้ายให้โจทก์ประจำงวดวันที่ 2 พฤษภาคม 2542 จำเลยที่ 1 จะต้องชำระค่าเช่าซื้องวดต่อไปในวันที่ 2 มิถุนายน 2542 แต่รถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2542 สัญญาเช่าซื้อเป็นอันเลิกกันในวันที่รถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายดังกล่าว จำเลยที่ 1 จึงไม่ได้ผิดนัดหรือค้างชำระค่าเช่าซื้อแต่อย่างใด

ประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ คำว่า “สูญหาย” จะหมายความรวมถึงกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสียหายหรือถูกทำลายโดยสิ้นเชิงหรือเสียหายอย่างมากจนไม่อาจซ่อมแซมได้ด้วยหรือไม่ เพราะคำว่า “เสียหาย” สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กรณี คือ

1. เสียหายโดยสิ้นเชิง ตัวอย่างเช่น บ้านที่เช่าซื้อถูกไฟไหม้ทั้งหมด
2. เสียหายอย่างมากจนไม่อาจซ่อมแซมได้ ตัวอย่างเช่น รถยนต์คันที่เช่าซื้อมาถูกชนจนพังเสียหายยับเยินซ่อมไม่ได้แล้ว กรณีนี้เรียกว่า ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมดหรือไม่ หรือหากขับรถยนต์คันที่เช่าซื้อมาแล้วถูกผู้เดินขบวนยึดไปเผาทั้งคัน แม้ว่าตัวถังรถซึ่งถูกไฟไหม้ไปแล้วยังมีอยู่ไม่ได้สูญหายไปทั้งหมดแต่อย่างใด แต่หากเกิดกรณีเช่นนี้ขึ้นในทางปฏิบัติก็จะมีใครซ่อมแซมเพราะซ่อมไม่ได้ ซ่อมแล้วก็ไม่เหมือนเดิม หรือค่าซ่อมแพงอาจแพงกว่าการซื้อรถคันใหม่เสียอีก ซึ่งเป็นกรณีที่ทรัพย์สินไม่ได้สูญหายไปทั้งหมด แต่เป็นกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสียหาย ซึ่งกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือเสียหาย ก่อให้เกิดผลในทางกฎหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสียหาย ผู้ให้เช่าซื้อจะมีหน้าที่ซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อตามมาตรา 550 ซึ่ง

ผลในทางกฎหมายจะตรงกันข้ามกับกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายเลย หมายความว่า หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสียหายโดยล้นเชิง ผู้ให้เช่าซื้อก็ต้องซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้ออยู่ แต่หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมด ผู้ให้เช่าซื้อก็หลุดพ้นจากการชำระหนี้โดยไม่ต้องส่งมอบทรัพย์สินอันใหม่ให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ และมีสิทธิได้รับเงินที่ผู้ให้เช่าซื้อได้ชำระไปแล้วก่อนทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายโดยไม่ต้องคืนเงินจำนวนดังกล่าว

ประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาต่อมาก็คือ ผลของสัญญากรณีที่สัญญาเช่าซื้อจะรับลงจากการที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมด กล่าวคือ จำนวนเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอยู่ก่อนทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปนั้น ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องชำระให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อหรือไม่ ทั้งผู้เช่าซื้อจะเรียกให้ผู้ให้เช่าซื้อคืนค่าเช่าซื้อที่ตนได้ชำระไปแล้วได้หรือไม่

ในประเด็นปัญหาดังกล่าวตามกฎหมายไทยสามารถแยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณี คือ

1. กรณีตัวทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายโดยความผิดของผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อจึงต้องรับผิดชอบตามมาตรา 562 วรรคหนึ่ง

2. กรณีตัวทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายโดยไม่ใช้ความผิดของผู้เช่าซื้อ สามารถพิจารณาได้ดังนี้ คือ

(ก) กรณีที่คู่สัญญาไม่ได้ตกลงกันไว้เป็นประการอื่นใด บทบัญญัติในเรื่องเช่าซื้อไม่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในเรื่องดังกล่าวไว้ว่าผลของสัญญาเช่าซื้อในกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปเป็นอย่างไรซึ่งต่างกับกฎหมายต่างประเทศที่กำหนดผลของสัญญาในกรณีนี้ไว้โดยเฉพาะ จึงต้องพิจารณาว่า หากสัญญาเช่าซื้อจะรับลงในกรณีข้างต้นผลทางกฎหมายจะเป็นอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นปัญหาที่ว่า จำนวนเงินที่ค้างชำระอยู่ก่อนทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไป ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องชำระให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อหรือไม่ และผู้เช่าซื้อจะเรียกคืนราคาที่ชำระไปแล้วคืนได้หรือไม่ โดยมีนักกฎหมายไทยได้ให้ความเห็นในเรื่องดังกล่าวไว้ดังนี้

ท่านอาจารย์สำเรียง เมฆเกรียงไกร เห็นว่า น่าจะบังคับตามผลของการเลิกสัญญาตามหลักทั่วไป โดยเทียบเคียงมาตรา 391 มาใช้กับกรณีดังกล่าวในฐานะบทกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง ดังนั้น ผลของการที่สัญญาเช่าซื้อจะรับเพราะทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมด คือ คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมเสมือนหนึ่งไม่มีการทำสัญญาต่อกัน การกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามมาตรา 391 นี้ เป็นการคืนกันเด็ดขาดในทุกกรณีโดยมิต้องพิเคราะห์ว่าผู้รับทรัพย์สินหรือเงินจะสุจริตหรือไม่²¹

²¹ สำเรียง เมฆเกรียงไกร, “ความรับผิดชอบของคู่สัญญาอันเนื่องมาจากทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหาย”, วารสารกฎหมาย, ฉบับที่ 3, (2536), น. 130.

อาจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ เห็นว่า มาตรา 567 ในเรื่องเช่าทรัพย์สินที่นำมาใช้ในคดีนี้คือทรัพย์สินที่เช่าสูญหายไป สัญญาเช่าระงับ ผลของการระงับมีอย่างไรคงต้องใช้บทบัญญัติลากมิกวรได้ ไม่ใช่กรณีเลิกสัญญา ไม่ใช่กลับสู่ฐานะเดิม เป็นแต่อาจต้องส่งคืนสิ่งที่ได้ไปโดยไม่มีมูลอันจะอ้างกฎหมายได้หรือโดยเหตุที่ไม่มีไม่เป็นที่ขึ้นเป็นต้น ฉะนั้นก็ต้องพิจารณาว่าค่าเช่าที่ชำระไปแล้วจะต้องคืนหรือไม่ ตามปกติค่าเช่ากับค่าที่ได้ใช้ทรัพย์สินย่อมถือว่าตอบแทนกัน จึงไม่มีอะไรจะต้องคืน การได้ค่าเช่าไปเพราะให้ใช้ทรัพย์สินมีเหตุที่มีได้มีได้เป็นขึ้น จึงไม่เป็นลากมิกวรได้ที่จะต้องคืนเมื่อการเช่าระงับลง แต่ก็อาจมีกรณีเช่น เงินกินเปล่าเพื่อการเช่าเป็นระยะเวลาหนึ่งซึ่งอาจไม่มีการเช่าเต็มตามระยะเวลานั้นเพราะระงับลงเสียก่อน หรือเรียกค่าเช่าล่วงหน้าเกินกว่าระยะเวลาที่การเช่าระงับลง เป็นต้น ศาลคงพิจารณาข้อนี้อย่างกว้างขวางเพื่อความเป็นธรรมอันเป็นมูลฐานที่มีบทบัญญัติเรื่องลากมิกวรได้ขึ้น ถ้าเป็นกรณีเช่าในสัญญาเช่าซื้อก็อาจมีเงินที่เรียกว่าเงินดาวน์ และกำหนดค่าเช่าซื้อเป็นรายงวดเกินกว่าค่าใช้ทรัพย์สินอย่างค่าเช่าธรรมดา ศาลอาจคิดให้เป็นลากมิกวรได้ก็ได้ และไม่มีบทบัญญัติในเรื่องเช่าซื้อให้รับได้ เมื่อเป็นลากมิกวรได้จำนวนเท่าใดแล้ว จะคืนหรือไม่อย่างไรก็มีบัญญัติไว้สำหรับกรณีที่ได้รับลากไว้โดยสุจริตหรือไม่ มากน้อยอย่างไรอีกชั้นหนึ่ง²²

อาจารย์ประพนธ์ ศาตะมาน เห็นว่า การอนุโลมมาตรา 567 และมาตรา 568 มาใช้กับเช่าซื้อนั้น ถ้าสัญญาเช่าระงับไปการคืนเงินค่าเช่าจะทำกันอย่างไร น่าจะต้องพิจารณาจากสัญญาเช่าซื้อเสียก่อน ถ้าไม่มีสัญญา มีผู้เห็นว่าน่าจะต้องใช้หลักเลิกสัญญาธรรมดามาใช้ คือ ให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม จะนำมาตรา 573-574 มาใช้น่าจะไม่ได้ แต่มีผู้แย้งว่าเมื่อผู้เช่าซื้อเอาทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนให้ผู้ให้เช่าซื้อตามมาตรา 573 ผู้เช่าซื้อก็ยังเรียกเงินที่ชำระไปแล้วคืนไม่ได้ เหตุไฉนเมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อเกิดความสูญหายโดยไม่ใช้ความผิดของใครแล้ว ทำไมจะคืนเงินที่ชำระไปแล้ว ความเห็นอันหลังมีเหตุผลไม่น้อย ผู้เขียนมีความเห็นอย่างความเห็นหลัง²³

รองศาสตราจารย์ ดร. ศนันท์กรณ (จำปี) โสทธิพันธุ์ เห็นว่า เมื่อสัญญาเช่าระงับ โดยหลักก็ไม่มีนิติสัมพันธ์ ค่าเช่าซื้อในกายภาคหน้าก็ไม่ต้องชำระ²⁴ แต่ผู้เช่าซื้อเมื่อนำที่ชำระค่าเช่าซื้อเฉพาะงวดที่รยนต์ไม่สูญหาย²⁵

²² จิตติ ดิงศภัทย์, หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1576/2525.

²³ ประพนธ์ ศาตะมาน, “คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเช่าทรัพย์สิน-เช่าซื้อ, พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร: แสงทองการพิมพ์, 2515), น. 275.

²⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4593/2531 สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สินประเภทหนึ่งจึงต้องนำบทบัญญัติลักษณะเช่าทรัพย์สินมาใช้บังคับด้วย เมื่อรยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อ

ส่วนแนวคำพิพากษาของศาลฎีกา เห็นว่า เมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมด สัญญาเช่าซื้อก็ย่อมระงับและผู้เช่าซื้อก็ไม่ต้องชำระค่าเช่าซื้อต่อไป และถ้าชำระไปแล้วล่วงหน้าก็เรียกคืนได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 304/2522 จำเลยเช่าซื้อรถยนต์ไปจากโจทก์ ได้จอดรถยนต์ที่เช่าซื้อไว้ที่ถนนแล้วถูกคนร้ายลักไป เมื่อถนนดังกล่าวเป็นที่จอดรถได้และมีรถยนต์คันอื่นจอดอยู่หลายคัน ดังนี้ จะเรียกว่าจำเลยประมาทเลินเล่อไม่ได้ เมื่อรถยนต์ดังกล่าวถูกขโมยลักไป สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับตามประมวลแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 572 ประกอบกับ มาตรา 567 จำเลยไม่ต้องชำระเงินค่าเช่าซื้อ หรือค่าเสียหายตั้งแต่งวดที่รถหายเป็นต้นไป

คำพิพากษาฎีกาที่ 1576/2525 สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สินประเภทหนึ่ง จึงต้องนำบทบัญญัติลักษณะเช่ามาใช้บังคับด้วย เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับลงตั้งแต่วันที่รถยนต์สูญหาย ตามประมวลแพ่งพาณิชย์ มาตรา 567

คำพิพากษาฎีกาที่ 2281/2537 เมื่อรถพิพาทอันเป็นทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสียหายไปทั้งคัน สัญญาเช่าซื้อรถพิพาทย่อมระงับไปตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 ประกอบด้วยมาตรา 572 และแม้สัญญาเช่าซื้อจะมีข้อตกลงว่า ผู้เช่าซื้อจะต้องรักษาทรัพย์สินให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยและมีการซ่อมแซมที่ดี และรับผิดชอบแต่ผู้เดียวสำหรับการเสี่ยงต่อการสูญหายหรือเสียหายทุกชนิดของทรัพย์สินรวมทั้งอัคคีภัยด้วย แต่ข้อตกลงดังกล่าวย่อมหมายถึงเฉพาะการสูญหายหรือเสียหายซึ่งผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบเท่านั้น ฉะนั้นเมื่อจำเลยที่ 2 ขับรถพิพาทไปแล้วไฟลุกไหม้ โดยไม่ปรากฏว่าเป็นความผิดของฝ่ายจำเลย จำเลยทั้งสองจึงไม่ต้องรับผิดชอบชำระราคารถพิพาทให้โจทก์ โดยปกติแล้วเมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมด สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับและผู้เช่าซื้อไม่ต้องชำระค่าเช่าซื้อต่อไป

คำพิพากษาฎีกาที่ 3111/2539 เมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับไปตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 ส่วนค่าเช่าซื้อล่วงหน้าทั้งหมดซึ่งจำเลยที่ 1 จ่ายเป็นเงินดาวน์ส่วนหนึ่งและทำสัญญากู้ให้ไว้แก่โจทก์อีกส่วนหนึ่ง จึงเป็นเงินที่โจทก์ได้มาโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ หรือโดยเหตุที่มีได้มีได้เป็นขึ้น และเป็นทางให้จำเลยที่ 1 เสียเปรียบ หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อมิได้สูญหายเพราะความผิดของจำเลยที่ 1 หรือโจทก์นำเงินดาวน์มาหักเป็นค่าเช่าซื้อก่อนสัญญาระงับ โจทก์ก็ต้องคืนให้แก่จำเลยที่ 1

ย่อมระงับไปตั้งแต่วันที่รถยนต์สูญหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 567 ผู้ให้เช่าซื้อจะฟ้องเรียกค่าเช่าซื้อที่ยังค้างชำระอยู่ตั้งแต่วันที่รถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายหาได้ไม่

²⁵ ศนันทิกรณ (จำปี) โสทธิพันธ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 5, น. 191.

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการคือ ในทางปฏิบัติผู้ให้เช่าซื้อมักจะกำหนดข้อสัญญาที่กำหนดว่า ให้ผู้เช่าซื้อยังคงต้องรับผิดชอบชำระราคาเช่าซื้อ แม้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปเพราะเหตุสุดวิสัยก็ตาม ข้อสัญญาดังกล่าวมีผลในทางกฎหมายอย่างไร

ข้อตกลงลักษณะดังกล่าวพบมากในสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ ซึ่งศาลฎีกาเคยตัดสินว่าใช้บังคับได้ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1580/2514 สัญญาเช่าซื้อมีข้อความว่า ในกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อเกิดสูญหายหรือเสียหาย ผู้เช่าซื้อยอมชำระราคาทรัพย์สินให้แก่เจ้าของ โดยจะไม่ยกเหตุสุดวิสัยอัคคีภัย โจรกรรม ขึ้นมาเป็นเหตุลบล้างความรับผิดชอบ ดังนี้เมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกไฟไหม้เสียหายโดยมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ แม้สัญญาเช่าซื้อจะระงับเพราะวัตถุประสงค์แห่งสัญญาสูญหายหรือถูกทำลาย แต่ความรับผิดชอบของผู้เช่าซื้อก็ยังมิได้อยู่ตามข้อสัญญา ผู้เช่าซื้อจึงต้องใช้ราคาทรัพย์สินให้แก่เจ้าของ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 979/2517 (ญ) สัญญาเช่าซื้อรถยนต์มีข้อความว่า “แม้สัญญาฉบับนี้จะต้องผ่านการโอน การต่ออายุหรือการเปลี่ยนมืออย่างใด ๆ หรือตัวยานยนต์อันเป็นวัตถุประสงค์แห่งสัญญาต้องประสบความสูญเสียดังกล่าว หรือเสียหายหรือย่อยยับประการใด ผู้ซื้อก็หาหลุดพ้นจากหน้าที่รับผิดชอบตามสัญญานี้แต่อย่างใดไม่...” ข้อความในสัญญาดังกล่าวมีความหมายว่า ผู้ซื้อจะต้องรับผิดชอบชำระราคาให้แก่ผู้ขายไม่ว่ารถยนต์จะสูญหายไปด้วยเหตุใดๆ ก็ตาม จึงรวมถึงการสูญไปเพราะเหตุสุดวิสัยด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1576/2525 สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สินประเภทหนึ่ง จึงนำบทบัญญัติลักษณะเช่าทรัพย์สินมาใช้บังคับด้วยเมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับลงตั้งแต่วันที่รถยนต์สูญหายไปตาม ป.พ.พ. 567 จำเลยที่ 1 จึงมีหน้าที่ชำระค่าเช่าซื้อเฉพาะงวดที่รถยนต์ยังไม่สูญหาย และไม่ต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายที่โจทก์อาจนำรถยนต์คันนี้ไปแสวงหาประโยชน์ได้อีก แต่เมื่อสัญญาเช่าซื้อระบุว่า หากเกิดความเสียหายขึ้นกับรถยนต์ไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ผู้เช่าซื้อยินยอมชดเชยค่าหรือราคารถยนต์ให้แก่เจ้าของ จำเลยที่ 1 จึงต้องรับผิดชอบชำระราคาแก่โจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4593/2531 สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สินประเภทหนึ่ง จึงต้องนำบทบัญญัติลักษณะเช่าทรัพย์สินมาใช้บังคับด้วย เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายสัญญาเช่าซื้อย่อมระงับไปตั้งแต่วันที่รถยนต์สูญหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 ผู้ให้เช่าซื้อจะฟ้องเรียกค่าเช่าซื้อที่ยังค้างชำระอยู่ตั้งแต่วันที่รถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายไปหาได้ไม่เมื่อสัญญาเช่าซื้อกำหนดให้ผู้เช่าซื้อชำระเงินค่าเช่าซื้อจนครบในกรณีที่รถยนต์ที่เช่าซื้อถูกโจรภัย

แม้ผู้เช่าซื้อไม่ต้องชำระค่าเช่าซื้อนับแต่วันที่รถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายก็ถือได้ว่าผู้เช่าซื้อได้ตกลงชำระค่าเสียหายให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อไว้ด้วย ซึ่งศาลมีอำนาจกำหนดให้ตามที่เห็นสมควร

คำพิพากษาฎีกาที่ 1235/2537 สัญญาเช่าซื้อระบุว่า ในกรณีที่รถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย ผู้เช่าซื้อจะต้องชำระค่าเช่าซื้อทั้งสิ้นจนครบ หมายความว่า ผู้เช่าซื้อจะต้องชำระราคารถยนต์ที่เช่าซื้อที่ยังไม่ได้ชำระตามสัญญาจนครบ เพราะมิได้ระบุให้ผู้เช่าซื้อผ่อนชำระเป็นงวด ๆ ดังกรณีที่ทรัพย์ที่เช่าซื้อไม่สูญหาย และข้อตกลงดังกล่าวไม่ขัดต่อ ป.พ.พ. มาตรา 567 หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนจึงไม่ใช่ปัญหาอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน

คำพิพากษาฎีกาที่ 2805/2540 สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์ประเภทหนึ่ง เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายสัญญาเช่าซื้อย่อมระงับไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 แต่สัญญาเช่าซื้อข้อ 5 ระบุว่า "ถ้าทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกโจรภัย..สูญหาย ผู้เช่าซื้อยอมรับผิดชอบฝ่ายเดียว... และยอมชำระเงินค่าเช่าซื้อจนครบ..." หมายความว่า ผู้เช่าซื้อจะต้องชำระราคารถยนต์ที่เช่าซื้อที่ยังไม่ได้ชำระตามสัญญาจนครบ โดยมิได้ระบุให้ผู้เช่าซื้อผ่อนชำระเป็นงวด ๆ เหมือนกรณีที่ทรัพย์ที่เช่าซื้อไม่ถูกโจรภัยหรือไม่สูญหาย อันมีลักษณะกำหนดเปลี่ยนแปลงได้ล่วงหน้า ข้อตกลงดังกล่าวจึงไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 ไม่เป็นโมฆะ โจทก์มีสิทธิฟ้องเรียกชำระค่าเสียหายและศาลมีอำนาจลดหย่อนลงได้ หากเห็นว่าการกำหนดไว้สูงเกินควรตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 383 วรรคแรก

ดังนั้น ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมด โดยหลักแล้วสัญญาเช่าซื้อย่อมระงับ มีผลให้ผู้เช่าซื้อไม่ต้องชำระราคาค่าเช่าซื้อต่อไป และถ้าชำระราคาค่าเช่าซื้อล่วงหน้าแล้ว ผู้เช่าซื้อสามารถเรียกคืนได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 ประกอบกับตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่ 2281/2537 และคำพิพากษาฎีกาที่ 3111/2539 เป็นต้น) แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1235/2537 และคำพิพากษาฎีกาที่ 2805/2540 ได้วางบรรทัดฐานไว้ให้คู่สัญญาอาจตกลงยกเว้นให้ผลของการที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดแตกต่างจากมาตรา 567 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ เพราะบทบัญญัติดังกล่าวไม่ใช่บทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งมีผลให้คู่สัญญาอาจกำหนดให้หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดแล้ว ผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อจนครบตามที่กำหนดไว้ในสัญญา แม้ว่าทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้นจะสูญ

หายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดด้วยเหตุสุดวิสัยหรือด้วยความผิดใด ๆ โดยมีใช้ความผิดของผู้เช่าซื้อก็ตาม

ประเด็นที่ต้องพิจารณาอีกประการหนึ่งคือ จากการเปรียบเทียบลักษณะของสัญญาซื้อขายผ่อนส่งและสัญญาเช่าซื้อทำให้เห็นว่า ในส่วนของสัญญาซื้อขายผ่อนส่งนั้น แม้ทรัพย์สินที่ซื้อขายสูญหายไป ผู้ซื้อก็มีหน้าที่ต้องชำระราคาจนครบอันเป็นหน้าที่ของผู้ซื้อตามมาตรา 486 เพราะผู้ขายได้ชำระหนี้ของตนโดยสมบูรณ์แล้วด้วยการส่งมอบทรัพย์สิน คงเหลือแต่หน้าที่ของผู้ซื้อที่ต้องชำระราคาให้ครบถ้วน ผู้ซื้อจึงต้องรับผลของภัยพิบัติที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สินที่ตนมีกรรมสิทธิ์ แต่กรณีของสัญญาเช่าซื้อนั้น กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อยังเป็นของผู้ให้เช่าซื้อจนกว่าผู้เช่าซื้อจะชำระค่าเช่าซื้อครบในงวดสุดท้าย ผู้ให้เช่าซื้อจึงต้องรับผลภัยพิบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อ อีกทั้งสัญญาเช่าซื้อเป็นอันระงับไปตามมาตรา 567 ผู้เช่าซื้อจึงไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเช่าซื้ออีกต่อไป กรณีของสัญญาเช่าซื้อข้างต้นจะเป็นธรรมแก่ผู้ให้เช่าซื้อหรือไม่ และควรมีแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อมาแก้ไขปัญหาดังกล่าวหรือไม่

1.5. หน้าที่ชำระค่าเช่าซื้อกรณีผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 573

มาตรา 573 บัญญัติว่า “ผู้เช่าจะบอกเลิกสัญญาในเวลาใดเวลาหนึ่งก็ได้ด้วยส่งมอบทรัพย์สินกลับคืนให้แก่เจ้าของโดยเสียค่าใช้จ่ายของตนเอง” (ภาษาอังกฤษใช้ถ้อยคำว่า The hirer may at any time terminate the contract by redelivering the property at his own expense to the owner)

มาตรา 573 เป็นบทบัญญัติที่ให้สิทธิแก่ผู้เช่าซื้อในอันที่จะบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อเสียเมื่อใดก็ได้ตามความพอใจโดยไม่ต้องมีฝ่ายใดเป็นฝ่ายผิดสัญญาอันเป็นสิทธิเลิกสัญญาโดยผลของกฎหมาย แม้สัญญาเช่าซื้อจะไม่ระบุให้สิทธิไว้ ผู้เช่าซื้อก็มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้เสมอ โดยมาตรา 573 บัญญัติไว้เพียงวิธีการบอกเลิกสัญญา แต่ไม่ได้บัญญัติถึงผลของการเลิกสัญญาไว้ ดังเช่นที่มาตรา 574 กำหนดไว้ จึงเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาว่า ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 573 บรรดาเงินค่าเช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อชำระไปก่อนแล้ว ผู้เช่าซื้อจะเรียกคืนได้หรือไม่ ทั้งผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอยู่ก่อนเลิกสัญญา และต้องชดใช้ค่าเสียหายจากการเลิกสัญญาในกรณีดังกล่าวหรือไม่ ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีผู้ให้ความเห็นไว้แตกต่างกันดังนี้

ความเห็นที่หนึ่ง ท่านศาสตราจารย์ไพจิตร บุญญพันธ์ เห็นว่า สัญญาเช่าซื้อเป็นเอกเทศสัญญาจึงต้องนำหลักทั่วไปของสัญญาตลอดจนการเลิกสัญญามาใช้บังคับ นอกจากนี้จะบังคับตามบทบัญญัติเช่าซื้อด้วยแล้ว เว้นแต่ในส่วนที่จะแย้งกันกับบทบัญญัติลักษณะเช่าซื้อ

เท่านั้น การบอกเลิกสัญญาก็ต้องทำโดยแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำต้องให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมเหมือนการเลิกสัญญาทั่วไป (มาตรา 391 วรรคแรก) นั่นก็คือ ผู้ให้เช่าซื้อต้องคืนเงินที่รับไว้แก่ผู้เช่าซื้อ (ยกเว้นมาตรา 574) พร้อมดอกเบี้ยคิดตั้งแต่วันที่รับไว้ (มาตรา 391 วรรคสอง) ผู้เช่าซื้อต้องคืนทรัพย์สินแก่ผู้ให้เช่าซื้อ ส่วนการที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้ทรัพย์สินเพราะผู้ให้เช่าซื้อยอมให้ใช้ตามสัญญาเช่าซื้อนั้นก็ต้องใช้เงินตามควรแก่การใช้หรือถ้าหากในสัญญาเช่าซื้อที่มีข้อสัญญากำหนดให้ใช้เงินกันในเดือนมีการเลิกสัญญาจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเพื่อเป็นการตอบแทนในการที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อก็ย่อมต้องใช้ตามนั้น (มาตรา 391 วรรคสาม) ถ้ากฎหมายต้องการให้ผู้เช่าซื้อไม่มีสิทธิได้รับเงินคืนหรือผู้ให้เช่าซื้อรับเอาไว้ได้ ก็จะมีบัญญัติไว้ทำนองเดียวกับมาตรา 574 จะไปตีความว่ากฎหมายไม่ได้บัญญัติให้รับได้ดังมาตรา 574 จึงรับเอาได้ย่อมไม่ถูกต้องเพราะมีหลักอยู่แล้วว่าต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม เหตุที่ไม่บัญญัติไว้ก็เพราะการเลิกสัญญาตามมาตรา 573 ไม่จำต้องมีฝ่ายใดผิดสัญญา²⁶

ส่วนแนวคำพิพากษาศาลฎีกานั้น เมื่อผู้เช่าซื้อเลิกสัญญา คู่กรณีต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามมาตรา 391 วรรคแรก กล่าวคือ ผู้เช่าซื้อต้องคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ส่วนผู้ให้เช่าซื้อต้องคืนเงินค่าเช่าซื้อ แต่ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิเรียกค่าใช้ทรัพย์สินและค่าเสียหายจากผู้เช่าซื้อได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 357/2486 โจทก์ได้ทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์บรรทุก 1 คัน จากจำเลยราคา 4,000 บาท ชำระเงินในวันทำสัญญา 1,500 บาท และจะชำระค่าเช่าซื้ออีกต่อไปเดือนละ 250 บาท จนครบ ชำระค่าเช่าไปได้หนึ่งงวด รถก็ถูกเกณฑ์ไปใช้ราชการทหารโดยไม่มีกำหนดจะส่งคืน เมื่อโจทก์ผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาแล้ว คู่สัญญาต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม เงิน 1,500 บาท ก็ไม่ใช่ค่าเช่ารถหรือค่าตอบแทนค่าใช้รถเพียงอย่างเดียว การที่รถสึกหรอเพราะการใช้ผู้ให้เช่าซื้อได้รับค่าเช่าซื้อไปแล้ว 250 บาท จำนวนเงินเท่านี้จะคุ้มหรือไม่ จำเลยไม่ได้ยกขึ้นต่อสู้ประการใด จำเลยจึงต้องคืนเงินจำนวน 1,500 บาทนี้ให้แก่โจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 754/2519 โจทก์ทำสัญญาเช่าซื้อที่ดินจากจำเลยและได้ชำระค่าเช่าซื้อบางส่วนให้จำเลยแล้ว ต่อมาโจทก์จำเลยแสดงเจตนาเลิกสัญญากันและเป็นผลให้โจทก์จำเลยกลับคืนสู่ฐานะเดิมดังนี้ จำเลยจึงต้องคืนเงินค่าเช่าซื้อที่ได้รับไว้ให้โจทก์รวมทั้งดอกเบี้ยของเงินดังกล่าว โดยคิดตั้งแต่วันที่รับเงินนั้นไว้ในอัตราร้อยละ 7 ต่อปีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 7 ประกอบด้วยมาตรา 391

²⁶ ไพจิตร ปุญญพันธ์, “ผลของการเลิกสัญญาเช่าซื้อกับการกลับคืนสู่ฐานะเดิม”, ดุลพินิต, ปีที่ 30, เล่ม 3, (พฤษภาคม-มิถุนายน 2526), น. 29.

คำพิพากษาฎีกาที่ 73/2522 โจทก์ไม่ได้ใช้รถยนต์ตามสัญญาเช่าซื้อเพราะตำรวจยึดไปสอบสวนกรณีรถนั้นถูกลักมา เป็นการผิดวัตถุประสงค์ของการเช่าซื้อ โจทก์บอกเลิกสัญญาได้โดยไม่ต้องคืนรถแก่จำเลยผู้ให้เช่าซื้อ เมื่อโจทก์บอกเลิกสัญญาแล้ว คู่สัญญาต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม จำเลยต้องคืนเงิน 4,000 บาท ที่โจทก์ชำระให้จำเลยในวันทำสัญญาแก่โจทก์ แต่โจทก์ก็ควรชำระคืนให้แก่จำเลยเป็นการตอบแทนในการใช้รถยนต์

ความเห็นที่สอง อาจารย์ประดิษฐ์ เอกมณี เห็นว่า เมื่อผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาแล้ว ถือว่าสัญญาเช่าซื้อระงับ เงินค่าเช่าซื้อที่ชำระไปแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อก็ไม่ต้องคืน เพราะเงินค่าเช่าซื้อเป็นเงินค่าเช่าที่ผู้ซื้อได้ใช้สอยทรัพย์สินที่เช่าซื้อในระหว่างที่สัญญาเช่าซื้อไม่ระงับ²⁷

อาจารย์ประพนธ์ ศาตะมาน เห็นว่า เช่าซื้อเป็นเอกเทศสัญญา จะนำหลักทั่วไปของสัญญามาใช้หาได้ไม่ อนึ่งการเช่าซื้อผู้ให้เช่าซื้อต้องส่งมอบทรัพย์สินให้ผู้เช่าซื้อได้ใช้หรือรับประโยชน์ ถ้าคืนทรัพย์สินแล้วยังได้รับเงินที่ส่งไปแล้วคืน เจ้าของทรัพย์สินจะได้อะไรเพราะทรัพย์สินไม่ได้ใช้ เงินก็เอาไปไม่ได้ ดูไม่เป็นการยุติธรรม เลยจึงควรแปลว่า ถ้าผู้เช่าซื้อเลิกสัญญาตามมาตรา 573 เงินที่ส่งไปแล้วจะเรียกคืนมิได้²⁸

ศาสตราจารย์ ดร. ไพบูลย์ เอกจริยกร เห็นว่า การที่ผู้ให้เช่าซื้อนำที่จะไม่ต้องคืนเงินค่าเช่าซื้อให้แก่ผู้เช่าซื้อนั้นดูจะเป็นเรื่องที่มีเหตุผลเช่นกัน ถ้าหากได้มีการพิจารณาอย่างถ่องแท้ถึงเจตนาของและเหตุผลของผู้ร่างมาตรา 573 ที่ให้สิทธิแก่ผู้เช่าซื้อฝ่ายเดียวในอันที่จะเลิกสัญญาได้ ทั้งๆ ที่ไม่มีการผิดสัญญา เมื่อเป็นดังนี้สิ่งที่ทำให้ผู้ให้เช่าซื้อได้รับเพื่อเป็นการชดเชยจากการใช้สิทธิดังกล่าวแก่ผู้เช่าซื้อก็คือ การได้รับทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน และการรับเงินที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระมาแล้ว แม้ว่ามาตรา 573 จะมีได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ก็ตาม²⁹

รองศาสตราจารย์ ดร. ศันนท์ภรณ์ (จำปี) โสทธิพันธ์ เห็นว่า ผลของการเลิกสัญญาในกรณีที่ผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 573 สัญญาจะระงับสำหรับในอนาคต ไม่มีผลย้อนหลังเพื่อลงโทษผู้เช่าซื้อที่บอกเลิกสัญญาโดยไม่มีเหตุ เพราะฉะนั้น ผู้เช่าซื้อจะเรียกเงินค่าเช่าซื้อที่ชำระไว้แล้วคืนไม่ได้ แม้ค่าเช่าซื้อนั้นจะมีได้เป็นเพียงค่าใช้ทรัพย์สินธรรมดาก็ตาม ส่วนทรัพย์สินที่ได้รับไว้ก็ต้องส่งคืนอยู่แล้ว เพราะเมื่อมีการเลิกสัญญานิติสัมพันธ์หรือสัญญาก็ระงับไป การครอบครองทรัพย์สินของบุคคลอื่นไว้ใช้ประโยชน์จึงไม่มีมูลจะอ้างตามกฎหมายต่อไป จึงต้องคืน

²⁷ ประดิษฐ์ เอกมณี, “คำบรรยายกฎหมายแพ่งลักษณะเช่าทรัพย์สิน-เช่าซื้อ”, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2536), น. 135.

²⁸ ประพนธ์ ศาตะมาน, *อ้างแล้ว เซึ่งอรรถที่ 23*, น. 264-265.

²⁹ ไพบูลย์ เอกจริยกร, *อ้างแล้ว เซึ่งอรรถที่ 3*, น. 291.

ให้กับเจ้าของที่แท้จริง ผู้ให้เช่าซื้อเงินที่ได้ชำระมาแล้วได้ แม้จะเป็นเงินที่ให้ไว้สำหรับเป็นค่าเช่า และค่ากรรมสิทธิ์ที่คาดหวังว่าจะมีการโอนในอนาคตก็ตาม ประกอบกับมาตรา 573 มิได้ กำหนดให้ผู้เช่าซื้อเรียกค่าเช่าซื้อคืนได้³⁰

นอกจากผู้เช่าซื้อจะใช้สิทธิเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 แล้ว ผู้เช่าซื้อยังมีสิทธิบอกเลิกสัญญาตามบทบัญญัติของมาตราอื่นของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันได้แก่ มาตรา 387³¹ และมาตรา 388³² โดยผลของการเลิกสัญญา ตามมาตรา 387 และมาตรา 388 นั้น เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 391 วรรคแรก กล่าวคือ มี ผลให้คู่สัญญากลับคืนสู่ฐานะเดิม ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 2019/2531 แม้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 จะเป็นบทบัญญัติให้สิทธิผู้เช่าซื้อเลิกสัญญาในกรณีที่ไม่มีกรณีผิดสัญญา แต่เมื่อโจทก์ซึ่งเป็นผู้ให้เช่าซื้อผิดสัญญา เพราะไม่จัดการแก้ไขให้ทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้ออยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ จำเลยมีสิทธิ เลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 387 ได้

เมื่อจำเลยผู้เช่าซื้อใช้สิทธิเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 387 แล้ว การชำระหนี้อันเกิดแต่การเลิกสัญญา มาตรา 392 บัญญัติให้เป็นไปตาม มาตรา 369 และคู่สัญญาแต่ละฝ่ายจึงต้องให้อีกฝ่ายกลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมตาม มาตรา 391 โจทก์ต้องคืนเงินค่าเช่าซื้อที่ได้รับจากจำเลย แต่เงินค่าเช่าซื้อมิใช่ราคาทรัพย์สินอย่าง เดียว หากแต่เป็นค่าเช่ารวมอยู่ด้วย ซึ่งโจทก์มีสิทธิได้รับค่าเช่าในระหว่างที่จำเลยครอบครอง และ ใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้ออยู่จึงต้องหักค่าเช่าออกจากจำนวนค่าเช่าซื้อที่ต้องคืนจำเลยให้โจทก์ เสียก่อน

³⁰ ศนันท์กรณ โสทธิพันธ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 5, น. 200.

³¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 387 “ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะกำหนดระยะเวลาพอสมควร แล้วบอกกล่าวให้ฝ่ายนั้นชำระหนี้ภายในระยะเวลานั้น ก็ได้ ถ้าและฝ่ายนั้นไม่ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ไซ้ อีกฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญาเสียก็ได้”

³² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 388 “ถ้าวัตถุที่ประสงค์แห่งสัญญานั้น ว่างโดยสภาพหรือโดยเจตนาที่คู่สัญญาได้แสดงไว้ จะเป็นผลสำเร็จได้ก็แต่ด้วยการชำระหนี้ ณ เวลาที่กำหนดก็ดี หรือภายในระยะเวลาอันใดอันหนึ่งซึ่งกำหนดไว้ก็ดี และกำหนดเวลาหรือ ระยะเวลานั้นได้ล่วงพ้นไปโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมิได้ชำระหนี้ไซ้ ท่านว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญา นั้นเสียก็ได้ มิพักต้องบอกกล่าวดังว่าไว้ในมาตราก่อนหน้านั้นเลย”

หากผู้เช่าซื้อได้ส่งมอบการครอบครองทรัพย์สินกลับคืนให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อแล้ว หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสียหายเพราะความผิดของผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อก็ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบอบสลายต่อผู้ให้เช่าซื้อ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1079/2545 ในทางพิจารณาไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่า จำเลยที่ 1 ใช้รถยนต์คันที่เช่าซื้อโดยประมาทเดินเล่ออย่างไร และรถได้เสื่อมราคาลงไปเนื่องจากเกิดความเสียหาย เพราะจำเลยที่ 1 ใช้รถโดยประมาทเดินเล่อหรือไม่ แต่กลับได้ความว่าจำเลยที่ 1 ได้ใช้ความระมัดระวังในการดูแลรักษารถดังกล่าวตามสมควรแล้วโดยนำไปตรวจเช็คและซ่อมแซมที่ศูนย์รถยนต์ของโจทก์เป็นประจำตลอดมา ดังนั้น เมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกันโดยถือมิได้ว่าจำเลยที่ 1 เป็นฝ่ายผิดสัญญา จำเลยที่ 1 ก็ไม่ต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสื่อมราคาตามสภาพของการใช้งานรถตามปกติ

ส่วนประเด็นปัญหาเรื่องผู้เช่าซื้อทำหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนบอกเลิกสัญญาหรือไม่ ในประเด็นนี้ มีความเห็นแยกออกเป็นหลายฝ่าย³³ ได้แก่

ความเห็นที่ 1 ท่านศาสตราจารย์ไพจิตร ปุญญพันธ์ เห็นว่า เรียกไม่ได้เพราะท่านเห็นว่าเมื่อมีการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อแล้ว ผลของการบอกเลิกสัญญานี้ย่อมเป็นไปตามมาตรา 391 ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไป ยกเว้นเฉพาะส่วนที่มาตรา 574 ได้บัญญัติไว้เป็นพิเศษแล้ว ก็ต้องเป็นไปตามมาตรา 574 เมื่อการบอกเลิกสัญญาทำให้สัญญาระงับย้อนหลังไปตั้งแต่ต้นแล้ว หากยอมให้เรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระได้เท่ากับเป็นการยอมให้เรียกให้ปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญาที่ระงับไปแล้ว คือไม่มีมูลหนี้แล้ว

ความเห็นที่ 2 ท่านศาสตราจารย์ประพนธ์ ศาตะมาน เห็นว่า ควรเรียกได้ เพราะค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระเป็นค่าเช่าซื้อในระหว่างที่ยังมีนิติสัมพันธ์อยู่ และการบอกเลิกสัญญามีผลให้สัญญาระงับสำหรับอนาคตเท่านั้น ไม่มีผลย้อนหลัง ค่าเช่าซื้อในระหว่างที่ยังไม่เลิกสัญญาจึงควรเรียกได้เพื่อความเป็นธรรมกับผู้ให้เช่าซื้อ เพราะการที่มาตรา 574 ให้ผู้ให้เช่าซื้อริบบรรดาค่าเช่าซื้อที่ได้ชำระมาแล้วก็เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าบทบัญญัติในมาตรานี้ยกเว้นผลของการเลิกสัญญาตามมาตรา 391 ที่ให้มีผลย้อนหลังนั่นเอง

ส่วนแนวคำพิพากษาฎีกา ตัดสินว่าเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระไม่ได้ เพราะถือว่าเมื่อผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาแล้ว คำมั่นว่าจะขายของผู้ให้เช่าซื้อที่ให้ไว้ก็ระงับสิ้นไป ผู้ให้เช่าซื้อจะเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระเต็มจำนวนดูจะเป็นคำตอบแทนการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเสมือนราคาขายตามคำมั่นไม่ได้ คงมีสิทธิเรียกร้องได้เพียงค่าที่ผู้เช่าซื้อใช้ทรัพย์สินตลอดเวลาที่ครอบครองทรัพย์สินอยู่

³³ ศันนัทภกรณ (จำปี) โสทธิพันธ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น. 201-202.

ตามมาตรา 391 วรรคสาม (คำพิพากษาฎีกาที่ 1195/2511 (ประชุมใหญ่), คำพิพากษาฎีกาที่ 5363/2545, คำพิพากษาฎีกาที่ 1496/2548)

นอกจากนี้ ในบางกรณีอาจมีการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อภายหลังทำสัญญา ผู้เช่าซื้อจะใช้สิทธิอิสระที่จะไม่รับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อโดยใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 573 ได้หรือไม่ และหากผู้เช่าซื้อใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 573 ก่อนที่จะรับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อ และทำให้ผู้ให้เช่าซื้อเสียหาย เช่น ผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาก่อนที่จะรับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อโดยที่ผู้เช่าซื้อ โดยผู้ให้เช่าซื้อได้เตรียมการส่งมอบทรัพย์สินที่จะให้เช่าซื้อ อาทิ ได้ผลิตหรือได้สั่งซื้อจากโรงงานไว้แล้ว จึงมีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ผู้ให้เช่าซื้อได้ ผู้เช่าซื้อจำต้องชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ให้เช่าซื้อในกรณีดังกล่าวหรือไม่ โดยอาศัยหลักกฎหมายใด

ในประเด็นปัญหาข้างต้น นักกฎหมายไทยได้ให้ความเห็นในทางตำราที่น่าสนใจไว้ว่า หากพิจารณาแต่เพียงเฉินๆ ผู้ให้เช่าซื้อน่าจะมีสิทธิบังคับให้รับมอบและเรียกค่าเสียหายได้ เพราะเมื่อทำสัญญาแล้วก็ต้องปฏิบัติตามสัญญา หากไม่ปฏิบัติตามก็ต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดขึ้น เพราะการผิดสัญญานั้น อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาตามมาตรา 573 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว เห็นได้ว่า ผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิที่จะเลิกสัญญาด้วยการส่งมอบทรัพย์สินคืนได้ สมมติว่าจะบังคับให้ผู้เช่าซื้อต้องรับมอบทรัพย์สินได้ก็จะมีประโยชน์อันใดเล่าเมื่อเขาได้รับมอบแล้ว เขาก็มีสิทธิส่งคืนทรัพย์สินนั้นตามมาตรา 573 ซึ่งผู้ให้เช่าซื้อก็จำต้องรับคืนอยู่นั่นเอง ดังนั้น แม้ผู้เช่าซื้อจะไม่ยอมรับมอบทรัพย์สิน ผู้ให้เช่าซื้อก็จะบังคับให้ต้องรับมอบไม่ได้ และจะฟ้องเรียกค่าเสียหายในการไม่รับมอบทรัพย์สินก็ได้³⁴ ดังนั้น ผู้เช่าซื้อจึงไม่จำเป็นต้องชดเชยค่าเสียหายแต่อย่างใด ผู้ให้เช่าซื้อคงมีสิทธิรับเงินค่าเช่าซื้อครั้งแรกที่ได้รับไว้แล้ว (หากมี)³⁵

ในส่วน of คำพิพากษาศาลฎีกายังไม่ปรากฏข้อเท็จจริงดังประเด็นปัญหาข้างต้น แต่มีคำพิพากษาของศาลฎีกาอยู่คดีหนึ่งที่ตัดสินไว้ว่า ในบางกรณีผู้เช่าซื้อสามารถเลิกสัญญาตามมาตรา 573 ได้โดยที่ไม่ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน

คำพิพากษาฎีกาที่ 73/2522 จำเลยได้ส่งมอบรถยนต์พิพาทให้โจทก์ครอบครองและใช้นับแต่วันทำสัญญา ต่อมาโจทก์ไม่ได้ใช้รถยนต์ตามสัญญาเช่าซื้อ เพราะตำรวจยึดไปสอบสวนกรณีรถนั้นถูกลักมา เป็นการผิดวัตถุประสงค์ของการเช่าซื้อ โจทก์ยอมมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อกับจำเลยได้ โดยไม่จำเป็นต้องนำรถยนต์พิพาทมาคืนให้จำเลย แม้จำเลยมิได้ประมาทเลินเล่อในการที่ถูกตำรวจยึดรถไป

³⁴ ประพนธ์ ศาตะมาน, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 23*, น. 259.

³⁵ มานะ พิทยาภรณ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น. 119.

จากคำพิพากษาดังกล่าวเป็นกรณีที่จำเลยผู้ให้เช่าซื้อได้ส่งมอบรถยนต์ให้โจทก์ผู้เช่าซื้อใช้ประโยชน์ตั้งแต่วันทำสัญญาแล้ว แต่ต่อมาถูกตำรวจยึดไปสอบสวนโดยอ้างว่าเป็นรถที่ถูกลักมา ถือว่าเป็นการผิดวัตถุประสงค์ของการเช่าซื้อของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งคือโจทก์ที่ไม่ได้ใช้หรือรับประโยชน์จากรถยนต์พิพาทตาม โจทก์ย่อมมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อกับจำเลยตามมาตรา 573 ได้ โดยไม่จำเป็นต้องนำรถยนต์พิพาทมาคืนให้จำเลย โจทก์เพียงแต่แจ้งให้จำเลยทราบว่ารถยนต์พิพาทถูกตำรวจยึดไว้ก็เพียงพอที่ถือว่าเป็นการบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 573

จะเห็นได้ว่า จากคำพิพากษาข้างต้นเป็นกรณีผู้ให้เช่าซื้อได้ส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้เช่าซื้อแล้วและมีการบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 573 แต่ในกรณีปัญหาข้างต้นเป็นกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อยังมีได้ส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้เช่าซื้อแต่อย่างใด ทำให้เกิดปัญหาในการใช้การตีความบทบัญญัติของกฎหมายมาตรา 573 เป็นอย่างยิ่ง จึงนำพิจารณาว่าควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวเพื่อให้เกิดความชัดเจนหรือไม่

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่ต้องพิจารณาอีกประการหนึ่ง คือ คู่สัญญาสามารถทำ ความตกลงโดยกำหนดยกเว้นไม่ให้ผู้เช่าซื้อสิทธิบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 573 ได้หรือไม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มาตรา 573 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่

ในประเด็นปัญหานี้ มีนักกฎหมายสองท่านได้ให้ความเห็นที่น่าสนใจไว้ดังนี้คือ

ท่านศาสตราจารย์ประพนธ์ ศาศตะมาน เห็นว่า มาตรา 573 มิใช่บทบัญญัติเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย การตกลงว่าผู้เช่าไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาด้วยการส่งมอบคืนย่อมมีผลบังคับได้ แต่ผู้เขียนสงสัยว่า แม้จะใช้บังคับได้ก็จริง แต่สัญญานี้น่าจะไม่ใช้สัญญาเช่าซื้อ เพราะเช่าซื้อเป็นสัญญาที่ผูกมัดผู้ให้เช่าฝ่ายเดียวซึ่งให้คำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินหรือจะให้ทรัพย์สินตกเป็นสิทธิ แต่จะไม่ผูกพันหรือบังคับผู้เช่าซื้อให้จำต้องยอมรับโอนทรัพย์สิน ถ้าข้อสัญญามีว่าผู้เช่าซื้อจะเลิกสัญญาด้วยการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนไม่ได้ อาจทำให้สัญญานี้เป็นสัญญาจะซื้อขายไปก็เป็นได้³⁶

ท่านอาจารย์มานะ พิทยาภรณ์ เห็นว่า บทบัญญัตินี้มิใช่บทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแต่อย่างใด เพราะบทบัญญัตินี้มิได้คุ้มครองผลประโยชน์หรือส่วนได้เสียของประชาชนเป็นส่วนรวม แต่เป็นบทที่บัญญัติถึงสิทธิของผู้เช่าซื้อที่มีต่อผู้ให้เช่าซื้อเท่านั้น ถ้าคู่สัญญาตกลงทำสัญญาแตกต่างออกไปโดยกำหนดว่า ผู้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาได้ก็แต่โดยบอกกล่าวล่วงหน้าก็ดี หรือในการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่เจ้าของนั้น เจ้าของจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดก็ดี หรือคู่สัญญาตกลงออกค่าใช้จ่ายคนละครึ่งหรือในอัตราส่วน

³⁶ ประพนธ์ ศาศตะมาน, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่* 23, น. 261-262.

เท่าใดก็ดี ข้อกำหนดดังกล่าวย่อมมิใช่บังคับได้ทั้งสิ้น ถ้าคู่สัญญาตกลงว่าผู้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาในเวลาใดก็ได้ แต่ต้องชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ให้เช่าซื้อที่ดี หรือสัญญาเช่าซื้อที่มีข้อกำหนดว่าผู้เช่าซื้อไม่อาจบอกเลิกสัญญาได้ดี สัญญาและข้อกำหนดดังกล่าวจะใช้บังคับได้หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่า ข้อกำหนดดังกล่าวใช้บังคับได้ เพราะไม่ขัดต่อบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนแต่อย่างใด³⁷

1.6. หน้าที่ชำระค่าเช่าซื้อกรณีผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 574

มาตรา 574 บัญญัติว่า “ในกรณีผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติด ๆ กัน หรือกระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ เจ้าของทรัพย์สินจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้ ถ้าเช่นนั้นบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อน ให้ริบเป็นของเจ้าของทรัพย์สินและเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้าครองทรัพย์สินนั้นได้ด้วย

อนึ่ง ในกรณีกระทำผิดสัญญาเพราะผิดนัดไม่ใช้เงินซึ่งเป็นคราวที่สุุดนั้น ท่านว่าเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะริบบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อนและกลับเข้าครองทรัพย์สินได้ต่อเมื่อระยะเวลาใช้เงินได้พ้นกำหนดไปอีกงวดหนึ่ง”

หากพิจารณาตามมาตรา 574 ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาด้วยเหตุ 2 ประการ คือ ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติด ๆ กัน หรือผู้เช่าซื้อกระทำผิดสัญญาในข้อสำคัญ

ผลของการเลิกสัญญาเช่าซื้อตามบทบัญญัติมาตรา 574 มี 2 ประการ คือ

1. ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิริบบรรดาเงินที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระมาแล้วแต่ก่อนได้ทั้งหมด และ
2. ผู้ให้เช่าซื้อชอบที่จะกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อ

โดยผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิริบบรรดาเงินที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระมาแล้วแต่ก่อนได้ทั้งหมด รวมทั้งเงินดาวน์ซึ่งถือเป็นค่าเช่าซื้อส่วนหนึ่งด้วย โดยมาตรา 574 ได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะที่ไม่ต้องนำหลักการกลับคืนสู่ฐานะเดิมหลังการเลิกสัญญาตามมาตรา 391 นี้มาใช้ในเรื่องค่าเช่าซื้อที่ได้รับชำระมาแล้ว ทั้งนี้เพราะผู้เช่าซื้อเป็นฝ่ายผิดสัญญา

คำพิพากษาฎีกาที่ 3807/2549 ผู้เช่าซื้อเป็นฝ่ายผิดสัญญาเช่าซื้อและสัญญาเช่าซื้อเลิกกันแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อจึงมีสิทธิริบเงินที่จำเลยชำระให้โจทก์ไว้แล้วรวมทั้งเงินดาวน์ด้วยตามป.พ.พ. มาตรา 574 วรรคหนึ่ง

³⁷ มานะ พินยาภรณ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2, น. 145.

ประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อมาก็คือ ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิเรียกเงินค่าเช่าซื้อที่ผู้ให้เช่าซื้อยังคงค้างชำระอยู่ก่อนที่ผู้ให้เช่าซื้อจะได้ออกเลิกสัญญาได้หรือไม่ ในกรณีนี้มีความเห็นแยกเป็นหลาย³⁸ ดังนี้

ความเห็นที่ 1 ท่านศาสตราจารย์ไพจิตร บุญญพันธ์ เห็นว่า เรียกไม่ได้เพราะท่านเห็นว่า เมื่อมีการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อแล้ว ผลของการบอกเลิกสัญญานี้ย่อมเป็นไปตามมาตรา 391 ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไป ยกเว้นเฉพาะส่วนที่มาตรา 574 ได้บัญญัติไว้เป็นพิเศษแล้ว ก็ต้องเป็นไปตามมาตรา 574 เมื่อการบอกเลิกสัญญาทำให้สัญญาระงับย้อนหลังไปตั้งแต่ต้นแล้ว หากยอมให้เรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระได้เท่ากับเป็นการยอมให้เรียกให้ปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญาที่ระงับไปแล้ว คือไม่มีมูลหนี้แล้ว

ความเห็นที่ 2 ท่านศาสตราจารย์ประพนธ์ ศาตะมาน เห็นว่า ควรเรียกได้ เพราะค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระเป็นค่าเช่าซื้อในระหว่างที่ยังมีนิติสัมพันธ์อยู่ และการบอกเลิกสัญญามีผลให้สัญญาระงับสำหรับอนาคตเท่านั้น ไม่มีผลย้อนหลัง ค่าเช่าซื้อในระหว่างที่ยังไม่เลิกสัญญาจึงควรเรียกได้เพื่อความเป็นธรรมกับผู้ให้เช่าซื้อ เพราะการที่มาตรา 574 ให้ผู้ให้เช่าซื้อริบบรรดาค่าเช่าซื้อที่ได้ชำระมาแล้วก็เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าบทบัญญัติในมาตรานี้ยกเว้นผลของการเลิกสัญญาตามมาตรา 391 ที่ให้มีผลย้อนหลังนั่นเอง

ส่วนแนวคำพิพากษาของศาลฎีกานั้น เรื่องนี้เคยมีคำวินิจฉัยของศาลฎีกาดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 691/2501 เมื่อเลิกสัญญาเช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อยอมรับคืนเลิกสัญญาเช่าซื้อ สัญญาเช่าซื้อใช้บังคับได้ เมื่อผู้เช่าซื้อรับว่าต้องชำระค่าเช่าจริงผู้ให้เช่าซื้อก็มีสิทธิได้ค่าเช่าซื้องวดที่ค้างชำระมาก่อนตามข้อตกลงเดิมในสัญญาเช่าซื้อซึ่งได้ทำไว้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 545/2509 เมื่อผู้เช่าซื้อผิดสัญญาเช่าซื้อ และผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาแล้วนอกจากมีสิทธิริบเงินค่าเช่าซื้อที่ชำระไว้แล้ว ผู้ให้เช่าซื้อยังมีสิทธิฟ้องเรียกเงินค่าเช่าซื้อที่ผู้ให้เช่าซื้อค้างชำระอยู่ก่อนเลิกสัญญาได้

ต่อมาได้มีแนวคำพิพากษาของศาลวินิจฉัยว่า ผู้ให้เช่าซื้อจะเรียกเงินที่ค้างชำระอีกไม่ได้ คงมีสิทธิเรียกค่าใช้ทรัพย์สินตลอดเวลาที่ผู้ให้เช่าซื้อยังครอบครองทรัพย์สินอยู่ และเรียกค่าเสียหายหากทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสียหายเพราะเหตุอื่นนอกเหนือไปจากการใช้ทรัพย์สินโดยชอบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1195/2511 (ประชุมใหญ่) เมื่อมีการผิดสัญญาเช่าซื้อโดยผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อตาม ป.พ.พ. มาตรา 574 ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อและริบเงินค่าเช่าซื้อที่ส่งแล้วเท่านั้น ไม่มีสิทธิเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอีก แต่ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิ

³⁸ ศนันทกรรณ์ (จำปี) โสทธิพันธ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น. 201-202.

เรียกค่าสินไหมทดแทนเพราะการไม่ชำระหนี้ของผู้เช่าซื้อจนเป็นเหตุให้มีการเลิกสัญญา อันได้แก่ ค่าใช้ทรัพย์สินตลอดเวลาที่ผู้เช่าซื้อครอบครองทรัพย์สินอยู่ตามนัย ป.พ.พ. มาตรา 391 วรรคสามเท่านั้น และถ้าทรัพย์สินที่คืนมาเสียหาย ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบนอกเหนือไปจากความเสียหายอันเกิดจากการใช้ทรัพย์สินโดยชอบอีกด้วย

เหตุผลตามคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ ก็เนื่องจากว่าสัญญาเช่าซื้อประกอบด้วยค้ำประกัน จะขายทรัพย์สินอยู่ด้วย และเงินค่าเช่าซื้อแต่ละงวดนอกจากจะเป็นการชำระค่าใช้ทรัพย์สินแล้ว ยังรวมราคาทรัพย์สินที่ชำระตามค้ำประกันจะขายทรัพย์สินด้วย เมื่อผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ ก็เท่ากับไม่มีค้ำประกันจะขายทรัพย์สินอีกต่อไป หากผู้ให้เช่าซื้อสามารถเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอยู่จนครบก็จะทำให้ผู้ให้เช่าซื้อได้รับชำระจากผู้เช่าซื้อมากจนเกินสมควร

หลังจากนั้นได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยในปัญหาเรื่องนี้ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1195/2511 (ประชุมใหญ่) ตลอดมา เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 601/2513 เมื่อผู้เช่าซื้อผิดสัญญา ผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิเพียงรับค่าเช่าซื้อที่ได้รับไว้กับเรียกเอาทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน จะเรียกเอาค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระด้วยไม่ได้ จะเรียกได้อีกก็แต่ค่าที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อมาตลอดเวลาที่ครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3745/2526 ตาม ป.พ.พ. มาตรา 574 เมื่อเลิกสัญญาเช่าซื้อแล้ว เจ้าของทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อมีสิทธิรับเงินที่ผู้เช่าส่งเข้ามาแล้ว และกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินเท่านั้น จะเรียกเอาค่าเช่าซื้อที่ค้างหาได้ไม่ ดังนั้น โจทก์ผู้ให้เช่าซื้อคงเรียกได้เฉพาะค่าเสียหายอันเนื่องมาจากจำเลยผิดสัญญาเช่าซื้อเท่านั้น ซึ่งได้แก่ค่าขาดประโยชน์เพราะผู้เช่าซื้อยังใช้รถยนต์ตลอดระยะเวลาที่ครอบครองรถยนต์อยู่ในกรณีที่ได้รถยนต์คืนมาแล้วผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิได้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่นอกเหนือไปจากความเสียหายอันเกิดแต่การใช้รถยนต์โดยชอบ โจทก์ก็มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อเหตุนี้ด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 985/2532 ในกรณีที่มีการเลิกสัญญาเช่าซื้อเพราะผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อนั้น ผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิเข้าครอบครองรถยนต์คืนที่เช่าซื้อ รับเงินค่าเช่าซื้อที่ส่งแล้วและมีสิทธิเรียกค่าใช้ทรัพย์สินตลอดเวลาที่ผู้เช่าซื้อครอบครองทรัพย์สินอยู่ภายหลังจากการเลิกสัญญาตามนัยแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคสาม และถ้าทรัพย์สินที่คืนมาเสียหาย ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบนอกเหนือไปจากความเสียหายอันเกิดจากการใช้ทรัพย์สินโดยชอบ และต้องรับผิดชอบสำหรับค่าใช้จ่ายในการติดตามเอารถยนต์ที่เช่าซื้อคืนมาให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5363/2545 เมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกัน คู่สัญญาแต่ละฝ่ายต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคแรก โจทก์จึงไม่

อาจบังคับให้จำเลยที่ 1 ชำระค่าขาดราคาหรือคืนเท่ากับค่าเช่าซื้อที่ยังขาดได้ เพราะจะมีผลเท่ากับ บังคับให้จำเลยที่ 1 ปฏิบัติตามสัญญาเช่าซื้อที่เลิกกันไปแล้ว หากโจทก์ยังได้รับความเสียหายใน ส่วนราคาหรือคืนที่ขาด โจทก์สามารถเรียกได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคท้าย แต่ค่าเสียหายที่โจทก์เรียกได้นี้คือค่าขาดราคาไปจากราคาหรือคืนที่แท้จริง ไม่ใช่ค่าขาด ราคาไปจากราคาตามสัญญาเช่าซื้อ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1496/2548 โจทก์บอกเลิกสัญญาเช่าซื้อรถยนต์โดยเหตุ จำเลยที่ 1 ผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ สัญญาเช่าซื้อจึงเลิกกัน โจทก์ไม่มีสิทธิเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้าง ชำระ คงเรียกได้แต่ค่าเสียหายอันเนื่องจากการเลิกสัญญาตาม ป.พ.พ. มาตรา 391 วรรคสาม วรรคสี่ และในกรณีนี้มาตรา 574 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้บรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อนให้รับเป็น ของเจ้าของทรัพย์สิน และเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อเท่านั้น

จะเห็นได้ว่า แนวคำพิพากษาของศาลฎีกาวินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานว่า ผู้ให้เช่าซื้อจะ เรียกเอาเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนบอกเลิกสัญญาเช่าซื้ออีกไม่ได้ แต่มีสิทธิเรียกค่าใช้ทรัพย์สิน ตลอดเวลาที่ผู้เช่าซื้อครอบครองทรัพย์สินอยู่ และเรียกค่าเสียหายหากทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสียหาย เพราะเหตุอื่นนอกเหนือไปจากการใช้ทรัพย์สินโดยชอบตามมาตรา 391 วรรคสาม ดังนั้น ผู้ให้เช่าซื้อ จึงไม่มีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าซื้อที่ตนค้างชำระก่อนมีการบอกเลิกสัญญา แต่มีหน้าที่ต้องชดใช้ ค่าใช้ทรัพย์สินตลอดเวลาที่ผู้เช่าซื้อครอบครองทรัพย์สินอยู่ และเรียกค่าเสียหายหากทรัพย์สินที่เช่า ซื้อเสียหายเพราะเหตุอื่นนอกเหนือไปจากการใช้ทรัพย์สินโดยชอบ

2. หน้าที่รับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อ

2.1. สิทธิปฏิเสธไม่รับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อกรณีที่มีมูลเหตุที่จะอ้างกฎหมาย

แม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่า ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องรับมอบทรัพย์สินที่เช่า ซื้อก็ตาม แต่สัญญาเช่าซื้อที่มีลักษณะเป็นสัญญาต่างตอบแทนตามมาตรา 572 แห่งประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ ทั้งผู้ให้เช่าซื้อและผู้เช่าซื้อต่างเป็นเจ้าของหนี้ซึ่งกันและ กัน หากพิจารณาจากการชำระค่าเช่าซื้อแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อเป็นเจ้าหนี้มีสิทธิที่จะได้รับชำระค่าเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อก็มีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าซื้อ หากพิจารณาจากการส่งมอบทรัพย์สินแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อ มีหน้าที่ ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อแก่ผู้เช่าซื้อเพื่อให้ผู้เช่าซื้อได้ใช้หรือได้รับประโยชน์ตามวัตถุประสงค์

ของการทำสัญญาเช่าซื้อ และผู้เช่าซื้อก็มีหน้าที่รับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้น³⁹ ผู้เช่าซื้อจะปฏิเสธไม่ยอมรับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อไม่ได้ เว้นแต่เป็นกรณีที่มีมูลเหตุที่จะอ้างกฎหมายเพื่อปฏิเสธไม่รับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อได้ในกรณีดังต่อไปนี้

1. ผู้ให้เช่าซื้อในฐานะที่เป็นลูกหนี้ในค้ำประกันทรัพย์สินที่เช่าซื้อชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ตามมาตรา 215⁴⁰ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่ กรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อฝ่าฝืนหน้าที่ดังต่อไปนี้ กล่าวคือ กรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อในสภาพอันซ่อมแซมดีแล้วตามมาตรา 546⁴¹ การส่งมอบทรัพย์สินให้เหมาะสมแก่

---

³⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 782/2541 เจ้าของรถยนต์ผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อให้ผู้เช่าซื้อเพื่อที่ผู้เช่าซื้อจะได้ใช้หรือได้รับประโยชน์ รวมทั้งให้ผู้เช่าซื้อสามารถขับรถยนต์นั้นได้โดยถูกต้องตามกฎหมายตามมาตรา 572 วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา 537 และมาตรา 546 เมื่อผู้ให้เช่าซื้อไม่จัดการแก้ไขการจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงหมายเลขเครื่องยนต์ของรถยนต์ที่เช่าซื้อให้ถูกต้องเพื่อให้ผู้เช่าซื้อใช้รถยนต์ได้โดยไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย ทั้งผู้เช่าซื้อได้แจ้งให้ดำเนินการแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อก็ยังเพิกเฉย การที่ผู้เช่าซื้อไม่ชำระค่าเช่าซื้อจึงไม่เป็นการผิดสัญญา

คำพิพากษาฎีกาที่ 951/2544 โจทก์ผู้ให้เช่าซื้อต้องส่งมอบทรัพย์สินซึ่งให้เช่าซื้อ โดยมีสภาพที่เหมาะสมแก่การใช้ประโยชน์ เมื่อรถพิพาทยังมีได้ทำทะเบียนและแผ่นป้ายวงกลม โจทก์จึงมีหน้าที่ต้องจัดหาให้แก่จำเลย เพราะเอกสารดังกล่าวเป็นสาระสำคัญในการใช้รถโดยจะต้องเป็นผู้จัดอำนวยความสะดวกในการจดทะเบียนเพื่อใช้รถที่เช่าซื้อตามที่กำหนดไว้ในสัญญาเช่าซื้อ การที่โจทก์ส่งมอบรถพิพาทให้แก่จำเลยมีสภาพไม่เหมาะสมที่จะใช้ โดยไม่จัดหาป้ายทะเบียนและป้ายวงกลมให้แก่จำเลย โจทก์จึงต้องรับผิดชอบจำเลยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472 ประกอบมาตรา 549 เนื่องจากสัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาต่างตอบแทน เมื่อโจทก์เป็นฝ่ายผิดสัญญา จำเลยย่อมมีสิทธิที่จะไม่ชำระค่าเช่าซื้อได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 369 การที่จำเลยไม่ชำระค่าเช่าซื้อให้แก่โจทก์จึงไม่ถือว่าจำเลยผิดนัด

⁴⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 215 “เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ไซ้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การนั้นก็ได้”

⁴¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 546 “ผู้ให้เช่าจำต้องส่งมอบทรัพย์สินซึ่งให้เช่าในสภาพอันซ่อมแซมดีแล้ว”

การใช้ประโยชน์ตามมาตรา 548⁴² การส่งมอบทรัพย์สินที่ต้องไม่มีความชำรุดบกพร่องที่ไม่เห็นประจักษ์มาตั้งแต่ก่อนหรืออย่างน้อยที่สุดในขณะที่ทำสัญญาเช่าซื้อตามมาตรา 549⁴³ ประกอบมาตรา 472⁴⁴ และการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้เช่าซื้อต้องไม่ถูกรอนสิทธิตามมาตรา 549 ประกอบมาตรา 475⁴⁵ อันเป็นหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด ดังนั้น การที่ผู้ให้เช่าซื้อส่งมอบทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่องให้แก่ผู้เช่าซื้อ เช่น เชี่ยวส่งมอบรถยนต์คันที่เช่าซื้อให้แก่เหลืองโดยเหลืองไม่สามารถเข้าเกียร์ได้เนื่องจากเกิดการขัดข้อง ถือว่าผู้ให้เช่าซื้อชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ตามมาตรา 215 และเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่จะต้องชำระแก่ผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อจึงมีสิทธิปฏิเสธไม่รับมอบทรัพย์สินดังกล่าวได้ตามมาตรา 320⁴⁶ และมีสิทธิเรียกเอา

---

⁴² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 548 “ถ้าผู้ให้เช่าส่งมอบทรัพย์สินซึ่งเช่านั้นโดยสภาพไม่เหมาะแก่การใช้เพื่อประโยชน์ที่เช่ามา ผู้เช่าจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้”

⁴³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 549 “การส่งมอบทรัพย์สินซึ่งเช่าก็ตีความรับผิดชอบของผู้ให้เช่าในกรณีชำรุดบกพร่องและรอนสิทธิก็ดี ผลแห่งข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบก็ดี เหล่านี้ ท่านให้บังคับด้วยบทบัญญัติทั้งหลายแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการซื้อขายอนุโลมความตามควร”

⁴⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472 “ในกรณีที่ทรัพย์สินซึ่งขายนั้นชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติก็ดี ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิดชอบ

ความที่กล่าวมาในมาตรานี้ย่อมใช้ได้ ทั้งที่ผู้ขายรู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ว่าคุณชำรุดบกพร่องมีอยู่”

⁴⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 475 “หากว่ามีบุคคลผู้ใดมาก่อนการรบกวนขัดสิทธิของผู้ซื้อในอันจะครองทรัพย์สินโดยปกติสุข เพราะบุคคลผู้นั้นมีสิทธิเหนือทรัพย์สินที่ได้ซื้อขายกันนั้นอยู่ในเวลาซื้อขายก็ดี เพราะความผิดของผู้ขายก็ดี ท่านว่าผู้ขายจะต้องรับผิดชอบในผลอันนั้น”

⁴⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 320 “อันจะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้แต่เพียงบางส่วน หรือให้รับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่จะต้องชำระแก่เจ้าหนี้ นั้น ท่านว่าหาอาจจะบังคับได้ไม่”

ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การนั้นก็ได้ตามมาตรา 215 ประกอบมาตรา 222⁴⁷ และมาตรา 223⁴⁸ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น

2. กรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อผิดนัดไม่ส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้ทันเวลาที่ตกลงไว้กับผู้ให้เช่าซื้อเป็นเหตุให้การชำระหนี้ของผู้ให้เช่าซื้อคือการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อเป็นอันไร้ประโยชน์แก่ผู้เช่าซื้อตามมาตรา 216⁴⁹ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น แดงทำสัญญาเช่าซื้อชุดแต่งงานกับดำ โดยตกลงให้ดำนำชุดแต่งงานที่แดงสั่งตัดไว้ไปส่งให้แก่แดงในวันที่ 3 ตุลาคม 2551 เพื่อแดงจะได้ใส่ในวันที่ 4 ตุลาคม 2551 ซึ่งเป็นวันแต่งงานของแดง แต่ดำนำชุดไปส่งให้แดงในวันที่ 5 ตุลาคม 2551 ซึ่งเป็นการล่าช้าและล่วงเลยงานแต่งงานไปแล้ว ถือว่าการส่งมอบทรัพย์สินของดำให้ผู้ให้เช่าซื้อเป็นอันไร้ประโยชน์กับแดง แดงจึงมีสิทธิขอปิดไม่รับมอบชุดแต่งงาน และอาจเรียกค่าสินไหมทดแทนจากดำได้เหมือนกับว่าดำผิดสัญญาไม่ยอมส่งมอบชุดแต่งงานให้แก่แดงตามมาตรา 216 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น

---

⁴⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 “การเรียกค่าเสียหายนั้น ได้แก่ เรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติ ย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้”

เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แม้กระทั่งความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากว่าคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว”

⁴⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 223 “ถ้าฝ่ายผู้เสียหายได้มีส่วนทำ ความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งก่อให้เกิดความเสียหายด้วยไซ้ ท่านว่าหนี้จะต้องใช้ค่าสินไหม ทดแทนแก่ฝ่ายผู้เสียหายมากน้อยเพียงใดนั้นต้องอาศัยพฤติการณ์เป็นประมาณ ข้อสำคัญก็คือว่า ความเสียหายนั้นได้เกิดขึ้นเพราะฝ่ายไหนเป็นผู้ก่อยิ่งหย่อนกว่ากันเพียงไร

วิธีเดียวกันนี้ ท่านให้ใช้แม้ทั้งที่ความผิดของฝ่ายผู้เสียหายจะมีแต่เพียงละเลยไม่ เตือนลูกหนี้ให้รู้สึกถึงอันตรายแห่งการเสียหายอันเป็นอย่างร้ายแรงผิดปกติ ซึ่งลูกหนี้ไม่รู้หรือไม่ อาจจะได้ หรือเพียงแต่ละเลยไม่บำบัดป้อง หรือบรรเทาความเสียหายนั้นด้วย อนึ่งบทบัญญัติ แห่งมาตรา 220 นั้นท่านให้นำมาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม”

⁴⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 216 “ถ้าโดยเหตุผิดนัด การชำระหนี้ กลายเป็นอันไร้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้เจ้าหนี้จะขอปิดไม่รับชำระหนี้ และจะเรียกเอาค่าสินไหม ทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ก็ได้”

2.2. สิทธิอิสระที่จะไม่รับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อโดยใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 573

ผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิอิสระที่จะบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้ตามมาตรา 573 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินคืนให้แก่เจ้าของเมื่อใดก็ได้ตามความพอใจของผู้เช่าซื้อ โดยไม่ต้องปรากฏว่ามีฝ่ายใดเป็นฝ่ายผิดสัญญา เพราะเป็นกรณีที่กฎหมายให้สิทธิเลิกสัญญาแก่ผู้เช่าซื้อไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งเหตุที่กฎหมายยอมให้ผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเมื่อใดก็ได้ ก็เพราะเมื่อผู้เช่าซื้อได้ชำระเงินไปแล้ว ถ้าไม่พอใจที่จะรับโอนกรรมสิทธิ์อีกต่อไป ก็น่าจะมีสิทธิเลิกสัญญาได้ ทางฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อก็ไม่เสียหายอะไร เพราะได้รับเงินมาแล้วบางส่วนและยังได้รับทรัพย์สินเช่าซื้อคืนจากผู้เช่าซื้อด้วย⁵⁰ แม้ในสัญญาเช่าซื้อจะมีได้กล่าวไว้เกี่ยวกับสิทธิของผู้เช่าซื้อที่จะเลิกสัญญาตามมาตรา 573 ก็ตาม แต่มาตรานี้เป็นสิทธิที่จะเลิกสัญญาโดยกฎหมาย ฉะนั้นแม้ในสัญญาจะไม่ได้กำหนดสิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 573 นี้ไว้ ผู้เช่าซื้อก็มีสิทธิเลิกสัญญาได้เสมอ

อย่างไรก็ดี ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิอิสระที่จะบอกเลิกสัญญาเช่นเดียวกับผู้เช่าซื้อ กล่าวคือ ผู้ให้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาได้จะต้องมีเหตุเสมอ จะบอกเลิกสัญญาด้วยความประสงค์อิสระเช่นเดียวกับผู้เช่าซื้อไม่ได้ เพราะการเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อจะทำให้ผู้เช่าซื้อเสียเปรียบ เนื่องจากผู้เช่าซื้อได้ชำระเงินซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายประกอบกับความคาดหวังว่าจะได้กรรมสิทธิ์ในอนาคต โดยชำระเงินไปสูงกว่าการเช่าธรรมดากรณีหนึ่ง ส่วนอีกเหตุผลหนึ่ง ถ้าผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาได้โดยง่าย ๆ แล้ว ค้ำมั่นที่ผู้ให้เช่าซื้อได้ให้ไว้ว่าจะขายหรือให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้เช่าจะมีผลอย่างไรมิเท่ากับเป็นการบอกถอนหรือ และความคาดหวังของผู้เช่าซื้อว่าจะได้กรรมสิทธิ์ก็จะถูกทำลายไปเช่นเดียวกันโดยมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อเลย ดังนั้น เมื่อพิจารณาเหตุผลเหล่านี้ประกอบกันแล้ว และพิจารณาบทบัญญัติที่ให้สิทธิผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาได้ เช่น เพราะผู้เช่าซื้อผิดสัญญาในข้อที่เป็นสาระสำคัญ หรือเพราะผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติด ๆ กัน การที่กฎหมายกำหนดสองคราวเพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่า การผิดนัดนี้ “ถึงขนาด” หรือมีความสำคัญเพียงพอที่จะให้ผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาได้แล้ว ถ้าผิดนัดแค่งวดเดียวแล้วให้สิทธิเลิกสัญญาเลย อาจจะเร็วเกินไป ผู้เช่าซื้ออาจจะมีข้อขัดข้องเล็ก ๆ น้อย ๆ บ้าง ซึ่งก็ไม่ควรให้เขาบอกเลิกสัญญาและเสียเงินที่ได้ชำระมาแล้วทั้งหมดไปง่าย ๆ อันจะไม่เป็นการยุติธรรม⁵¹

โดยหลักของการเลิกสัญญาตามมาตรา 573 ผู้เช่าซื้อต้องบอกเลิกสัญญาด้วยการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนแก่เจ้าของโดยเสียค่าใช้จ่ายของตนเอง หากเพียงแต่แสดงเจตนาว่าจะ

⁵⁰ ไผทชิต เอกจริยกร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3, น. 287.

⁵¹ ศนันท์กรณ (จำปี) โสทธิพันธุ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น.193.

เลิกสัญญาเช่าซื้อโดยผู้เช่าซื้อยังไม่ได้ส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนแก่ผู้ให้เช่าซื้อ จะไม่ถือว่าสัญญาเช่าซื้อเลิกกันแต่อย่างใด⁵² แต่มีในบางกรณีที่ผู้เช่าซื้อสามารถเลิกสัญญาตามมาตรา 573 ได้โดยไม่ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน⁵³

ประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ เมื่อผู้เช่าซื้อทำสัญญาเช่าซื้อกับผู้ให้เช่าซื้อแล้ว แต่ผู้เช่าซื้อไม่ยอมรับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิบังคับให้ผู้เช่าซื้อต้องยอมรับมอบทรัพย์สินได้หรือไม่

โดยหลักการแล้ว ผู้เช่าซื้อจะมีสิทธิที่จะรับมอบหรือไม่รับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อก็ได้ แต่เมื่อสัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาต่างตอบแทนคือ เป็นสัญญาที่ผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้เช่าซื้อได้ใช้ประโยชน์ ส่วนผู้เช่าซื้อก็มีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ หากผู้ให้เช่าซื้อได้ส่งมอบทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อแก่ผู้เช่าซื้อถูกต้องสมบูรณ์แล้ว ผู้เช่าซื้อก็มีสิทธิไม่รับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อได้ แต่ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อจึงไม่มีสิทธิบังคับให้ผู้เช่าซื้อต้องยอมรับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อ แต่เมื่อผู้เช่าซื้อได้รับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อมาแล้ว หากผู้เช่าซื้อต้องการใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 573 ผู้เช่าซื้อก็ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนแก่ผู้ให้เช่าซื้อ หลักการสำคัญของการทำสัญญาเช่าซื้อคือ ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าซื้อ หากผู้เช่าซื้อได้รับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อมาแล้วก็มีหน้าที่ต้องดูแลรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้ออย่างวิญญูชนตามมาตรา 553 แต่หากผู้เช่าซื้อยังไม่ยอมรับมอบทรัพย์สินอันไม่ใช่ความผิดของผู้ให้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อก็มีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าซื้อ ซึ่งบทบัญญัติมาตรา 573 แสดงให้เห็นว่า ผู้เช่าซื้อจะเลิกสัญญาเมื่อใดก็ได้ จึงแสดงได้อย่างชัดเจนว่า ผู้เช่าซื้อไม่ต้องรับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อก็ได้

---

⁵² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3149/2530 โจทก์เป็นผู้เช่าซื้อรถยนต์จากจำเลย หากโจทก์จะบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อก็อาจทำได้ด้วยการส่งมอบรถยนต์คืนแก่จำเลย ดังนั้นเมื่อโจทก์บอกกล่าวเลิกสัญญาโดยยังครอบครองรถยนต์คันที่เช่าซื้ออยู่ การบอกเลิกสัญญาของโจทก์จึงไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573

⁵³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 73/2522 โจทก์ไม่ได้ใช้รถยนต์ตามสัญญาเช่าซื้อ เพราะตำรวจยึดไปสอบสวนกรณีรถนั้นถูกลักมา เป็นการผิดวัตถุประสงค์ของการเช่าซื้อ โจทก์บอกเลิกสัญญาได้โดยไม่ต้องคืนรถแก่จำเลยผู้ให้เช่าซื้อ แม้จำเลยมิได้ประมาทเดินเล่อในการที่ถูกรัฐตำรวจยึดรถไป

3. หน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินอย่างวิญญูชน

3.1. เหตุใดผู้เช่าซื้อจึงต้องมีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินอย่างวิญญูชน

เนื่องจากสัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาซึ่งเจ้าของนำทรัพย์สินออกให้เช่า และบวกด้วยคำมั่นว่าจะขายหรือว่าจะให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้เช่า มิใช่เรื่องตกลงทำสัญญาซื้อขาย ดังนั้น ตราบใดที่ผู้เช่าซื้อยังชำระค่าเช่าซื้อไม่ครบตามสัญญา กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อก็ยังเป็นของผู้ให้เช่าซื้อ การที่ผู้เช่าซื้อได้ครอบครองใช้สอยทรัพย์สินของผู้ให้เช่าซื้อและไม่แน่นอนว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อจะโอนไปยังผู้เช่าซื้อหรือไม่ เพราะผู้เช่าซื้ออาจบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อตามมาตรา 573 หรือผู้ให้เช่าซื้ออาจบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อตามมาตรา 574 เสียก่อนก็ได้ ผู้เช่าซื้อจึงมีเพียงสิทธิใช้สอยทรัพย์สินของผู้ให้เช่าซื้อเท่านั้น และมีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้อยู่ในสภาพเดียวกับการที่ได้รับทรัพย์สินที่เช่าซื้อมาอย่างวิญญูชน เพื่อที่สามารถคืนให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อได้หากมีการเลิกสัญญาเช่าซื้อ ดังนั้น ตราบใดที่ผู้เช่าซื้อยังชำระค่าเช่าซื้อไม่ครบตามสัญญา ผู้เช่าซื้อเปรียบเสมือนผู้เช่าทรัพย์สินซึ่งมีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินอย่างวิญญูชนตามมาตรา 553⁵⁴ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

3.2. ผลของการฝ่าฝืนหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินอย่างวิญญูชน

การที่ผู้เช่าซื้อที่มีหน้าที่ต้องดูแลสงวนรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้ออย่างวิญญูชน หากผู้เช่าซื้อไม่ดูแลทรัพย์สินที่เช่าซื้ออย่างวิญญูชนแล้วทำให้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกทำลายไปทั้งหมด บางส่วน หรือทำให้ทรัพย์สินสูญหายไป เช่น ถูกคนร้ายขโมยไป หรือทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสียหาย ผู้เช่าซื้อก็ต้องรับผิดชอบให้ค่าเสียหายตามมาตรา 562⁵⁵ วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ถ้าผู้

⁵⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 553 “ผู้เช่าจำต้องสงวนทรัพย์สินที่เช่า นั้นเสมือนกับที่วิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตนเอง และต้องบำรุงรักษาทั้งทำการซ่อมแซมเล็กน้อยด้วย”

⁵⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 562 “ผู้เช่าจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายหรือบุบสลายอย่างใด ๆ อันเกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินที่เช่า เพราะความผิดของผู้เช่าเอง หรือของบุคคลซึ่งอยู่กับผู้เช่า หรือของผู้เช่าช่วง

เช่าซื้อดูแลรักษาทรัพย์สินอย่างวิญญูชนแล้ว แต่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมดหรือบุบสลายไปตามปกติแห่งสภาพของการใช้ทรัพย์สินนั้นโดยชอบ ผู้เช่าซื้อก็ไม่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 562 วรรคสอง และหากเป็นกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไป ทำให้ผู้เช่าซื้อไม่มีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าซื้อต่อไป เพราะสัญญาเช่าซื้อเป็นอันระงับไปตามมาตรา 567 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เนื่องจากไม่มีวัตถุแห่งหนี้ตามสัญญาเช่าซื้ออีกต่อไป⁵⁶

3.3. ระดับความระมัดระวังในการดูแลทรัพย์สินที่เช่าซื้อของผู้ประกอบธุรกิจหรือของผู้มีวิชาชีพ

ในปัจจุบันธุรกิจให้เช่ารถยนต์เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ก็จะมีธุรกิจให้นักท่องเที่ยวเช่ารถยนต์ หรือกรณีที่ผู้ประกอบการแท็กซี่จะนำรถแท็กซี่ออกให้ผู้ขับแท็กซี่เช่า ซึ่งผู้ประกอบการดังกล่าวไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ในรถยนต์ที่นำออกให้เช่า เนื่องจากเป็นรถยนต์ที่ผู้ประกอบการธุรกิจไปเช่าซื้อมาจากบริษัทจำหน่ายรถยนต์แล้วนำมาให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ขับแท็กซี่เช่าอีกทอดหนึ่ง เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากรถยนต์เป็นทรัพย์สินที่มีราคาสูงมาก ซึ่งในการประกอบธุรกิจนั้น ผู้ประกอบธุรกิจต้องการรถยนต์หลายคันจึงไม่มีกำลังทรัพย์เพียงพอที่จะซื้อรถยนต์ด้วยเงินสดจึงต้องไปทำสัญญาเช่าซื้อ หรือกรณีเช่าซื้อเครื่องจักรหลายสิบเครื่องมาใช้ในการประกอบธุรกิจขนาดใหญ่เพื่อผลิตสินค้า หรือเช่าซื้อเครื่องซักผ้าเพื่อประกอบธุรกิจร้านรับซักรีด หรือเช่าซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อประกอบธุรกิจร้านอินเทอร์เน็ตคาเฟ่ เป็นต้น ประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ ผู้ประกอบธุรกิจที่ได้เช่าซื้อทรัพย์สินมาใช้ในการประกอบธุรกิจซึ่งเป็นผู้ประกอบวิชาชีพมีหน้าที่ดูแลทรัพย์สินที่เช่าซื้ออย่างไร หรือผู้ประกอบการต้องดูแลรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้ออย่างผู้มีวิชาชีพหรือไม่

แต่ผู้เช่าไม่ต้องรับผิดชอบในความสูญหายหรือบุบสลายอันเกิดแต่การใช้ทรัพย์สินนั้นโดยชอบ”

⁵⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 3111/2539 เมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับไปตาม ป.พ.พ. มาตรา 567 ส่วนค่าเช่าซื้อล่วงหน้าทั้งหมดซึ่งจำเลยที่ 1 จ่ายเป็นเงินดาวน์ส่วนหนึ่งและทำสัญญากู้ให้ไว้แก่โจทก์อีกส่วนหนึ่ง จึงเป็นเงินที่โจทก์ได้มาโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ หรือโดยเหตุที่มีได้มีได้เป็นขึ้น และเป็นทางให้จำเลยที่ 1 เสียเปรียบ หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อมิได้สูญหายเพราะความผิดของจำเลยที่ 1 หรือโจทก์นำเงินดาวน์มาหักเป็นค่าเช่าซื้อก่อนสัญญาเช่าซื้อระงับ โจทก์ก็ต้องคืนให้แก่จำเลยที่ 1

4. หน้าที่ซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อ

4.1. ความจำเป็นที่ต้องมีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับหน้าที่ซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อขึ้นเป็นพิเศษ

หน้าที่ซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้น เมื่อบทบัญญัติในเรื่องเช่าซื้อมิได้บัญญัติถึงหน้าที่ดังกล่าวไว้ จึงต้องนำบทบัญญัติในเรื่องเช่าทรัพย์สินมาใช้บังคับ ซึ่งในการพิจารณาถึงหน้าที่ซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อนี้ต้องพิจารณานำหน้าที่ซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อของทั้งผู้เช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อประกอบกัน โดยหน้าที่ในการซ่อมแซมทรัพย์สินของผู้เช่าซื้อย่อมเป็นไปตามมาตรา 553 กล่าวคือ ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ซ่อมแซมเล็กน้อยตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือตามจารีตประเพณีที่ผู้เช่าซื้อต้องซ่อมแซม เช่น นายแดงเช่าซื้อรถจักรยานยนต์มาจากนายดำ ต่อมายางรถจักรยานยนต์รั่ว นายแดงซึ่งเป็นผู้เช่าซื้อจึงมีหน้าที่ต้องซ่อมแซมโดยการนำไปปะยาง เพราะถือว่าเป็นการซ่อมแซมเล็กน้อย เป็นต้น ส่วนผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องซ่อมแซมใหญ่ตามมาตรา 550⁵⁷ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 798/2508⁵⁸) โดยมีหน้าที่ต้องซ่อมแซมเสมอ เช่น หากผู้เช่าซื้อทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์โดยมีระยะเวลาชำระค่าเช่าซื้อเป็นระยะเวลา 10 ปี ซึ่งในปัจจุบันสามารถทำสัญญาเช่าซื้อแบบผ่อนส่งระยะยาวได้ หากผู้เช่าซื้อใช้รถที่เช่าซื้อมา 7 ปีซึ่งเกือบจะได้กรรมสิทธิ์ในรถยนต์ที่ได้เช่าซื้ออยู่แล้ว ต่อมาเครื่องยนต์ของรถพังอันเกิดจากการใช้รถยนต์ตามปกติ ผู้ให้เช่าซื้อจึงมีหน้าที่ต้องซ่อมแซมรถยนต์คันดังกล่าวเพราะถือว่าเป็นการซ่อมแซมใหญ่ตามมาตรา 550 หรือกรณีที่เช่าซื้อรถยนต์มาได้ 2 ปีแล้ว ยางรถยนต์ย่อมเสื่อมสภาพลงตามการใช้งานรถยนต์ตามปกติทำให้ต้องเปลี่ยนยางรถยนต์ทั้ง 4 ล้อ ผู้ให้เช่าซื้อจึงมีหน้าที่ต้องเปลี่ยนยางรถยนต์เพราะถือว่าเป็นการซ่อมแซมใหญ่ตามมาตรา 550 ทั้ง ๆ ที่ในความ

⁵⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 550 “ผู้ให้เช่าย่อมต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องอันเกิดขึ้นในระหว่างเวลาเช่า และผู้ให้เช่าต้องจัดการซ่อมแซมทุกอย่างบรรดาซึ่งเป็นการจำเป็นขึ้น เว้นแต่การซ่อมแซมชนิดซึ่งมีกฎหมายหรือจารีตประเพณีว่าผู้เช่าจะพึงต้องทำเอง”

⁵⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 798/2508 ในเรื่องเช่าซื้อถ้าไม่มีกล่าวไว้ในสัญญาเป็นอย่างอื่น ก็ต้องนำมาตรา 550 มาใช้โดยอนุโลม ฉะนั้น ในเรื่องที่ว่าใครจะต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องตลอดจนค่าซ่อมแซมทรัพย์สินแม้ไม่ได้กล่าวไว้ในสัญญาเจ้าของหรือผู้ให้เช่าซื้อก็ต้องมีหน้าที่ตามกฎหมายบัญญัติ เว้นแต่จะตกลงกันเป็นอย่างอื่นนอกเหนือจากที่กฎหมายระบุไว้

เป็นจริงแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อจะไม่เปลี่ยนยางรถยนต์ให้ผู้เช่าซื้อ แต่กลับเป็นหน้าที่ของผู้เช่าซื้อที่จะต้องดำเนินการซ่อมแซมหรือเปลี่ยนยางรถยนต์เอง หรือกรณีเช่าซื้อรถยนต์มาใช้แต่รถยนต์เข้าเกียร์ไม่ได้เพราะคลัตช์เสีย ผู้ให้เช่าซื้อจึงมีหน้าที่ต้องเปลี่ยนคลัตช์หรือซ่อมแซมคลัตช์เพื่อให้ผู้เช่าซื้อสามารถใช้รถได้ เพราะถือว่าเป็นการซ่อมแซมใหญ่ตามมาตรา 550 เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การนำบทบัญญัติมาตรา 550 มาใช้บังคับกับสัญญาเช่าซื้อจึงไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ในบางกรณีผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่ซ่อมแซมทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้ออันเป็นผลเนื่องมาจากความผิดของบุคคลภายนอกที่ทำให้ทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อเสียหาย เช่น ผู้เช่าซื้อขับรถยนต์ที่เช่าซื้อไปตามท้องถนน แต่ถูกผู้อื่นขับรถมาชนจนรถของผู้เช่าซื้อพังเสียหายไปทั้งคัน หากนำหลักเรื่องหน้าที่ซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าตามมาตรา 550 มาใช้บังคับ ผู้ให้เช่าซื้อจึงมีหน้าที่ต้องซ่อมแซมใหญ่รถยนต์ที่ให้เช่าซื้อเสมอ ทั้ง ๆ ที่ผู้ให้เช่าซื้อไม่ได้มีความผิดใด ๆ เลย

หากพิจารณาเปรียบเทียบกับสัญญาสี่สิ่ง ซึ่งเป็นสัญญาใหม่ที่ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้โดยเฉพาะ โดยพิจารณาตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ สนส. 01/2551 เรื่อง การอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์ประกอบธุรกิจให้เช่าซื้อและให้เช่าแบบสี่สิ่ง อันเป็นบทบัญญัติที่ธนาคารแห่งประเทศไทยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 36 แห่งพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 ออกประกาศอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์ประกอบธุรกิจให้เช่าซื้อและให้เช่าแบบสี่สิ่ง โดยได้ให้นิยามไว้ว่า

“ให้เช่าแบบสี่สิ่ง” หมายความว่า การให้เช่าทรัพย์สินในลักษณะที่เป็นสัญญาเช่าการเงิน (Financial Lease) โดยธนาคารพาณิชย์จัดหาทรัพย์สินตามความประสงค์ของผู้เช่ามาจากผู้ผลิตผู้จำหน่าย หรือบุคคลอื่น หรือเป็นทรัพย์สินที่ยึดได้จากผู้เช่ารายอื่น เพื่อให้ผู้เช่าได้ใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินนั้น โดยผู้เช่ามีหน้าที่ต้องบำรุงรักษาและซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่า ทั้งนี้ ผู้เช่าจะบอกเลิกสัญญาก่อนครบกำหนดเพียงฝ่ายเดียวไม่ได้ และเมื่อสิ้นสุดสัญญาเช่าสิทธิในการซื้อทรัพย์สินที่เช่าขึ้นอยู่กับข้อตกลงของธนาคารพาณิชย์และผู้เช่า

จะเห็นได้ว่า ตามนิยามของประกาศฉบับดังกล่าว ผู้เช่าไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ จึงมีหน้าที่ต้องบำรุงรักษาและซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าแบบสี่สิ่งด้วยตนเอง โดยภาระค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมบำรุงรักษาทรัพย์สินนั้นผู้เช่าต้องเป็นผู้รับผิดชอบตามเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้ในสัญญา

การที่บทบัญญัติของกฎหมายกำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่ซ่อมแซมใหญ่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสมอในทุกกรณีนั้นเป็นการสร้างความไม่เป็นธรรมให้เกิดแก่ผู้ให้เช่าซื้อ จึงเป็นประเด็นที่

ต้องพิจารณาว่าการนำบทบัญญัติในเรื่องหน้าที่ซ่อมแซมใหญ่ตามมาตรา 550 มาใช้บังคับกับสัญญาเช่าซื้อโดยผู้ให้เช่าซื้อที่มีหน้าที่ต้องซ่อมแซมใหญ่เสมอจะมีความเหมาะสมหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสื่อมสภาพไปตามปกติจากการใช้งาน ผู้ให้เช่าซื้อควรมีหน้าที่ต้องซ่อมแซมใหญ่ทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อในกรณีดังกล่าวหรือไม่ และเพื่อให้เกิดความชัดเจนและมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายและสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย จำเป็นที่จะต้องบัญญัติกฎหมายเรื่องหน้าที่ซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อขึ้นเป็นพิเศษหรือไม่

4.2. ความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดในความชำรุดบกพร่องกับหน้าที่ซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อตามมาตรา 550

ความรับผิดในความชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้นสามารถพิจารณาได้ 2 กรณี คือ ความรับผิดในความชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินที่เช่าซื้อที่มีอยู่แล้วก่อนที่จะส่งมอบ กับ ความรับผิดในความชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินที่เช่าซื้อที่เกิดขึ้นในระหว่างเวลาเช่า ดังนี้

4.2.1. ความรับผิดในความชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินที่เช่าซื้อตามมาตรา 472

เป็นความชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินที่เช่าซื้อที่มีอยู่แล้วก่อนจะมีการส่งมอบตามมาตรา 572 ประกอบมาตรา 549⁵⁹ ซึ่งบัญญัติให้นำมาตรา 472⁶⁰ ความรับผิดเพื่อชำรุดบกพร่องในสัญญาซื้อขายมาปรับใช้โดยอนุโลมตามควร กล่าวคือ ในกรณีที่ทรัพย์สินซึ่งขายนั้นชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะ

⁵⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 549 “การส่งมอบทรัพย์สินซึ่งเช่าก็ดี ความรับผิดของผู้ให้เช่าในกรณีชำรุดบกพร่องและรอนสิทธิก็ดี ผลแห่งข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดก็ดี เหล่านี้ ท่านให้บังคับด้วยบทบัญญัติทั้งหลายแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการซื้อขายอนุโลมความตามควร”

⁶⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472 “ในกรณีที่ทรัพย์สินซึ่งขายนั้นชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติก็ดี ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิด

ความที่กล่าวมาในมาตรานี้ย่อมใช้ได้ ทั้งที่ผู้ขายรู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ว่าความชำรุดบกพร่องมีอยู่”

ใช้เป็นปกติที่ดี ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาที่ดี ผู้ให้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบ ไม่ว่าจะผู้ให้เช่าซื้อจะรู้หรือไม่รู้ว่าความชำรุดบกพร่องมีอยู่ ตัวอย่างเช่น เช่าซื้อนาฬิกา Rolex ราคาแพงมาใช้ ปรากฏว่าเป็นนาฬิกาที่ลานขาด ถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่องเพราะไม่สามารถใช้ดูเวลาได้ หรือเช่าซื้อรถยนต์ที่รถที่ไม่มีเข็มขัดนิรภัย หรือเช่าซื้อรถจักรยานยนต์มาใช้แต่สตาร์ทไม่ติดเพราะหัวเทียนบอด หรือกรณีเช่าซื้อเตาอบไมโครเวฟมาใช้แต่ไม่สามารถอุ่นอาหารได้เพราะเครื่องไม่ทำงาน หรือเช่าซื้อเครื่องปรับอากาศมาใช้แต่ไม่เย็นหลังจากที่เข้ามาได้เพียงแค่เดือนเดียว ก็ถือเป็นความชำรุดบกพร่องอันเป็นเหตุให้เสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติที่ผู้ให้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบ ไม่ว่าจะผู้ให้เช่าซื้อจะรู้หรือไม่รู้ว่าความชำรุดบกพร่องมีอยู่หรือไม่ก็ตาม เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ผู้ให้เช่าซื้อก็อาจได้รับการยกเว้นความรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องที่เกิดขึ้นโดยแบ่งออกได้เป็น 2 ประการคือ ข้อยกเว้นที่เกิดจากบทบัญญัติของกฎหมาย และข้อยกเว้นที่เกิดจากสัญญา

(ก) ข้อยกเว้นที่เกิดจากบทบัญญัติของกฎหมาย

กรณีเป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 473⁶¹ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ ผู้ให้เช่าซื้อไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องที่เกิดขึ้นในกรณีดังต่อไปนี้คือ

(1.1) ถ้าผู้ให้เช่าซื้อได้รู้อยู่แล้วแต่ในเวลาเช่าซื้อว่ามีความชำรุดบกพร่องหรือควรจะได้รู้ เช่นนั้นหากได้ใช้ความระมัดระวังอันจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชน เช่น นายฟ้าเช่าซื้อรถยนต์จากนายแสดโดยรู้อยู่แล้วว่ารถยนต์คันดังกล่าวเป็นรถยนต์ที่เข้ามาแล้วกว่า 7 ปีและหม้อน้ำระเบิดอยู่บ่อย ๆ เป็นต้น

(1.2) ถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นอันเห็นประจักษ์แล้วในเวลาส่งมอบ และผู้ให้เช่าซื้อรับเอาทรัพย์สินนั้นไว้โดยมิได้อิดเอื้อน เช่น จากตัวอย่างข้างต้น ในขณะที่นายฟ้าทดลองขับรถยนต์คันดังกล่าวปรากฏว่าหม้อน้ำระเบิด หรือเบรกไม่ทำงาน แต่ก็ยอมรับมอบรถยนต์คันดังกล่าวไว้โดยไม่ว่ากล่าวอะไรกับนายแสด เป็นต้น

---

⁶¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 473 “ผู้ขายย่อมไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(1) ถ้าผู้ซื้อได้รู้อยู่แล้วแต่ในเวลาซื้อขายว่ามีความชำรุดบกพร่องหรือควรจะได้รู้ เช่นนั้นหากได้ใช้ความระมัดระวังอันจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชน

(2) ถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นอันเห็นประจักษ์แล้วในเวลาส่งมอบ และผู้ซื้อรับเอาทรัพย์สินนั้นไว้โดยมิได้อิดเอื้อน

(3) ถ้าทรัพย์สินนั้นได้ขายทอดตลาด”

(ข) ข้อยกเว้นที่เกิดจากสัญญา

กรณีเป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 483-485 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ คู่สัญญาเข้าซื้อจะตกลงกันว่าผู้ขายจะไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องก็ได้ (มาตรา 483) แต่ข้อตกลงเช่นนั้นย่อมไม่ตัดสิทธิผู้เข้าซื้อในการเรียกราคาทรัพย์สินคืน เว้นเสียแต่จะได้ระบุไว้โดยชัดแจ้งว่า ผู้เข้าซื้อยินยอมไม่เรียกราคาทรัพย์สินคืน (มาตรา 484) อย่างไรก็ตาม คู่สัญญาไม่อาจตกลงยกเว้นความรับผิดในลักษณะที่ฝ่าฝืนต่อหลักสุจริตหรือความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ให้เข้าซื้อย่อมไม่อาจตกลงยกเว้นความรับผิดในผลแห่งการกระทำของตัวเอง หรือผลแห่งข้อความจริงอันตนรู้อยู่และปกปิดเสียได้ (มาตรา 485) เช่น เข้าซื้อรถยนต์คันที่ขีวงล่างๆมาก แต่ผู้ให้เข้าซื้อได้เอาสิสเปอร์พันทับไว้แล้วเพื่อปกปิดไม่ให้ผู้เข้าซื้อเห็น ดังนั้น แม้จะมีข้อตกลงว่าผู้ให้เข้าซื้อไม่ต้องรับผิดก็ตาม ผู้ให้เข้าซื้อก็ยังคงต้องรับผิดในกรณีนี้ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การยกเว้นความรับผิดตามสัญญาก็หาใช่ว่าคู่สัญญาจะมีเสรีภาพเต็มที่ในการที่จะตกลงกันอย่างไรก็ได้ เนื่องจากสังคมไทยยังมีปัจจัยอยู่หลายอย่าง อาทิ การศึกษา เศรษฐกิจหรืออาจจะเป็นเพศหรือวัย นับเป็นปัจจัยที่ทำให้คู่สัญญาไม่สามารถใช้เสรีภาพได้เต็มที่ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคจึงได้เข้ามาดูแลอีกชั้นหนึ่ง

ทั้งนี้ หลักกฎหมายที่คุ้มครองผู้ซื้อที่มีบัญญัติไว้ในมาตรา 4, มาตรา 6 และมาตรา 11 ของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ที่ว่า

"มาตรา 4 ข้อตกลงในสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพ หรือในสัญญาสำเร็จรูป หรือในสัญญาขายฝาก ที่ทำให้ผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพ หรือผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูป หรือผู้ซื้อฝากได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควร เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น

ในกรณีที่มีข้อสงสัย ให้ตีความสัญญาสำเร็จรูปไปในทางที่เป็นคุณแก่ฝ่ายซึ่งมิได้เป็นผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูปนั้น"

ข้อตกลงที่มีลักษณะหรือมีผลให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติหรือรับภาระเกินกว่าที่วิญญูชนจะพึงคาดหมายได้ตามปกติ เป็นข้อตกลงที่อาจถือได้ว่า ทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เกิดจากการผิดสัญญา ในส่วนที่เกี่ยวกับข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดในความชำรุดบกพร่อง มาตรา 6 บัญญัติว่า "สัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพที่มีการชำระหนี้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้บริโภค จะมีข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพเพื่อความชำรุด

บกพร่อง หรือเพื่อการรอนสิทธิไม่ได้ เว้นแต่ผู้บริโภครู้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธิอยู่แล้วในขณะที่ทำสัญญา ในกรณีนี้ให้ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดนั้น มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น"

ทั้งนี้ มาตรา 11 บัญญัติว่า "ข้อสัญญาใดที่มีให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ไปใช้บังคับไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ข้อสัญญานั้นเป็นโมฆะ"

การบัญญัติกฎหมายดังกล่าวก็เพราะต้องการให้ข้อตกลงในลักษณะนี้ ไม่มีสภาพบังคับเลย

แต่เมื่อพิจารณาถึง ป.พ.พ. มาตรา 473 ที่บัญญัติว่า "ผู้ขายย่อมไม่ต้องรับผิดในความชำรุดบกพร่อง" แต่การที่มาตรา 6 ตอนท้ายบัญญัติให้ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดในกรณีที่ผู้บริโภครู้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธิอยู่แล้วในขณะที่ทำสัญญา มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น ย่อมแสดงอยู่โดยปริยายแล้วว่า มุ่งจะให้ผู้ประกอบการธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพยังต้องรับผิดในกรณีนี้ แต่ยอมให้ทำข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดนั้นได้เพียงเท่าที่อยู่ในกรอบแห่งความเป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวคิดของกฎหมายต่างประเทศที่สัญญาที่ผู้บริโภครู้ความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธิในสัญญา ผู้ส่งมอบทรัพย์สินจะต้องรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธิในทุกกรณี แม้ว่าผู้บริโภครู้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธินั้นอยู่แล้วในขณะที่ทำสัญญา และข้อตกลงยกเว้นหรือข้อจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบการค้าหรือวิชาชีพก็ต้องอยู่ในบังคับของการตรวจสอบตามกฎหมายว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรมด้วย⁶² สรุปได้ว่า สัญญาระหว่างผู้บริโภครู้กับผู้ประกอบการค้าหรือวิชาชีพที่มีการชำระหนี้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้บริโภครู้ จะมีข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบการค้าหรือวิชาชีพเพื่อความชำรุดบกพร่องไม่ได้

4.2.2. ความรับผิดในความชำรุดบกพร่องตามมาตรา 550

(ก) เป็นความรับผิดโดยไม่มีคามผิด

ผู้ให้เช่าซื้อต้องรับผิดในความชำรุดบกพร่องอันเกิดขึ้นในระหว่างเวลาเช่าตามมาตรา 550 อันเป็นความรับผิดโดยไม่มีคามผิด ซึ่งผู้ให้เช่าซื้อต้องรับผิดเสมอ และมีหน้าที่ซ่อมแซมใหญ่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อ เช่น นายแดงทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์จากนายดำ เมื่อนายแดงใช้

⁶² จรัญ ภักดีธนากุล, "สรุปสาระสำคัญ พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540", รพีสาร, ปีที่ 6, ฉบับที่ 18 (2541), น. 43-73.

รถยนต์ไปได้สองวันแล้วไฟหน้ารถขาดไปหนึ่งดวง กรณีนี้ถือว่าทรัพย์สินชำรุดบกพร่องเพราะทรัพย์สินไม่มีความคงทน ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ให้เช่าที่ต้องรับผิดชอบในการซ่อมแซมเสมอ ทั้งที่จริง ๆ แล้ว กรณีหลอดไฟหน้ารถขาดไปอาจเสียค่าซ่อมเพียง 100 บาท ซึ่งอาจถือเป็นการซ่อมแซมเล็กน้อยที่ผู้เช่าซื้อที่มีหน้าที่ต้องซ่อมแซมตามมาตรา 553 ก็ตาม หรือกรณีเช่าซื้อตู้เย็นมาใช้ได้ 2 ปีตู้เย็นกลับไม่เย็น หรือผู้เช่าซื้อใช้รถยนต์ที่เช่าซื้อไปได้ 1 เดือน ยางรถยนต์เกิดระเบิดเป็นเหตุให้รถพลิกคว่ำพังทั้งคัน แม้ผู้ให้เช่าซื้อได้ตรวจสอบสภาพยางรถยนต์อย่างละเอียดถี่ถ้วนก่อนที่จะส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อให้แก่ผู้เช่าซื้อแล้วก็ตาม แต่การที่ยางรถยนต์ระเบิดดังกล่าวถือเป็นความชำรุดบกพร่องอันเกิดขึ้นในระหว่างเวลาเช่าซื้อ หรือเช่าซื้อรถยนต์มาได้ 1 ปี คานรถยนต์เดาะแล้วเกิดหักทำให้ผู้เช่าซื้อรับบาดเจ็บ ก็ถือเป็นความชำรุดบกพร่องอันเกิดขึ้นในระหว่างเวลาเช่าซื้อ อันเป็นหน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อที่ต้องรับผิดชอบในการซ่อมแซมรถยนต์เสมอ แม้ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีความผิดก็ตาม เป็นต้น

(ข) ความรับผิดในความชำรุดบกพร่องตามมาตรา 550 เปรียบเทียบกับความรับผิดในความชำรุดบกพร่องมาตรา 472

ความชำรุดบกพร่องตามมาตรา 472 เป็นความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ซื้อขายอันมีอยู่ในขณะก่อนและเมื่อเวลาที่มีการส่งมอบอันเป็นเหตุให้เสื่อมราคา เสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่ผู้ซื้อจะได้ใช้ทรัพย์สินตามปกติ หรือประโยชน์ที่ผู้ซื้อมุ่งหมายที่จะได้ใช้ทรัพย์สินนั้นโดยสัญญา และไม่ว่าความชำรุดบกพร่องนั้นผู้ขายจะรู้หรือไม่ก็ตาม ผู้ขายต้องรับผิดเพราะเป็นความรับผิดโดยไม่มีความผิด

ส่วนความชำรุดบกพร่องตามมาตรา 550 เป็นความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่เช่าซื้อภายหลังจากที่มีการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อหรือในระหว่างเวลาที่เช่าซื้อ ซึ่งความชำรุดบกพร่องอาจเกิดจากการกระทำของผู้ให้เช่าซื้อเองไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ เกิดจากตัวผู้เช่าซื้อ เกิดจากการกระทำของบุคคลภายนอก เกิดจากเหตุสุดวิสัย หรือเกิดจากสภาพของทรัพย์สินที่เช่าซื้อเอง และผู้ให้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบเพราะเป็นความรับผิดโดยไม่มีความผิดเช่นเดียวกัน

ผู้เขียนขอยกตัวอย่างปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ผู้เช่าซื้อใช้รถที่เช่าซื้อมาได้ 3 ปีแล้ว ต่อมาขณะขับรถไปต่างจังหวัดยางรถยนต์สองล้อหลังเสื่อมสภาพทำให้ยางรถยนต์ระเบิด ซึ่งโดยปกติแล้ว ยางรถยนต์ย่อมก็เสื่อมสภาพไปตามปกติจากการใช้งานเมื่อใช้ไปแล้วระยะเวลาหนึ่ง หากนำหลักความรับผิดในความชำรุดบกพร่องมาตรา 550 และมาตรา 472 มาปรับใช้กับข้อเท็จจริงข้างต้น ย่อมทำให้เกิดผลในทางกฎหมายที่ต่างกัน กล่าวคือ

หากพิจารณาตามมาตรา 550 การที่ยางรถยนต์เสื่อมสภาพไปตามปกติของการใช้งานภายหลังจากที่ได้ส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ถือว่าเป็นความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่เช่าซื้อ หลังจากที่มีการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อจึงต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องและมีหน้าที่ต้องเปลี่ยนยางรถยนต์ให้แก่ผู้เช่าซื้ออันเป็นการซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อตามมาตรา 550

หากพิจารณาตามมาตรา 472 ซึ่งเป็นความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ซื้อขายอันมีอยู่ในขณะก่อนและเมื่อเวลาที่มีการส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขาย การที่ยางรถยนต์เสื่อมสภาพไปตามปกติของการใช้งานภายหลังจากที่ได้ส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขาย จึงไม่ถือว่าเป็นความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ซื้อขาย เพราะไม่ใช่ความชำรุดบกพร่องที่มีอยู่ก่อนหรือเมื่อเวลาที่มีการส่งมอบทรัพย์สิน หากเป็นการใช้ทรัพย์สินตามปกติไม่ถือว่าเป็นความชำรุดบกพร่องตามมาตรา 549 ผู้ขายจึงไม่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 549 ประกอบมาตรา 472

4.2.3. หน้าที่ซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อตามมาตรา 550

(ก) กรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อชำรุดบกพร่อง

หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อชำรุดบกพร่องในระหว่างระยะเวลาเช่า ซึ่งความชำรุดบกพร่องที่เกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้ออาจถึงขนาดที่ทำให้ผู้เช่าซื้อไม่สามารถใช้สอยหรือได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่เช่าซื้อได้อีกต่อไป กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบและซ่อมแซมใหญ่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสมอ เช่น นายแดงทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์จากนายดำ เมื่อนายแดงใช้รถยนต์ไปได้สองวันแล้วไฟหน้ารถขาดไปหนึ่งดวง กรณีนี้ถือว่าทรัพย์สินชำรุดบกพร่องเพราะทรัพย์สินไม่มีความคงทน ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อที่ต้องรับผิดชอบในการซ่อมแซมเสมอ ทั้งที่แท้จริงแล้ว กรณีหลอดไฟหน้ารถขาดไปอาจเสียค่าซ่อมเพียง 100 บาท ซึ่งอาจถือเป็นการซ่อมแซมเล็กน้อยที่ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องซ่อมแซมตามมาตรา 553 ก็ตาม หรือเช่าซื้อรถยนต์และใช้รถตามปกติได้ 5 ปีแล้วแต่เบรกไม่ทำงาน แม้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสื่อมสภาพไปจากการใช้งานตามปกติ ก็ถือว่าเป็นความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่เช่าซื้อหลังจากที่มีการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อจึงต้องรับผิดชอบซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อตามมาตรา 550

(ข) กรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสื่อมสภาพไปตามปกติ

ผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่ซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสมอไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเสื่อมสภาพไปตามปกติหรือไม่ก็ตาม แต่ผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่ซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อเฉพาะการซ่อมแซมใหญ่ตามมาตรา 550 เท่านั้น⁶³ เพราะผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ซ่อมแซมเล็กน้อยตามมาตรา 553

ตัวอย่างปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น หากผู้เช่าซื้อทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์โดยมีระยะเวลาชำระค่าเช่าซื้อเป็นระยะเวลา 10 ปี หากผู้เช่าซื้อใช้รถที่เช่าซื้อมา 7 ปีซึ่งเกือบจะได้กรรมสิทธิ์ในรถยนต์ที่ได้เช่าซื้ออยู่แล้ว ต่อมาเครื่องยนต์ของรถพังอันเกิดจากการใช้รถยนต์ตามปกติ หากพิจารณาตามมาตรา 550 แล้ว ผู้ให้เช่าซื้อจึงมีหน้าที่ต้องซ่อมแซมรถยนต์คันดังกล่าวเพราะถือว่าเป็นการซ่อมแซมใหญ่ตามมาตรา 550 หรือกรณีที่เช่าซื้อรถยนต์มาได้ 2 ปีแล้ว ยางรถยนต์ย่อมเสื่อมสภาพลงตามการใช้งานรถยนต์ตามปกติทำให้ต้องเปลี่ยนยางรถยนต์ทั้ง 4 ล้อ ผู้ให้เช่าซื้อจึงมีหน้าที่ต้องเปลี่ยนยางรถยนต์เพราะถือว่าเป็นการซ่อมแซมใหญ่ตามมาตรา 550 ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อจะไม่เปลี่ยนยางรถยนต์ให้ผู้เช่าซื้อ กลับเป็นหน้าที่ของผู้เช่าซื้อที่จะต้องดำเนินการซ่อมแซมหรือเปลี่ยนยางรถยนต์เอง หรือกรณีเช่าซื้อรถยนต์มาใช้แต่รถยนต์เข้าเกียร์ไม่ได้เพราะคลัตช์เสีย ผู้ให้เช่าซื้อจึงมีหน้าที่ต้องเปลี่ยนคลัตช์หรือซ่อมแซมคลัตช์เพื่อให้ผู้เช่าซื้อสามารถใช้รถได้ เพราะถือว่าเป็นการซ่อมแซมใหญ่ตามมาตรา 550 หรือนาย ก. ทำสัญญาเช่าซื้อคอนโดมิเนียมจากนาย ข. เป็นเงิน 1 ล้านบาท กำหนดชำระเงินเป็น 10 งวด ๆ ละ 1 แสนบาท นาย ก. ได้ชำระค่าเช่าซื้อมาโดยตลอด ต่อมาเมื่อถึงงวดที่ 3 เกิดแผ่นดินไหวทำให้คอนโดมิเนียมดังกล่าวเกิดรอยร้าวและปูนที่ผนังห้องแตกออกมา หากให้เป็นหน้าที่ของนาย ข. ผู้ให้เช่าซื้อในการซ่อมแซมคอนโดมิเนียมดังกล่าวย่อมถือเป็นการซ่อมแซมใหญ่ ซึ่งอาจต้องใช้เงินเป็นจำนวน

⁶³ คำพิพากษาฎีกาที่ 1471/2548 สัญญาเช่าซื้อ 4 ระบุว่า ผู้เช่าต้องบำรุงรักษาทรัพย์สินทั้งหมดซึ่งประกอบเป็นสิ่งที่เช่าให้อยู่ในสภาพดีและเรียบร้อย เพื่อซ่อมสิ่งที่สึกหรือจากการใช้งานตามปกตินั้น หมายถึงข้อสัญญาที่ให้ผู้เช่ามีหน้าที่ต้องสงวนทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสมอกับที่วิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตน ต้องบำรุงรักษาและทำการซ่อมแซมเล็กน้อยตามที่ ป.พ.พ. มาตรา 553 บัญญัติไว้เท่านั้น หาได้หมายความว่าผู้เช่าจะต้องรับผิดชอบทรัพย์สินที่เช่าในทุกกรณี ๆ ไม่

การซ่อมแซมใหญ่ซึ่งเป็นการจำเป็นและสมควรเพื่อรักษาทรัพย์สินที่เช่าให้อยู่ในสภาพใช้งานได้ เป็นหน้าที่ของจำเลยผู้ให้เช่าตามมาตรา 547 หาใช่เป็นการบำรุงรักษาตามปกติและเพื่อซ่อมแซมเล็กน้อยอันจะตกอยู่ในความรับผิดชอบของโจทก์ผู้เช่าไม่ ดังนั้น จำเลยในฐานะผู้ให้เช่าจึงเป็นฝ่ายต้องรับผิดชอบในการซ่อมแซมดังกล่าวตามมาตรา 550

มากกว่าหรือใกล้เคียงกับค่าเช่าซื้อที่ตนได้รับ ซึ่งอาจไม่คุ้มค่ากับการทำสัญญาเช่าซื้อซึ่งผู้ให้เช่าซื้อเองก็หวังที่จะได้รับชำระค่าเช่าซื้ออย่างคุ้มค่า หรือหากกรณีนี้เกิดขึ้นในงวดที่ 9 ซึ่งเหลืออีกเพียงงวดเดียวเท่านั้นที่ผู้เช่าซื้อจะได้กรรมสิทธิ์แต่ผู้ให้เช่าซื้อกลับต้องมาซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อซึ่งเป็นการซ่อมแซมใหญ่ ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ให้เช่าซื้อ

การนำบทบัญญัติมาตรา 550 ที่กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่การซ่อมแซมใหญ่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสมอในทุกกรณีเป็นการสร้างความไม่เป็นธรรมให้เกิดแก่ผู้ให้เช่าซื้อเป็นอย่างยิ่ง เพราะวัตถุประสงค์ของสัญญาเช่าธรรมดา กับสัญญาเช่าซื้อแตกต่างกัน กล่าวคือ สัญญาเช่าธรรมดา นั้น ผู้เช่าไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่า เมื่อสัญญาเช่าสิ้นสุดลงผู้เช่าจึงมีหน้าที่ส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าคืนแก่ผู้ให้เช่า เมื่อกรรมสิทธิ์ยังคงอยู่ที่ผู้ให้เช่า ผู้ให้เช่าจึงมีหน้าที่ต้องซ่อมแซมใหญ่เสมอตามมาตรา 550 แต่สัญญาเช่าซื้อ มีวัตถุประสงค์เป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้เช่าซื้อเมื่อชำระค่าเช่าซื้อครบถ้วนอันมีลักษณะใกล้เคียงกับสัญญาซื้อขายผ่อนส่ง จึงเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาว่า การนำบทบัญญัติในเรื่องหน้าที่ซ่อมแซมใหญ่ตามมาตรา 550 มาใช้บังคับกับสัญญาเช่าซื้อโดยผู้ให้เช่าซื้อ มีหน้าที่ที่ต้องซ่อมแซมใหญ่เสมอจะมีความเหมาะสมหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสื่อมสภาพไปตามปกติจากการใช้งาน ผู้ให้เช่าซื้อควรมีหน้าที่ต้องซ่อมแซมใหญ่ทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อในกรณีดังกล่าวหรือไม่ และเพื่อให้เกิดความชัดเจนและมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายและสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย จำเป็นที่จะต้องบัญญัติกฎหมายเรื่องหน้าที่ซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อขึ้นเป็นพิเศษหรือไม่

4.3. ปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดในความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่เช่าซื้อของผู้ให้เช่าซื้อตามมาตรา 550

มาตรา 550 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดหน้าที่และความรับผิดของผู้ให้เช่าซื้อซึ่งต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในความชำรุดบกพร่องอันเกิดขึ้นในระหว่างเวลาเช่า และมีหน้าที่ต้องซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อซึ่งเป็นการซ่อมแซมใหญ่ ประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ ค่าเสียหายตามมาตรา 550 นี้ จะหมายความเฉพาะกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อต้องทำการซ่อมแซมทรัพย์สินนั้นด้วยตนเองและเสียค่าใช้จ่ายของตนเพียงอย่างเดียว กล่าวคือ ผู้ให้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวทรัพย์สิน หากผู้เช่าซื้อซ่อมแซมทรัพย์สินเองก็สามารถเรียกเงินที่ชำระไปเป็นค่าซ่อมแซมทรัพย์สินก่อนแล้วคืนจากผู้ให้เช่าซื้อได้ตามมาตรา 547 เช่น เช่ารถไปเที่ยวแล้วรถเสียขึ้นมา ผู้เช่าซื้อจึงต้องซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อไปก่อนแล้วจึงเรียกเงินที่ชำระไปเป็นค่าซ่อมแซมทรัพย์สินก่อนแล้วคืนจากผู้ให้เช่าซื้อ หรือหมายความรวมถึงผู้ให้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายอื่นๆ ที่เกิดขึ้นแก่ผู้เช่าซื้อด้วย เช่น

ค่าใช้จ่ายที่ต้องจ้างรถลากเพื่อลากรถไปที่บ้านหรือที่คู่อ้อมรถ หรือค่าใช้จ่ายที่ต้องไปเช่ารถใหม่ หรือหากขับรถไปต่างจังหวัดแล้วต้องเช่าโรงแรมอยู่ไปไหนไม่ได้จึงต้องเสียค่าที่พัก ทั้งทำให้ผู้เช่าขาดการงานไป หรือในกรณีที่ผู้เช่าซื้อเช่าซื้อรถยนต์คันใหม่มาเมื่อผู้เช่าซื้อใช้รถยนต์ไปได้ 1 เดือน ยางรถยนต์เกิดระเบิดเป็นเหตุให้รถพังและทำให้ผู้เช่าซื้อรวมทั้งบุตรของผู้เช่าซื้อได้รับบาดเจ็บต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาล กรณีนี้ผู้เช่าซื้อจะเรียกให้ผู้ให้เช่าซื้อชดใช้ค่าเสียหายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นค่าเปลี่ยนยางรถยนต์ ค่าซ่อมแซมรถ รวมทั้งค่ารักษาพยาบาลที่เกิดจากกรณีดังกล่าวได้หรือไม่ เพราะเป็นกรณีที่กฎหมายไม่ได้กำหนดขอบเขตแห่งความเสียหายที่ผู้ให้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบ ในกรณีนี้ไว้อย่างชัดเจน

เมื่อมีความชำรุดบกพร่องเกิดขึ้นไม่ว่ามากน้อยเพียงไร ผู้ให้เช่าจะต้องรับผิดชอบ เช่น เช่าเรือน เครื่องบนตู้ เป็นเหตุให้เครื่องบนตกมาถูกผู้เช่าศีรษะแตก หรือแม้แต่ตกมาถูกข่าของผู้เช่าบินไปใบหนึ่ง ผู้ให้เช่าต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เช่า

ความชำรุดบกพร่องเช่นว่านี้ อาจจะสืบเนื่องมาจากเหตุหลายประการ เพราะการกระทำของผู้ให้เช่า เพราะการกระทำของผู้เช่า เพราะการกระทำของบุคคลภายนอก เพราะสภาพของทรัพย์สินนั่นเอง หรือเพราะเหตุสุดวิสัย

ถ้าผู้เช่าครอบครองเรือนที่เช่าอยู่ ผู้ให้เช่าไปรีอหลังคาออก ฝนตกเปียก ทรัพย์สินของผู้เช่าเสียหาย เป็นความชำรุดบกพร่องเกิดจากการกระทำของผู้ให้เช่า นอกจากผู้ให้เช่าอาจจะต้องรับผิดชอบแล้ว ยังจะต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องด้วย

ถ้าผู้เช่ากระทำให้ทรัพย์สินชำรุดบกพร่องเอง ผู้ให้เช่าไม่ต้องรับผิดชอบ ตัวผู้เช่านั่นเอง อาจจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อผู้ให้เช่าเสียด้วยซ้ำ ดังจะเห็นจากบทบัญญัติมาตรา 562 ซึ่งมีความว่า ผู้เช่าจะต้องรับผิดชอบในความสูญหายหรือบุบสลายอันเกิดแก่ทรัพย์สิน เพราะความผิดของผู้เช่า

ถ้าบุคคลภายนอกเป็นผู้กระทำให้ทรัพย์สินชำรุดบกพร่องโดยลำพัง โดยไม่ใช่ความผิดของผู้เช่าหรือผู้ให้เช่า เช่น บุคคลภายนอกมีสาเหตุกับผู้เช่า เข้ามารีอหลังคาบ้านที่เช่า เป็นเหตุให้ฝนรั่วมาถูกทรัพย์สินของผู้เช่าเสียหาย ผู้ให้เช่าต้องซ่อมแซมหลังคาตามมาตรา 550 ผู้เช่าชอบที่จะใช้สิทธิครอบครองว่ากล่าวกับบุคคลภายนอกซึ่งกระทำละเมิดต่อตนได้ ถ้าผู้เช่าถูกบุคคลภายนอกรุกล้ำเข้ามาแล้วไม่แจ้งให้ผู้ให้เช่าทราบโดยพลัน ผู้เช่ากลับจะต้องรับผิดชอบต่อผู้ให้เช่าในเมื่อผู้ให้เช่าต้องเสียหายเพราะความซุกซนของผู้เช่าตามมาตรา 557 ด้วย

ถ้าทรัพย์สินชำรุดบกพร่องไปโดยสภาพของตัวมันเอง ผู้ให้เช่าจะต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องอันเกิดขึ้นนั้นด้วย เช่น เช่าเรือนมานานหลายปี เรือนชำรุดทรุดโทรม เครื่องบนตู้ตกลงมาถูกทรัพย์สินของผู้เช่าเสียหาย ผู้ให้เช่าต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เช่า

ถ้าทรัพย์สินชำรุดบกพร่อง เพราะเหตุสุดวิสัย อาทิ แผ่นดินไหว มีพายุ อุทกภัย อัคคีภัย ผู้ให้เช่าจะต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือไม่ต้องแยกพิจารณา เช่น เช่าบ้าน แผ่นดินไหวหลังคาพังลงมาถูกทรัพย์สินของผู้เช่าเสียหาย ผู้ให้เช่าไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบ เพราะทรัพย์สินเสียหายไม่ใช่เพราะบ้านชำรุดบกพร่องแต่เป็นผลจากแผ่นดินไหว แต่ถ้าหลังคาชำรุดเหตุเพราะแผ่นดินไหว ผู้ให้เช่ารู้แล้วไม่ซ่อมแซม คงปล่อยไว้เช่นนั้น ต่อมาหลังคาพังลงมาทับทรัพย์สินของผู้เช่าเสียหาย ผู้ให้เช่าน่าจะจะต้องรับผิดชอบ เพราะความเสียหายเกิดจากความชำรุดบกพร่องโดยตรง⁶⁴

ข้อสังเกตเกี่ยวกับความรับผิดในความชำรุดบกพร่องของผู้ให้เช่า⁶⁵

(1) ที่ว่าผู้ให้เช่าต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ให้เช่านั้น หมายความว่าต้องมีความเสียหายเกิดขึ้น เช่น หลังคาพังลงมาถูกข้าวของ หรือตัวผู้เช่าเสียหาย ก็เรียกให้ผู้ให้เช่ารับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ แต่ถ้ามีความชำรุดบกพร่องแต่ไม่มีใครเสียหาย ผู้เช่าก็น่าจะเรียกให้ผู้ให้เช่าซ่อมแซม ซึ่งถ้าไม่ซ่อมก็ซ่อมเองแล้วให้ผู้ให้เช่าเสียค่าใช้จ่ายได้ตาม มาตรา 547 ในเมื่อการซ่อมแซมนั้นเป็นหน้าที่ของผู้ให้เช่าที่จะต้องจัดการ

(2) ควรสังเกตว่าความรับผิดของผู้ให้เช่าในความชำรุดบกพร่องนั้น ถ้าเกิดความเสียหายแก่ผู้เช่าเพราะความชำรุดบกพร่องนั้นแล้ว ไม่ว่าจะความชำรุดบกพร่องนั้นจะเล็กน้อยสักเพียงใด ผู้ให้เช่าก็ต้องรับผิดชอบทั้งสิ้น เช่น กระเบื้องหลังคาบ้านเช่าแตกตกลงมา 1 แผ่น ถูกผู้เช่า หัวแตก ผู้ให้เช่าต้องรับผิดชอบ ซึ่งความจริงการที่กระเบื้องแตก 1 แผ่น นั้นเป็นเรื่องซ่อมแซมเล็กน้อย ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้เช่าจะต้องจัดการซ่อมแซมเอง แต่กระนั้นก็ดีเมื่อเกิดความเสียหายเพราะความชำรุดบกพร่อง และไม่ต้องด้วยข้อยกเว้นดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้ให้เช่าต้องรับผิดชอบทั้งสิ้น

(3) มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ความรับผิดในความชำรุดบกพร่องของผู้ให้เช่านี้เป็นความรับผิดตามสัญญา ฉะนั้น ผู้เช่าซึ่งเป็นคู่สัญญาเท่านั้นที่จะฟ้องให้ผู้ให้เช่าที่รับผิดชอบได้ ผู้เขียนเห็นว่า คนอื่นแม้จะเป็นภริยาหรือบุตรของผู้เช่าก็ไม่มีสิทธิฟ้องให้ผู้ให้เช่ารับผิดชอบในความชำรุดบกพร่อง ทั้งนี้เพราะบุคคลเหล่านั้นไม่ใช่คู่สัญญา แต่อาจฟ้องฐานอื่นที่ไม่ใช่สัญญาได้

ตัวอย่าง บ้านเช่าหลังคาพังมาถูกผู้เช่า และทรัพย์สินของผู้เช่าเสียหาย ผู้เช่าฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ให้เช่าได้

⁶⁴ สฎชัย สัจจวานิช, “คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ว่าด้วยเช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ จ้างแรงงาน จ้างทำของ รับขน”, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2512), น. 96-97.

⁶⁵ ประพนธ์ ศาตะมาน, *อ่างแล้ว เชิงอรรถที่* 23, น. 128-131.

บ้านเช่าหลังคาพังมาถูกแขกของผู้เช่าหัวแตก เสื้อผ้าขาดไป แขกจะฟ้องให้ผู้ให้เช่ารับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องโดยอาศัยหลักกฎหมายเรื่องเช่าทรัพย์ไม่ได้เพราะไม่ใช่คู่สัญญา แต่แขกนั้นอาจอาศัยมาตรา 434 เรียกให้ผู้ครองโรงเรือนคือผู้เช่าต้องรับผิดชอบได้ แต่ถ้าผู้ครองโรงเรือนพิสูจน์ว่าได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรเพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแล้ว เจ้าของโรงเรือนต้องรับผิดชอบ แต่ถ้าผู้ให้เช่าเป็นเจ้าของโรงเรือนก็ต้องรับผิดชอบ แต่ถ้าไม่ใช่เจ้าของโรงเรือนก็ไม่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 434 อย่างไรก็ดี ถ้าผู้เช่าถูกฟ้องตามมาตรา 434 และต้องรับผิดชอบ ก็เรียกได้ว่าผู้เช่าได้รับความเสียหายเนื่องมาจากความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่เช่า ผู้เช่าจึงฟ้องผู้ให้เช่ารับผิดชอบได้ในฐานผิดสัญญาได้อีก

แต่มาตรา 434 ใช้เฉพาะโรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างหรือต้นไม้เท่านั้น ถ้าเป็นเรื่องเช่าเรือใบ เสาซึ่งชำรุดอยู่แล้วหักไปถูกแขกที่ได้รับเชิญจากผู้เช่าไปเที่ยวเรือเสียหายจะเป็นอย่างไร ผู้เขียนเห็นว่าใช้มาตรา 434 ไม่ได้ เพราะเรือใบไม่ใช่โรงเรือน และไม่ใช่สิ่งปลูกสร้าง (Structure) ถ้าเช่นนั้นในกรณีเช่นนี้จะฟ้องเรียกค่าเสียหายจากใครไม่ได้เขี้ยวหรือ ในกรณีเช่นนี้เห็นว่าแขกจะฟ้องผู้ให้เช่า (ถ้าเป็นเจ้าของเรือ) ให้รับผิดชอบในฐานละเมิดโดยประมาทเล็กน้อยได้ ถ้าพิสูจน์ได้ว่าผู้ให้เช่าดูแลทรัพย์สินให้ดีเหมือนสามัญชน ปล่อยให้เสาผุพัง แล้วหักมาทับแขกเสียหาย ทั้งนี้เพราะแขกขึ้นไปในเรือเพราะผู้เช่าเชิญไป ถ้าเป็นคนบุกรุก เช่น ขโมยแอบเข้ามาในเรือแล้วเสาซึ่งผุพังหักมาทับ ผู้เขียนเข้าใจว่าขโมยจะเรียกค่าเสียหายจากเจ้าของเรือฐานละเมิดไม่ได้

ภรรยาหรือบุตรของผู้เช่าคงจะเรียกค่าเสียหายฐานละเมิดจากผู้ให้เช่าได้เหมือนเรื่องแขกที่ยกตัวอย่างมาแล้ว

(4) ควรสังเกตว่าอายุความในการฟ้องร้องให้รับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินที่เช่านั้นมี 1 ปี นับแต่เวลาที่ได้พบเห็นความชำรุดบกพร่องนั้น (มาตรา 474) จึงควรระวังว่าอายุความมิได้เริ่มนับตั้งแต่เกิดความเสียหาย หากแต่เริ่มนับตั้งแต่ผู้เช่าได้พบเห็นความชำรุดบกพร่องในตัวทรัพย์สินนั้นเป็นต้นไป

ตัวอย่าง เช่าตึกกัน ผู้เช่าเห็นรอยร้าวที่น้ำกลั้วตึกจะพังแต่ก็เฉยเสีย ต่อมา 2 ปีตึกที่ร้าวเกิดพังลงมาจริง ๆ ผู้เช่าเสียหายจึงฟ้องเรียกค่าเสียหาย ผู้ให้เช่าต่อสู้ว่าขาดอายุความเพราะผู้เช่าได้เห็นรอยร้าวที่จะทำให้เกิดตึกนั้นพังมาเกิน 1 ปีแล้ว ศาลต้องพิพากษายกฟ้องเพราะขาดอายุความแล้ว

จากความเห็นต่าง ๆ ข้างต้นย่อมแสดงให้เห็นว่า หากความชำรุดบกพร่องเกิดขึ้นภายหลังการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อตามมาตรา 550 นอกจากผู้ให้เช่าซื้อต้องทำการซ่อมแซมทรัพย์สินนั้นด้วยตนเองและเสียค่าใช้จ่ายของตนเพียงอย่างเดียวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวทรัพย์สิน

แล้ว ความรับผิดชอบตามมาตรานี้ยังหมายความรวมถึงผู้ให้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นเนื่องจากความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่เช่าซื้อแก่ผู้ให้เช่าซื้อด้วย

อย่างไรก็ดี ในการคำนวณค่าเสียหายที่ผู้ให้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบต่อผู้ให้เช่าซื้อในกรณีนี้ต้องพิจารณาตามมาตรา 222 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บัญญัติไว้ว่า

“การเรียกเอาค่าเสียหายนั้น ได้แก่เรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้”

เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากว่าคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว”

ซึ่งลักษณะของค่าเสียหายนั้นสามารถแยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณี คือ

(1) ความเสียหายต่อตัวทรัพย์สิน สามารถพิจารณาได้เป็น 2 กรณี ได้แก่

กรณีที่หนึ่ง ความเสียหายต่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อเอง เช่น เช่าซื้อรถยนต์มาได้ 4 เดือน ต่อมายางล้อรถระเบิดเป็นเหตุให้รถพลิกคว่ำพังเสียหายทั้งคัน

กรณีที่สอง ความเสียหายต่อทรัพย์สินอื่น ๆ เช่น จากตัวอย่างข้างต้นการที่รถยนต์ที่เช่าซื้อพลิกคว่ำเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้เช่าซื้อที่อยู่ในรถยนต์ไม่ว่าจะเป็น โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ในตู้คีย์บอร์ด เสื้อผ้า หรือซีดีเพลงพังเสียหาย เป็นต้น เหล่านี้นับเป็นความเสียหายต่อเนื่องและไม่ไกลต่อเหตุที่ผู้ให้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบตามมาตรา 222 วรรคแรกทั้งสิ้น

(2) ความเสียหายต่อชีวิตร่างกาย

จากตัวอย่างข้างต้น การที่รถที่เช่าซื้อพลิกคว่ำเป็นเหตุให้ผู้เช่าซื้อได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกาย ทำให้ผู้เสียหายต้องเข้ารับการรักษาพยาบาลตลอดจนขาดรายได้จากอาชีพหน้าที่การงาน หรือกรณีถึงแก่ความตายก็จะมีค่าปลงศพ ค่าขาดไร้อุปการะ หรือค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ความเสียหายในส่วนนี้ นอกจากจะเป็นค่าเสียหายตามมาตรา 222 วรรคสอง กล่าวคือเป็นค่าเสียหายตามพฤติการณ์พิเศษที่ผู้เช่าซื้อสามารถเรียกจากผู้ให้เช่าซื้อได้แล้ว ผู้เช่าซื้อสามารถที่จะเลือกฟ้องคดีตามมาตรา 550 และมาตรา 222 วรรคสอง หรือเรียกค่าเสียหายฐานละเมิดตามมาตรา 420 ก็ได้ แต่ถ้าเลือกฟ้องคดีละเมิดผู้เช่าซื้อก็จะเรียกค่าเสียหายได้มากกว่า เนื่องจากมีมาตรา 442-446 รองรับ

อย่างไรก็ตาม หากความเสียหายที่เกิดขึ้นผู้เช่าซื้อมีส่วนผิดอยู่ด้วย ค่าเสียหายก็จะลดลงตามส่วนหรืออาจไม่ได้รับชดเชยก็ได้ ตามมาตรา 223 ซึ่งมาตรานี้ใช้กับคดีละเมิดด้วย

ขอบเขตของความรับผิด

การกำหนดค่าเสียหายตามมาตรา 222 ความเสียหายที่เจ้าหน้าที่อาจเรียกฟ้องให้ลูกหนี้ชดใช้ได้นั้นอาจเป็นความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 222 ซึ่งเจ้าหน้าที่จะเรียกฟ้องได้หรือไม่เพียงใดต้องขึ้นกับความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลด้วย ซึ่งบางกรณีศาลใช้คำว่าความเสียหายโดยตรง หรือความเสียหายไม่ไกลกว่าเหตุ ซึ่งในกรณีลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ทำให้เจ้าหน้าที่ได้รับความเสียหาย จะเรียกและกำหนดค่าเสียหายได้เป็นจำนวนเล็กน้อยเพียงใดนั้น เมื่อความเสียหายนั้นมีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลแล้วจึงต้องนำผลนั้นมาพิจารณาอีกกว่าเป็นความเสียหายปกติหรือเป็นความเสียหายพิเศษ ถ้าเป็นความเสียหายปกติก็จะได้รับชดใช้ แต่ถ้าเป็นความเสียหายพิเศษจะได้รับชดใช้ต่อเมื่อคาดเห็นได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบเว้นแต่คู่กรณีคาดเห็นได้⁶⁶ ดังนั้นการกำหนดค่าเสียหายเนื่องจากการไม่ชำระหนี้ตามสัญญาที่เกิดขึ้นตามมาตรา 222 มี 2 ประการคือ

1. ค่าเสียหายปกติในพฤติการณ์ปกติตามวรรคหนึ่ง หมายความว่า ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นตามปกติธรรมดาเมื่อมีการไม่ชำระหนี้ กล่าวคือ เป็นผลธรรมดาที่เห็นได้ชัดเมื่อมีการไม่ชำระหนี้ ซึ่งกรณีนี้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเสมอ

2. ค่าเสียหายพิเศษในพฤติการณ์พิเศษตามวรรคสอง เพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดแต่การไม่ชำระหนี้เมื่อมีพฤติการณ์พิเศษเกิดขึ้น ซึ่งกรณีนี้ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบก็ต่อเมื่อคู่กรณีฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว⁶⁷

ค่าเสียหายพิเศษในพฤติการณ์พิเศษในสัญญาเช่าซื้อ ได้แก่ ค่าเสียหายต่อร่างกายอันเนื่องมาจากรถยนต์ที่ชำรุดบกพร่องทำความเสียหายแก่ร่างกายทั้งของผู้ใช้รถ หรือบุคคลที่อยู่ภายนอกรถ ค่าเช่ารถขณะที่รถคันที่ชำรุดบกพร่องซ่อมแซมอยู่ ซึ่งเกี่ยวกับค่าเช่านั้นท่านศาสตราจารย์โสภณ รัตนากร เห็นว่า ค่าเช่าถือเป็นค่าเสียหายในพฤติการณ์พิเศษเพราะฉะนั้นโดยทั่วไปลูกหนี้จึงไม่ต้องรับผิดในความเสียหายนี้เพราะลูกหนี้ไม่อาจคาดเห็นได้ก่อนว่าจะเกิดขึ้นถ้าไม่ชำระหนี้ แต่ถ้าเหตุการณพิเศษที่ทำให้เกิดความเสียหายนั้นเป็นที่รู้แก่ลูกหนี้ก่อนแล้วหรือ

⁶⁶ ไพโรจน์ วายุภาพ, “คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป”, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดจักรวรรดิพิมพ์, 2551), น.167.

⁶⁷ โสภณ รัตนากร, “คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้”, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2551), น. 168.

ลูกหนี้ควรที่จะรู้ ลูกหนี้ก็ย่อมคาดเห็นได้ว่าความเสียหายพิเศษจะเกิดขึ้นหากไม่ชำระหนี้ เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้และเกิดความเสียหายพิเศษขึ้น เจ้าหนี้ก็เรียกเอาค่าสินไหมทดแทนรวมไปถึงความเสียหายพิเศษนั้นได้ด้วย ในกรณีของค่าเช่ารถยนต์ก็ถือเป็นค่าเสียหายในพฤติการณ์พิเศษ ตัวอย่างที่ท่านศาสตราจารย์โสภณฯ ยกตัวอย่างไว้คือ ผู้ว่าจ้างแจ้งให้ผู้รับจ้างสร้างบ้านทราบแล้ว ว่า หากผู้รับจ้างสร้างบ้านไม่เสร็จตามสัญญาผู้ว่าจ้างจะต้องไปเช่าบ้านอยู่ต้องเสียค่าเช่าเดือนละ 2,000 บาท เมื่อผู้รับจ้างสร้างไม่เสร็จตามสัญญาก็ต้องชดใช้ค่าเช่าบ้านที่ผู้ว่าจ้างต้องจ่ายไป (คำพิพากษาฎีกาที่ 507/2520) ดังนั้น ในกรณีของค่าเช่ารถยนต์ก็ถือเป็นค่าเสียหายในกรณีพิเศษได้เช่นกัน หากเป็นกรณีที่ผู้เช่าซื้อได้แจ้งให้ผู้ให้เช่าซื้อทราบแล้ว เช่น ผู้เช่าซื้อแจ้งผู้ให้เช่าซื้อว่า จะนำรถยนต์คันที่เช่าซื้อขับไปทำงานทุกวันเพราะที่ทำงานไม่มีรถประจำทางวิ่งผ่าน หากรถยนต์ชำรุดจำเป็นต้องไปเช่ารถยนต์คันใหม่ หากรถยนต์ที่เช่าซื้อเครื่องยนต์ชำรุดต้องนำเข้าอู่ ผู้เช่าซื้อจึงต้องเช่ารถคันใหม่ไปขับ โดยค่าใช้จ่ายที่ต้องไปเช่ารถใหม่จึงเป็นค่าเสียหายในกรณีพิเศษ ตามมาตรา 222 วรรคสอง

5. หน้าที่ปฏิบัติตามข้อกำหนดในสัญญา

5.1. เหตุที่ผู้เช่าซื้อจึงต้องมีหน้าที่ปฏิบัติตามข้อกำหนดในสัญญา

ผู้เช่าซื้อ มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามข้อสัญญาที่กำหนดไว้ในสัญญาเช่าซื้อ ซึ่งข้อสัญญาต่างๆ ในสัญญาเช่าซื้อนั้นคู่สัญญาอาจตกลงให้แตกต่างกันไปจากบทบัญญัติของกฎหมายได้ แต่อย่างไรก็ตาม การตกลงกำหนดข้อสัญญาให้แตกต่างกันไปจากบทบัญญัติของกฎหมายนั้นต้องไม่ขัดต่อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิฉะนั้นอาจถูกเลิกสัญญาได้ตามมาตรา 552⁶⁸, 554⁶⁹ หรือมาตรา 574

⁶⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 552 “อันผู้เช่าจะใช้ทรัพย์สินที่เช่าเพื่อการอย่างอื่นนอกจากที่ใช้กันตามประเพณีนิยมปกติ หรือการดังกำหนดไว้ในสัญญานั้น ท่านว่าหาอาจจะทำได้ไม่”

⁶⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 554 “ถ้าผู้เช่ากระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติในมาตรา 552 มาตรา 553 หรือฝ่าฝืนข้อสัญญา ผู้ให้เช่าจะบอกกล่าวให้ผู้เช่าปฏิบัติให้ถูกต้องตามบทกฎหมายหรือข้อสัญญานั้น ๆ ก็ได้ ถ้าและผู้เช่าละเลยเสียไม่ปฏิบัติตาม ท่านว่า

ทั้งนี้ เนื่องจากระหว่างที่ยังชำระค่าเช่าซื้อไม่ครบทุกงวดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อยังเป็นของผู้ให้เช่าซื้ออยู่ ซึ่งเป็นไปได้ว่าอาจมีการบอกเลิกสัญญาเช่าเสียก่อนก็ได้ ทำให้ผู้เช่าซื้อที่มีหน้าที่ในการดูแลรักษาทรัพย์สินนั้นให้อยู่ในสภาพเช่นเดียวกับที่ได้รับมาเพื่อที่จะสามารถคืนให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อหากมีการเลิกสัญญากันก่อนได้ หากผู้เช่าซื้อไม่ดูแลให้ดีหรือกระทำผิดสัญญาในเรื่องการใช้ทรัพย์สินก็ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นและไม่หลุดพ้นจากหน้าที่ส่งมอบรถยนต์คืนเมื่อถูกเลิกสัญญา⁷⁰

5.2. หน้าที่ปฏิบัติตามข้อกำหนดในสัญญาตามมาตรา 574

หน้าที่ปฏิบัติตามข้อกำหนดในสัญญาตามมาตรา 574 นั้น เป็นกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดสัญญาในข้อที่เป็นสาระสำคัญ ทำให้ผู้ให้เช่าซื้อสามารถบอกเลิกสัญญาได้ตามมาตรา 574 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยข้อสัญญาในส่วนที่เป็นสาระสำคัญมีความหมาย 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก คือ ในสัญญานั้นกำหนดไว้ว่าเป็นข้อสัญญาที่เป็นส่วนสำคัญ โดยข้อสัญญาที่เป็นส่วนสำคัญต้องมีข้อสัญญาปลีกย่อย ซึ่งข้อสัญญาปลีกย่อย ได้แก่ ข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องมีหน้าที่ต้องแจ้งให้ผู้ให้เช่าซื้อทราบถึงสภาพของทรัพย์สินที่เช่าซื้อเป็นระยะ ๆ หรือข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อยินยอมให้เจ้าของหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าของเข้าตรวจสอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อ หรือข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องแจ้งการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ภายใน 7 วัน หรือข้อสัญญาที่กำหนดว่าคู่สัญญาตกลงว่า หากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นจากสัญญานี้ให้ฟ้องร้อง ณ ศาลแพ่ง รัชดาฯ เป็นต้น

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่ถือว่า ผู้เช่าซื้อทำผิดข้อกำหนดของสัญญา แต่ข้อกำหนดนั้นไม่ใช่ส่วนสำคัญ และผู้ให้เช่าซื้อทราบแล้วแต่ไม่ทักท้วง จึงเลิกสัญญาไม่ได้ ได้แก่

ผู้ให้เช่าจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้”

⁷⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 1422/2545 จำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญาเช่าซื้อที่ยอมให้บุคคลอื่นใช้รถที่เช่าซื้อ เมื่อการปฏิบัติผิดสัญญาเป็นเหตุให้รถที่เช่าซื้อ ถูกเจ้าพนักงานตำรวจยึดเป็นของกลางในคดีอาญา จำเลยจะอ้างว่าใจทักไม่ยอมไปขอรับรถที่ถูกยึดคืน จำเลยจึงหลุดพ้นจากการต้องคืนรถที่เช่าซื้อแก่ใจทักหรือไม่ต้องรับผิดชอบในค่าขาดประโยชน์ไม่ได้ กรณีมิใช่เป็นการชำระหนี้พ้นวิสัยตาม ป.พ.พ. มาตรา 219 อันจำเลยซึ่งเป็นลูกหนี้ไม่ต้องรับผิด

คำพิพากษาฎีกาที่ 3186/2522 สัญญาเช่าซื้อกำหนดว่า ถ้านำรถยนต์ออกนอกเขตที่ระบุ ต้องได้รับอนุญาตเป็นหนังสือ ผิดสัญญาข้อนี้บอกเลิกสัญญาได้ แต่ข้อนี้ไม่ใช่ข้อสำคัญตามมาตรา 574 บัญญัติไว้เป็นพิเศษ และผู้ให้เช่าซื้อทราบเหตุนี้แล้วไม่ทักท้วง จึงถือไม่ได้ว่าผู้ให้เช่าซื้อผิดสัญญา

ประการที่สอง คือ การที่ผู้ให้เช่าซื้อกระทำการอันเป็นปฏิปักษ์ต่อกรรมสิทธิ์ของเจ้าของทรัพย์สิน เช่น นำทรัพย์สินที่เช่าซื้อไปขาย หรือให้บุคคลอื่นเช่าช่วง หรือขายฝาก เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาว่าข้อสัญญาใดนั้นเป็นข้อสัญญาที่เป็นส่วนสำคัญจะต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นกรณี ๆ ไป

เช่น นายเขียวทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ยี่ห้อโตโยต้าจากบริษัท ล. โดยในหนังสือสัญญามีข้อกำหนดอยู่ข้อหนึ่งว่า นายเขียวจะนำรถยนต์ที่เช่าซื้อไปใช้ในการแข่งขันรถยนต์ชิงแชมป์ความเร็วในการแข่งขันใดๆ ไม่ได้ หากนายเขียวฝ่าฝืนข้อสัญญาข้อนี้ บริษัท ล. ก็มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ตามมาตรา 574 เพราะข้อสัญญาดังกล่าวถือได้ว่าข้อสัญญาที่สำคัญต่อความปลอดภัยของรถยนต์ที่เช่าซื้อที่บริษัท ล. ยังมีกรรมสิทธิ์อยู่

หรือนายเขียวทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ยี่ห้อโตโยต้าจากบริษัท ล. โดยในหนังสือสัญญามีข้อกำหนดอยู่ข้อหนึ่งว่า นายเขียวจะนำรถยนต์ที่เช่าซื้อไปให้คนอื่นเช่าซื้อหรือขายต่อไปไม่ได้⁷¹ หากนายเขียวฝ่าฝืนข้อสัญญาข้อนี้ บริษัท ล. ก็มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ตามมาตรา 574 เพราะข้อสัญญาดังกล่าวถือได้ว่าข้อสัญญาที่เกี่ยวกับความไว้วางใจในการครอบครองและใช้สอยทรัพย์สินที่เช่าซื้ออันมีผลกระทบต่อความปลอดภัยของรถยนต์ที่เช่าซื้อ

หรือสัญญาเช่าซื้อที่มีข้อกำหนดว่า “ผู้ให้เช่าสัญญาว่าจะประกันภัยรถประเภทที่หนึ่งครอบคลุมภัยทุกชนิด และประกันภัยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 กับผู้ประกันภัยซึ่งเจ้าของตกลงยินยอมด้วย...”⁷² หากนายเขียวฝ่าฝืนข้อสัญญาข้อนี้ บริษัท ล. ก็มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ตามมาตรา 574 เพราะข้อสัญญาดังกล่าวถือได้ว่าข้อสัญญาที่เกี่ยวกับความไว้วางใจในการครอบครองและใช้สอยทรัพย์สินที่เช่าซื้ออันมีผลกระทบต่อความปลอดภัยของรถยนต์ที่เช่าซื้อ

ซึ่งในการพิจารณาว่าข้อกำหนดต่าง ๆ ในสัญญาเช่าซื้อจะมีผลบังคับใช้ได้มากน้อยเพียงใดต้องพิจารณาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุม

⁷¹ โปรดดูตัวอย่างข้อสัญญาเช่าซื้อในภาคผนวก (ก) ข้อ 4, น. 274.

⁷² โปรดดูตัวอย่างข้อสัญญาเช่าซื้อ ในภาคผนวก (ก) ข้อ 7, น. 275.

สัญญา พ.ศ. 2543 ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2544 รวมทั้งมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกอบด้วย

5.3. ข้อสัญญาเช่าซื้อที่มีลักษณะเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม

ในสัญญาเช่าซื้อปัจจุบันนี้พบว่า ผู้ให้เช่าซื้อมักจะกำหนดข้อสัญญาให้ผู้เช่าซื้อทำหน้าที่บางประการที่ต้องปฏิบัติภายหลังสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงแล้ว ประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ ข้อสัญญาดังกล่าวมีผลในทางกฎหมายอย่างไร โดยข้อกำหนดในสัญญาเช่าซื้อที่น่าสนใจมีดังนี้

1. ในกรณีที่มีข้อสัญญาว่า ถ้าผู้เช่าซื้อผิดนัดเพียงงวดใดงวดหนึ่งแม้เพียงงวดเดียว ให้ผู้ให้เช่าซื้อเลิกสัญญาได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1192/2501 ข้อสัญญาว่าผู้เช่าซื้อไม่ชำระค่าเช่าซื้องวดใด ผู้ให้เช่าซื้อเลิกสัญญาและริบเงินที่ชำระแล้วได้นั้น ใช้บังคับได้ไม่ขัดกับมาตรา 574 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ใช้เมื่อคู่สัญญาไม่ตกลงกันได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 3842/2526 สัญญาเช่าซื้อที่ว่า ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อเพียงคราวเดียวหรืองวดเดียว ผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาได้นั้น แม้จะแตกต่างกับ ป.พ.พ. มาตรา 574 วรรคแรก แต่กฎหมายบทนี้มีใช้กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนจึงใช้บังคับได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 9571/2544 สัญญาเช่าซื้อระหว่างโจทก์กับผู้เช่าซื้อที่มีข้อตกลงว่า ถ้าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้องวดหนึ่งงวดใดให้ถือว่าสัญญาเลิกกันทันที ซึ่งเป็นการกำหนดเงื่อนไขการเลิกสัญญาเช่าซื้อแตกต่างจากบทบัญญัติของกฎหมาย แต่ข้อตกลงดังกล่าวไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงใช้บังคับได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 10760/2546 ในสัญญาเช่าซื้อข้อหนึ่งระบุว่า ถ้าผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้องวดหนึ่งงวดใดก็ดี ฯลฯ ถือว่าสัญญาเช่าซื้อเลิกกันทันทีโดยเจ้าของไม่ต้องบอกกล่าวก่อน” และข้อสัญญาอีกข้อหนึ่งระบุว่า “ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดผิดสัญญาหลายครั้งหลายอย่าง ถ้าเจ้าของยอมผ่อนผันการผิดนัดหรือผิดสัญญาครั้งใด ไม่ถือว่าเป็นการผ่อนผันการผิดนัดหรือผิดสัญญาครั้งอื่นอย่างอื่น” เมื่อพิจารณาประกอบกันแล้วจะเห็นว่าแม้ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้องวดใดงวดหนึ่งก็ไม่อาจถือเป็นเหตุขาดว่าสัญญาเช่าซื้อจะต้องเลิกกันทันที เพราะ

ผู้ให้เช่าซื้ออาจผ่อนผันก็ได้และก็จะทำให้สัญญามีผลผูกพันต่อไป ดังนั้น แม้ผู้ให้เช่าซื้อจะยอมผ่อนผันการชำระค่าเช่าซึ่งงวดที่ 2-10 ก็มีได้หมายความว่าผู้ให้เช่าซื้อผ่อนผันงวดที่ 11 ด้วย เมื่อผู้ให้เช่าซื้อไม่ชำระงวดที่ 11 สัญญาจึงเลิกกันทันที

ในปัจจุบันนี้ หากพิจารณาตามข้อ 3 (4) แห่งประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2543 ออกตามความมาตรา 35 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ได้กำหนดสิทธิของผู้ให้เช่าซื้อรถยนต์ว่าสามารถบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ได้เมื่อผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระเงิน 3 งวดติด ๆ กันเป็นอย่างน้อยเท่านั้น และเมื่อพิจารณาตามข้อ 4 (5) แห่งประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2544 ได้กำหนดสิทธิของผู้ให้เช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าสามารถบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าได้เมื่อผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระเงิน 2 งวดติด ๆ กันเป็นอย่างน้อยเท่านั้น หากผู้ให้เช่าซื้อกำหนดข้อสัญญาให้แตกต่างจากบทบัญญัติดังกล่าว ข้อสัญญาดังกล่าวย่อมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 150 อย่างไรก็ดี ยังไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายอื่นใดนอกจากบทบัญญัติทั้งสองกรณีนี้ โดยเฉพาะในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ให้ความคุ้มครองผู้เช่าซื้อในการทำสัญญาเช่าซื้อสินค้าประเภทอื่น ทำให้ข้อตกลงลักษณะดังกล่าวสามารถใช้บังคับได้กับสัญญาเช่าซื้ออื่นๆ ที่ไม่ใช่สัญญาเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ และสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า

ในประเด็นปัญหานี้มีนักกฎหมายได้ให้ความเห็นทางกฎหมายที่น่าสนใจไว้ว่า ข้อตกลงระหว่างคู่สัญญาเช่าซื้อที่กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อสามารถบอกเลิกสัญญาได้แม้ผู้เช่าซื้อผิดนัดเพียงงวดเดียว จึงมีผลเป็นการยกเว้นบทบัญญัติในมาตรา 574 ซึ่งแม้แนวคำพิพากษาจะถือว่าไม่ใช่กฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยจึงตกลงยกเว้นได้ก็ตาม ข้าพเจ้าด้วยความเคารพอย่างสูงไม่เห็นพ้องด้วย เพราะเห็นว่ามาตรา 574 เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย เนื่องจากบัญญัติขึ้นโดยมุ่งหมายจะคุ้มครองผู้เช่าซื้อที่อ่อนแอกว่าในทางเศรษฐกิจซึ่งผู้เช่าซื้อชำระค่าเช่า ซึ่งในแต่ละงวดนั้นมิได้ชำระเฉพาะค่าเช่า แต่จากเป็นค่าความคาดหวังว่ากรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สินจะโอนมาเป็นของตนด้วย ดังนั้นหากยอมให้ตกลงถ้าผิดนัดงวดเดียวแล้วบอกเลิกสัญญาเลยก็จะเป็นธรรม⁷³ หากพิจารณาจากความเห็นข้างต้น ในกรณีที่มีข้อสัญญาว่า ถ้าผู้เช่าซื้อผิดนัดเพียงงวดใดงวดหนึ่งแม้เพียงงวดเดียว ให้ผู้ให้เช่าซื้อเลิกสัญญาได้ ข้อสัญญาดังกล่าวย่อมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

⁷³ ศนันทิกรณ (จำปี) โสทธิพันธ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น. 194-195.

2. ในทางปฏิบัติพบว่าในสัญญาเช่าซื้อที่ผู้ประกอบการกำหนดขึ้นใช้นั้นก็จะมี การกำหนดข้อสัญญารองรับสิทธิในการติดตามเอารถยนต์ที่เช่าซื้อคืนเมื่อมีการผิดสัญญาโดยใช้ ข้อความที่ว่า “...หากผู้เช่าซื้อไม่ส่งมอบรถคืนให้กับเจ้าของหรือผู้มีอำนาจกระทำการแทนเจ้าของมี สิทธิติดตาม ยึด กลับเข้าครอบครองรถได้ทันที โดยมีสิทธิเข้าไปในสถานที่ใด ๆ ซึ่งผู้เช่าซื้ออาศัย ครอบครองหรือเป็นเจ้าของ หรือสถานที่ใด ๆ ซึ่งรถอาจอยู่ในที่นั้นได้...”⁷⁴ ซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ ว่า ข้อสัญญาดังกล่าวมีผลใช้บังคับได้ ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1816/2511 สัญญาเช่าซื้อรถยนต์ ถ้าผิดนัดชำระเงินงวดใดงวด หนึ่งยอมให้ยึดรถคืน ดังนี้เมื่อผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระเงินงวดที่ 1 ผู้ให้เช่าซื้อก็มีสิทธิยึดรถคืนได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2293/2522 สัญญาเช่าซื้อมิว่าให้ยึดรถคืนได้เมื่อไม่ชำระค่าเช่า ซื้องวดใดงวดหนึ่ง ผู้ให้เช่าซื้อยึดรถคืนได้ ไม่ต้องรอให้ผิดนัด 2 ครั้ง ไม่ขัดต่อมาตรา 574 วรรค แรก และไม่ใช้กรณีเงินชำระงวดสุดท้ายตาม มาตรา 574 วรรค 2 ผู้ให้เช่าซื้อยึดรถคืนก่อนแล้ว บอกเลิกสัญญาภายหลังก็ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5363/2545 โจทก์กับจำเลยที่ 1 ตกลงกันไว้ตามสัญญาเช่าซื้อว่า ถ้าจำเลยที่ 1 ผิดนัดไม่ชำระเงินใดๆ ตามสัญญา จำเลยที่ 1 ยอมให้ผู้แทนหรือลูกจ้างของโจทก์เข้าไปยังสถานที่ของจำเลยที่ 1 เพื่อยึดรถได้ไม่ว่าโจทก์จะได้บอกเลิกสัญญากับจำเลยที่ 1 หรือไม่ก็ตาม การที่โจทก์ติดตามยึดรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนจากจำเลยที่ 1 แล้วหรือไม่ก็ตาม การที่โจทก์ติดตาม รถยนต์ที่เช่าซื้อคืนจากจำเลยที่ 1 จึงเป็นกรณีที่โจทก์สามารถกระทำได้โดยที่ยังมิได้มีการบอกเลิก สัญญากัน และต่อมาภายหลังโจทก์จึงได้บอกเลิกสัญญาแก่จำเลยที่ 1 โดยที่จำเลยที่ 1 เป็นฝ่าย ผิดสัญญา จำเลยทั้งสองจึงต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายอันเป็นค่าขาดราคารถยนต์แก่โจทก์

อย่างไรก็ดี ถ้าผู้เช่าซื้อไม่คืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อเมื่อสัญญาเช่าซื้อ ระบุ ผู้เช่าซื้อก็ต้องรับผิดชอบผู้ให้เช่าซื้อ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7812/2540 เมื่อสัญญาเช่าซื้อระบุ จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็น ผู้เช่าซื้อ มีหน้าที่ต้องส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อไปคืนแก่โจทก์ การที่จำเลยที่ 1 เพิกเฉย ไม่ส่งมอบรถ คืน มีผลทำให้โจทก์ขาดประโยชน์ที่จะใช้รถนั้น จำเลยที่ 1 จึงต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 752/2542 หนี้ตามคำพิพากษาส่วนที่ให้จำเลยร่วมกันคืน รถยนต์ที่เช่าซื้อในสภาพใช้การได้ดีแก่โจทก์ หากคืนไม่ได้ให้ใช้ราคาแทน 145,000 บาท พร้อม ดอกเบี้ย เป็นการกำหนดให้จำเลยกระทำการชำระหนี้ที่ละอย่างก่อนหลังตามลำดับ ไม่ใช่การอันมี กำหนดพึงกระทำเพื่อชำระหนี้มีหลายอย่างอันจำเลยจะพึงเลือกได้ตาม ประมวลกฎหมายแพ่ง

⁷⁴ โปรดดูตัวอย่างสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ในภาคผนวก (ก) ข้อ 11, น. 276.

และพาณิชย์ มาตรา 198 หนึ่งตามคำพิพากษาที่จำเลยจะต้องกระทำก่อนจึงเป็นหนี้ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืน เมื่อโจทก์ยังคงมีกรรมสิทธิ์ในรถยนต์ที่เช่าซื้อและมีสิทธิติดตามเอาคืนจากจำเลย และจำเลยมีหน้าที่ต้องส่งคืนรถยนต์ที่เช่าซื้อในสภาพใช้การได้ดี หากคืนไม่ได้จึงจะใช้ราคาแทน และปรากฏว่ารถยนต์ที่เช่าซื้อยังมีอยู่และโจทก์สามารถบังคับให้จำเลยคืนรถยนต์ที่เช่าซื้อได้ กรณีจึงไม่แน่นอนว่าหนี้ที่จะบังคับให้ใช้ราคาแทนการส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อจะมีหรือไม่ หนึ่งตามคำพิพากษาส่วนนี้จึงเป็นหนี้ที่ไม่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 550/2543 จำเลยที่ 1 ไม่ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนโจทก์ภายหลังเมื่อโจทก์บอกเลิกสัญญา ความเสียหายจึงเกิดขึ้นแก่โจทก์ตลอดเวลากว่าจำเลยที่ 1 จะส่งมอบรถยนต์คืนโจทก์หรือชดใช้ราคา การที่ศาลอุทธรณ์ไม่กำหนดค่าเสียหายเป็นค่าขาดประโยชน์ให้แก่โจทก์นับถัดจากวันฟ้องไปจนกว่าจำเลยที่ 1 จะส่งมอบรถยนต์คืนหรือชดใช้ราคา จึงไม่ชอบโดยค่าเสียหายนี้ควรกำหนดระยะเวลาที่จำเลยทั้งสองต้องรับผิดชอบไว้ด้วยเพราะรถยนต์ที่เช่าซื้อย่อมเสื่อมสภาพไปตามปกติของการใช้ทั้งโจทก์เองก็ควรรีบเร่งในการบังคับคดี มิใช่มุ่งแต่จะบังคับเอาค่าเสียหายแก่จำเลยทั้งสองแต่ฝ่ายเดียวโดยไม่มีเวลาสิ้นสุด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2658/2545 จำเลยที่ 1 เช่าซื้อรถยนต์จากโจทก์ โดยมีจำเลยที่ 2 เป็นผู้ค้าประกันรับผิดชอบอย่างถูกหนี่ร่วม ต่อมาจำเลยที่ 1 ผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อ โจทก์จึงมีหนังสือทวงให้จำเลยทั้งสองชำระค่าเช่าซื้อและบอกเลิกสัญญา หลังจากนั้นโจทก์ฟ้องจำเลยทั้งสอง จำเลยทั้งสองนำรถยนต์ที่เช่าซื้อมาคืนโจทก์ โจทก์จึงถอนฟ้องแล้วนำรถยนต์ออกประมูลขายได้เงินไม่คุ้มราคาค่าเช่าซื้อ จึงมาฟ้องเรียกราคารถยนต์ในส่วนที่ขาดจากจำเลยทั้งสองอีก กรณีเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นฟ้องซ้อนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 173(1) เพราะฟ้องโจทก์คดีก่อนไม่อยู่ในระหว่างพิจารณาเนื่องจากถอนฟ้องไปแล้ว และเมื่อพิจารณาคดีก่อนที่โจทก์ถอนฟ้องไปแล้วศาลยังมีคำพิพากษาวินิจฉัยประเด็นข้อพิพาทแห่งคดี ประกอบกับคดีก่อนโจทก์ฟ้องให้จำเลยทั้งสองส่งมอบรถยนต์คืนโจทก์และชำระค่าเช่าซื้อที่ค้าง ส่วนคดีนี้โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายอันเป็นค่าขาดราคาจากการประมูลขายรถยนต์พร้อมดอกเบี้ยอันเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นภายหลังที่โจทก์ฟ้องคดีก่อน คำขอบังคับในคดีทั้งสองจึงต่างกัน ฟ้องโจทก์คดีนี้จึงไม่เป็นฟ้องซ้ำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 148

เมื่อพิจารณาการควบคุมการกำหนดข้อสัญญาเกี่ยวกับใช้สิทธิในการเลิกสัญญาและสิทธิในการติดตามเอาคืนรถยนต์ พบว่าประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2543 และประกาศคณะกรรมการว่า

ด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2544 ยังไม่ได้มีการควบคุมในเรื่องนี้

3. ในทางปฏิบัติพบว่า มีการกำหนดสัญญามาตรฐานเช่าซื้อทรัพย์สิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเช่าซื้อรถยนต์ของผู้ประกอบการในกรณีนี้ว่าหากรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลาย ผู้เช่าซื้อยังคงต้องรับผิดชอบค่าเช่าซื้อตามสัญญาทั้งหมด แม้ในกรณีที่รถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย ถูกทำลาย ถูกยึด ถูกอายัดหรือถูกริบโดยไม่ใช่เป็นความผิดของผู้เช่าซื้อเลยก็ตาม ศาลฎีกาได้วางหลักการวินิจฉัยว่าข้อสัญญาเช่นว่านี้สามารถบังคับได้เพราะเป็นไปตามเจตนารมณ์ของคู่สัญญา และไม่เป็นการขัดความสงบเรียบร้อยของประชาชน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1235/2537 และคำพิพากษาฎีกาที่ 2805/2540) จึงทำให้ผู้เช่าซื้อต้องรับภาระอย่างไม่เป็นธรรมโดยเฉพาะหากไม่ได้มีการฟ้องร้องต่อศาล เพราะจะไม่มีโอกาสให้ศาลพิจารณาถึงข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม

หากพิจารณาตามข้อ 4 (4) แห่งประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2543 กำหนดห้ามใช้ข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อให้ครบถ้วนตามสัญญาในกรณีรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย ถูกทำลาย ถูกยึด ถูกอายัดหรือถูกริบโดยไม่ใช่เป็นความผิดของผู้เช่าซื้อ เว้นแต่ค่าเสียหายหรือเบี้ยปรับหรือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการทวงถาม การติดตามรถยนต์ที่เช่าซื้อ ค่าทนายความ หรือค่าอื่นใด เพียงเท่าที่ผู้ให้เช่าซื้อได้ใช้จ่ายไปจริงตามความจำเป็นและมีเหตุผลอันสมควรซึ่งเป็นการคุ้มครองผู้เช่าซื้อรถยนต์เป็นอย่างยิ่ง เพราะหากผู้ให้เช่าซื้อทำสัญญาขัดกับข้อ 4 (4) ข้อสัญญาดังกล่าวย่อมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2544 ยังไม่ได้มีการควบคุมในเรื่องดังกล่าว

4. ในทางปฏิบัติมีการกำหนดข้อสัญญาว่า กรณีที่ผู้เช่าซื้อนำรถยนต์ไปดัดแปลงหรือต่อเติมในทุกกรณีเป็นเหตุในการเลิกสัญญาและกำหนดให้ทรัพย์สินที่นำไปติดตั้งหรือประกอบเป็นส่วนควบหรืออุปกรณ์ของรถยนต์ ไม่ว่าจะก่อนหรือหลังทำสัญญาตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ให้เช่าซื้อด้วยเมื่อมีการเลิกสัญญา⁷⁵

ในประเด็นปัญหาดังกล่าว มีผู้ให้ความเห็นที่น่าสนใจไว้ว่า ควรที่จะต้องพิจารณาด้วยว่า การดัดแปลงหรือต่อเติมนั้นเป็นเหตุให้รถยนต์เสื่อมสภาพหรือเสื่อมราคาลงด้วยหรือไม่ เพราะในบางกรณีการดัดแปลงหรือต่อเติมนั้นอาจไม่ได้ทำให้ผู้ให้เช่าซื้อเสียหาย ทั้งอาจเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับรถยนต์ได้ด้วย เช่น การติดตั้งล้อแมค เครื่องเสียงหรือจอแอลซีดีสำหรับดู

⁷⁵ โปรดดูตัวอย่างสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ในภาคผนวก (ก) ข้อ 12, น. 277.

ภาพยนตร์ที่ทำให้รถยนต์คันนั้นมีมูลค่ามากขึ้น โดยการดัดแปลงหรือต่อเติมนั้นอาจมีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงส่วนที่เป็นส่วนควบหรืออุปกรณ์ของรถยนต์ก็ได้⁷⁶ เช่น ล้อรถยนต์เป็นส่วนที่สำคัญที่ทำให้รถยนต์สามารถใช้งานได้อย่างนุ่มนวลเป็นส่วนควบของรถยนต์ ส่วนเครื่องเสียงหรือจอแอลซีดีสำหรับดูภาพยนตร์เป็นเพียงอุปกรณ์ของรถยนต์

ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงกรณีที่รถยนต์ที่เช่าซื้อไม่มีเครื่องปรับอากาศติดตั้งมาพร้อมกับรถยนต์ แน่แน่นอนว่าผู้เช่าซื้อย่อมนำเครื่องปรับอากาศมาติดตั้งเป็นอุปกรณ์ของรถยนต์ด้วยเนื่องจากประเทศไทยเป็นเมืองร้อน เช่นนี้หากพิจารณาถึงการกำหนดข้อสัญญาข้างต้นก็จะส่งผลให้ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิเลิกสัญญาได้ซึ่งไม่เป็นธรรมต่อผู้เช่าซื้อ จึงควรที่จะมีการควบคุมการใช้ข้อสัญญาในเรื่องนี้

นอกจากนี้ ข้อสัญญาที่ยอมให้ถือว่าบรรดาทรัพย์สินของผู้เช่าซื้อที่เอาเข้ามาติดตั้งหรือประกอบเป็นอุปกรณ์หรือส่วนควบหรือตั้งอยู่ในรถยนต์ที่เช่าซื้อเป็นส่วนหนึ่งของรถยนต์ที่เช่าซื้อและยินยอมให้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าของนั้น ผู้เขียนมีเห็นว่าควรกำหนดควบคุมข้อสัญญารองรับให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น โดยกำหนดให้มีผลเฉพาะกรณีที่ผู้เช่าซื้อไม่นำสิ่งที่ติดตั้งหรือประกอบเป็นอุปกรณ์หรือส่วนควบออกจากรถยนต์ก่อนส่งมอบรถยนต์คืนหรือก่อนที่ผู้ให้เช่าซื้อจะ

---

⁷⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 144 “ส่วนควบของทรัพย์สิน หมายความว่า ส่วนซึ่งโดยสภาพแห่งทรัพย์สินหรือโดยจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นเป็นสาระสำคัญในความเป็นอยู่ของทรัพย์สินนั้นและไม่อาจแยกจากกันได้นอกจากจะทำลายทำให้บุบสลายหรือทำให้ทรัพย์สินนั้นเปลี่ยนแปลงรูปทรงหรือสภาพไป

เจ้าของทรัพย์สินย่อมมีกรรมสิทธิ์ในส่วนควบของทรัพย์สินนั้น”

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 147 “อุปกรณ์ หมายความว่า สิ่งหาทรัพย์สินซึ่งโดยปกตินิยมเฉพาะถิ่นหรือโดยเจตนาชัดแจ้งของเจ้าของทรัพย์สินที่เป็นประธานเป็นของใช้ประจำอยู่กับทรัพย์สินที่เป็นประธานเป็นอาจเงินเพื่อประโยชน์แก่การจัดดูแลใช้สอยหรือรักษาทรัพย์สินที่เป็นประธาน และเจ้าของทรัพย์สินได้นำมาสู่ทรัพย์สินที่เป็นประธานโดยการนำมาติดต่อหรือรับเข้าไว้หรือทำโดยประการอื่นใดในฐานะเป็นของใช้ประกอบกับ ทรัพย์สินที่เป็นประธานนั้น

อุปกรณ์ที่แยกออกจากทรัพย์สินที่เป็นประธานเป็นการชั่วคราวก็ยังไม่ขาดจากการเป็นอุปกรณ์ของทรัพย์สินที่เป็นประธานนั้น

อุปกรณ์ย่อมตกติดไปกับทรัพย์สินที่เป็นประธาน เว้นแต่จะมีการกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น”

ใช้สิทธิติดตามเอารถยนต์กลับคืน และจำกัดเฉพาะทรัพย์สินของผู้เช่าซื้อเองเท่านั้นที่อาจตกไป
เป็นของผู้ให้เช่าซื้อเมื่อเลิกสัญญา⁷⁷

5. ในทางปฏิบัติ ผู้ให้เช่าซื้อมักจะระบุเงื่อนไขข้อหนึ่งในสัญญาเช่าซื้อว่า หากผู้ให้เช่า
ซื้อนำทรัพย์สินที่เช่าซื้อออกขายได้เงินมาไม่เพียงพอชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ เหลือเท่าใดให้ผู้เช่า
ซื้อชำระจนครบ⁷⁸

ในเรื่องนี้ ศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยไว้ว่า ข้อตกลงดังกล่าวมีผลใช้บังคับได้ แต่ศาลเห็น
ว่าเป็นการกำหนดเบี้ยปรับหากสูงเกินไปศาลก็มีอำนาจปรับลดลงได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5996/2530 จำเลยค้างชำระค่าเช่าซื้อรถก่อนโจทก์บอกเลิก
สัญญาเป็นเงิน 111,000 บาท ข้อสัญญาเช่าซื้อที่ให้ผู้เช่าซื้อชำระค่าเสียหายเท่าจำนวนเงินค่าเช่า
ซื้อที่ค้างชำระก่อนเลิกสัญญาแก่เจ้าของ เป็นการกำหนดเบี้ยปรับไว้ล่วงหน้าแต่เมื่อโจทก์ไปยึดรถ
คืนมา รถมีสภาพทรุดโทรมมากและโจทก์นำไปขายได้เพียง 50,000 บาท ต่ำกว่าราคาเช่าซื้อ
มาก ดังนั้น โจทก์เรียกค่าเสียหายเท่ากับราคาเช่าซื้อที่ค้างชำระ จึงเป็นค่าเสียหายที่พอสมควร

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1721/2532 ค่าเสียหายที่โจทก์ขายทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ไม่ได้
ราคาเท่ากับราคาค่าเช่าซื้อ ไม่ใช่เงินที่ผู้เช่าซื้อค้างชำระตามความหมายของ "ค้างเงินใด ๆ แก่
เจ้าของ" ตามสัญญาเช่าซื้อระหว่างโจทก์จำเลยข้อที่ 9 ที่ว่า "ถ้าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระหนี้หรือค้าง
เงินใด ๆ แก่เจ้าของ ผู้เช่าซื้อยอมเสียดอกเบี้ย สำหรับเงินที่ค้างนับแต่วันผิดนัดในอัตราร้อยละ 15
ต่อปี..." ดังนั้น โจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกร้องให้จำเลยที่ 1 ใช้ออกเบี้ยในอัตราร้อยละ 15 ต่อปีคงมี
สิทธิเรียกร้องให้จำเลยที่ 1 ใช้ออกเบี้ยในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ มาตรา 224 เท่านั้น

สัญญาเช่าซื้อข้อ 10 ที่ว่า "...แต่ถ้าเจ้าของได้ขายทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ไปแล้วยังไม่คุ้ม
ราคาค่าเช่าซื้อที่ต้องชำระทั้งหมดตามสัญญานี้กับค่าเสียหายอื่นๆ ที่เกิดขึ้น ผู้เช่าซื้อจะชดใช้ให้
เจ้าของจนครบ" นั้น เป็นวิธีการกำหนดค่าเสียหายวิธีหนึ่งมีลักษณะเป็นการกำหนดเบี้ยปรับ เมื่อ
โจทก์ขอมาสูงเกินไปศาลก็ชอบที่จะลดเบี้ยปรับลงได้ ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
มาตรา 383

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2084/2536 สัญญาเช่าซื้อกำหนดว่า เมื่อผู้ให้เช่าซื้อยึด
ทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน แล้วนำออกขายได้เงินเท่าใดให้นำไปชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ เหลือเท่าใด
จำเลยยอมรับผิดชอบในส่วนที่ขาด เป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าอันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ

⁷⁷ พลฤต บวรไกรเลิศ, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 19*, น. 99-101.

⁷⁸ โปรดดูตัวอย่างสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ในภาคผนวก (ก) ข้อ 13, น. 277.

หากสูงเกินควรศาลอาจลดลงได้ ดอกเบี้ยของค่าเสียหายที่กำหนดไว้ในสัญญาเช่าซื้อข้อ 7 อัตรา ร้อยละ 18 ต่อปี เป็นเบี้ยปรับและสูงเกินส่วน เห็นสมควรกำหนดให้อัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 383

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7812/2540 เมื่อสัญญาเช่าซื้อฉบับ จําเลยที่ 1 ซึ่งเป็นผู้เช่าซื้อ มีหน้าที่ต้องส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อไปคืนแก่โจทก์ การที่จําเลยที่ 1 เพิกเฉย ไม่ส่งมอบรถคืน มีผลทำให้โจทก์ขาดประโยชน์ที่จะใช้รถนั้น จําเลยที่ 1 จึงต้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่โจทก์

แม้สัญญาเช่าซื้อที่สร้างขึ้นจะมีข้อความระบุทํานองว่า หากผู้เช่าซื้อไม่ชำระค่าเช่าซื้อ และค่าเสียหายหรือเงินใด ๆ ตามสัญญา ผู้เช่าซื้อยินยอมเสียดอกเบี้ยในเงินต้นที่ผิดนัดให้แก่ เจ้าของในอัตราร้อยละ 15 ต่อปี นับแต่วันผิดนัดไปจนกว่าจะชำระเสร็จ แต่เมื่อสัญญาเช่าซื้อนั้น เลิกกันแล้ว โจทก์ซึ่งเป็นผู้ให้เช่าซื้อยอมไม่มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยจากฝ่ายจําเลยในอัตราดังกล่าวตาม สัญญา หากแต่คงมีสิทธิเรียกให้ฝ่ายจําเลยรับผิดชำระดอกเบี้ยระหว่างผิดนัดเพียงในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 224 วรรคแรก

6. หากสัญญาเช่าซื้อที่มีข้อตกลงกันว่า เมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลง ผู้เช่าซื้อต้องชำระ ค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอยู่ทั้งหมด ข้อตกลงนี้จะใช้บังคับได้หรือไม่

ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ว่า ข้อตกลงนี้ใช้บังคับได้ โดยถือว่าเป็นการกำหนดเบี้ยปรับ หากสูงเกินไปศาลก็ชอบที่จะใช้ดุลพินิจลดเบี้ยปรับลงได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4634/2549 พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 มาตรา 12 ไม่ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวบังคับแก่นิติกรรมหรือสัญญาที่สร้างขึ้นก่อน วันที่พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวใช้บังคับ จําเลยที่ 1 ทำสัญญาเช่าซื้อกับโจทก์ก่อนวันที่ พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวใช้บังคับ จึงไม่อาจนำพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมาปรับใช้กับข้อกำหนด ตามสัญญาดังกล่าวได้ ต้องพิจารณาไปตามบทบัญญัติทั่วไป สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สิน ประเภทหนึ่ง จึงต้องนำบทบัญญัติลักษณะเช่าทรัพย์สินมาบังคับด้วย เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับไปตั้งแต่วันที่รถยนต์สูญหาย ตาม ป.พ.พ. มาตรา 567 จําเลยที่ 1 จึงไม่ ต้องรับผิดชำระค่าเช่าซื้ออีกต่อไป ส่วนข้อกำหนดตามสัญญาเช่าซื้อข้อ 5 ที่ระบุว่า ถ้าทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกโจรภัยหรือสูญหาย ผู้เช่าซื้อยอมชำระค่าเช่าซื้อตามสัญญาจนครบนั้น ถือได้ว่าเป็นการ กำหนดค่าเสียหายให้ผู้ให้เช่าซื้อไว้ล่วงหน้า อันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ ซึ่งศาลมีอำนาจที่จะ กำหนดให้ตามที่เห็นสมควรตาม ป.พ.พ. มาตรา 383 วรรคแรก จําเลยที่ 1 จึงต้องรับผิดตามข้อ สัญญาดังกล่าว สำหรับค่าขาดประโยชน์ จําเลยที่ 1 ชำระค่าเช่าซื้องวดสุดท้ายให้โจทก์ประจำงวด วันที่ 2 พฤษภาคม 2542 จําเลยที่ 1 จะต้องชำระค่าเช่าซื้องวดต่อไปวันที่ 2 มิถุนายน 2542 แต่

รถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2542 สัญญาเช่าซื้อเป็นอันเลิกกันในวันที่รถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายดังกล่าว จำเลยที่ 1 จึงไม่ได้ผิดนัดหรือค้างชำระค่าเช่าซื้อแต่อย่างใด และค่าเสียหายส่วนนี้โจทก์ไม่ได้ฟ้องขอให้จำเลยรับผิดชอบ ที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษาให้จำเลยทั้งสองชำระค่าขาดประโยชน์ก่อนรถยนต์สูญหาย จึงไม่ชอบด้วย ป.วิ.พ. มาตรา 142 วรรคหนึ่ง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1496/2548 โจทก์บอกเลิกสัญญาเช่าซื้อรถยนต์โดยเหตุจำเลยที่ 1 ผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ สัญญาเช่าซื้อจึงเลิกกัน โจทก์ไม่มีสิทธิเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ คงเรียกได้แต่ค่าเสียหายอันเนื่องจากการเลิกสัญญาตาม ป.พ.พ. มาตรา 391 วรรคสาม วรรคสี่ และในกรณีนี้ มาตรา 574 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้บรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อนให้รับเป็นของเจ้าของทรัพย์สิน และเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อเท่านั้น การที่โจทก์และจำเลยที่ 1 ทำสัญญาเช่าซื้อระบุว่า แม้ในที่สุดต่อไปภายหน้าสัญญาต้องเลิกกัน ผู้เช่าซื้อตกลงที่จะชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนเลิกสัญญาจนครบถ้วนแก่เจ้าของจนถึงวันที่เจ้าของได้รถยนต์คืน หรือวันบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ จึงเป็นข้อตกลงที่แตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว แต่ก็มีใช้บทกฎหมายอันเกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชนย่อมมีผลใช้บังคับแก่กันได้ ไม่เป็นโมฆะตามมาตรา 151 และเป็นข้อสัญญาที่กำหนดความรับผิดชอบในความเสียหายเนื่องจากการไม่ชำระหนี้ไว้ล่วงหน้า มีลักษณะเป็นเบี้ยปรับตามมาตรา 379

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 356/2548 เมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกันแล้ว โจทก์มีสิทธิริบเงินค่าเช่าซื้อที่จำเลยชำระแล้วก่อนเลิกสัญญาและกลับเข้าครอบครองรถยนต์ที่เช่าซื้อเท่านั้น ตาม ป.พ.พ. มาตรา 574 โจทก์ไม่มีสิทธิเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ ส่วนที่สัญญาเช่าซื้อกำหนดว่า แม้ในที่สุดต่อไปภายหน้าสัญญาต้องเลิกกัน ผู้เช่าซื้อตกลงที่จะชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนเลิกสัญญาจนครบถ้วนแก่เจ้าของจนถึงวันที่เจ้าของได้รับรถยนต์คืน หรือวันบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ ก็เป็นการกำหนดความรับผิดชอบในการที่จำเลยไม่ชำระหนี้ไว้ล่วงหน้ามีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ ซึ่งศาลอาจพิจารณากำหนดค่าเสียหายส่วนนี้เท่ากับค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระหรือหากสูงเกินส่วนศาลชอบที่จะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรได้ ตามมาตรา 383 วรรคแรก

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 162/2546 ในกรณีที่จำเลยที่ 1 ผิดนัดผิดสัญญา ป.พ.พ. มิได้บัญญัติให้สิทธิแก่โจทก์ผู้ให้เช่าซื้อประการอื่นนอกจากการกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินและริบเงินที่ส่งมาแล้ว หากโจทก์เสียหายก็ชอบที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาเช่าซื้อที่กำหนดให้โจทก์ได้รับชำระค่าเช่าซื้อค้างชำระก่อนเลิกสัญญาจนครบถ้วนจนถึงวันที่โจทก์ได้รับรถยนต์คืนหรือวันบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ อันเป็นข้อสัญญาที่กำหนดความรับผิดชอบในความเสียหายเนื่องจากการไม่

ชำระหนี้ไว้ล่วงหน้ามีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ ซึ่งถ้ากำหนดไว้สูงเกินส่วน ศาลอาจลดลงเป็นจำนวนพอสมควรได้ตามมาตรา 383 วรรคหนึ่งแห่ง ป.พ.พ. แต่ไม่มีบทบัญญัติใน ป.พ.พ. มาตราใดที่ให้อำนาจศาลที่จะดเบี้ยปรับเสียทั้งหมด

ในเรื่องเบี้ยปรับนี้ มีนักกฎหมายบางท่านยังไม่เห็นพ้องด้วย เพราะเบี้ยปรับก็คือค่าเสียหายที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้าเป็นเงินจำนวนหนึ่ง เป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นซึ่งมีการกำหนดวิธีคิดคำนวณไว้แน่นอนเป็นการล่วงหน้าสำหรับความเสียหายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งอาจจะเกิดหรือไม่เกิดก็ได้ และจะเกิดเป็นจำนวนเท่าไรก็ยังไม่อาจทราบแน่นอนได้ ซึ่งเงินที่ค้างชำระ โดยลักษณะก็คือเงินค่าเช่าซื้อ อันมีวัตถุประสงค์เป็นการเรียกให้ชำระหนี้มากกว่าที่จะมีวัตถุประสงค์กำหนดไว้เป็นค่าเสียหาย จึงไม่น่าจะตีความว่าเป็นเบี้ยปรับอันศาลจะมาใช้ดุลพินิจลดลงได้ และการใช้ดุลพินิจครั้งนี้ศาลจะเป็นการแทรกแซงหลักเสรีภาพในการทำสัญญาหรือไม่⁷⁹

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1780/2542 จำเลยฎีกา สัญญาเช่าซื้อข้อ 9 ที่ระบุว่า เมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิก ผู้เช่าซื้อยอมชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อจนครบถ้วน เป็นสัญญาที่เข้าลักษณะข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 จึงน่าจะถือว่าข้อสัญญาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายตาม ป.พ.พ. มาตรา 150 ทำให้เช็คที่ออกก็ฟ้องไม่มีมูลหนี้ต่อกันนั้น แม้จะปรากฏว่า ประเด็นข้อนี้จำเลยมิได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วในศาลล่างทั้งสองแต่เป็นปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ศาลฎีกาจึงรับวินิจฉัยให้

ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 บัญญัติว่าพระราชบัญญัตินี้ไม่ใช้บังคับแก่นิติกรรมหรือสัญญาที่ทำขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ดังนั้น บรรดานิติกรรมหรือสัญญาที่ทำขึ้นก่อนวันที่ 15 พฤษภาคม 2541 ซึ่งเป็นวันเริ่มต้นการบังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมฯ จึงไม่อยู่ภายใต้ขอบบังคับของพระราชบัญญัตินี้ สัญญาเช่าซื้อทำขึ้นเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2538 ก่อนวันที่พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมฯ มีผลใช้บังคับ จึงนำพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมาใช้บังคับแก่สัญญาเช่าซื้อรายนี้หาได้ไม่

แต่ค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระไม่รวมไปถึงค่าเช่าซื้อที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระในขณะเมื่อเลิกสัญญา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 859/2524 สัญญาเช่าซื้อที่มีว่า ในกรณีที่สัญญานี้ต้องสิ้นสุดลง ผู้เช่าซื้อจะต้องชำระเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างอยู่ทั้งหมดให้ผู้ให้เช่าซื้อจนครบ คำว่า ค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ

⁷⁹ ศนันทิกรณ (จำปี) โสทธิพันธุ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 5, น. 203.

คือค่าเช่าซื้อซึ่งถึงกำหนดชำระแล้วก่อนวันที่สัญญาเช่าซื้อนั้นต้องสิ้นสุดลงและผู้เช่าซื้อยังไม่ได้ชำระเท่านั้น หากหมายถึงค่าเช่าซื้อทั้งหมดทุกงวด รวมทั้งค่าเช่าซื้องวดที่ล่วงเลยกำหนดชำระแล้วแต่ผู้เช่าซื้อยังมีได้ชำระ และค่าเช่าซื้อที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระไม่ เพราะเมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดแล้ว ผู้เช่าซื้อก็ไม่มีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าซื้อสำหรับงวดต่อไปอีก

หากพิจารณาตามประกาศคณะกรรมการควบคุมสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2543 ที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 มาตรา 35 ทวิ ข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอยู่ทั้งหมดแม้สัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงย่อมตกเป็นโมฆะตามข้อ 4 (4) แห่งประกาศดังกล่าวประกอบมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

6 หน้าที่ส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนแก่ผู้ให้เช่าซื้อ กรณีผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 574

6.1. เหตุที่ผู้เช่าซื้อไม่มีหน้าที่ส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน

กรณีที่ผู้เช่าซื้อชำระค่าเช่าซื้อจนครบถ้วนตามสัญญา กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ย่อมตกแก่ผู้เช่าซื้อ หรือกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมด กรณีดังกล่าว ผู้เช่าซื้อย่อมไม่มีหน้าที่ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนแก่ผู้ให้เช่าซื้อ อย่างไรก็ตาม ผู้เช่าซื้อก็มีหน้าที่ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนแก่ผู้ให้เช่าซื้อเมื่อมีการเลิกสัญญาเช่าซื้อด้วยเหตุต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เมื่อผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาด้วยการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อกลับคืนให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อโดยเสียค่าใช้จ่ายของตนเองตามมาตรา 573
2. เมื่อผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติด ๆ กัน หรือกระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ ผู้ให้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้ เมื่อบอกเลิกสัญญาแล้วผู้ให้เช่าซื้อชอบที่จะรับเงินที่เข้ามาแล้วแต่ก่อนได้ และชอบที่จะกลับเข้าครองทรัพย์สินนั้นได้ด้วยตามมาตรา 574 กล่าวคือ ผู้เช่าซื้อไม่มีหน้าที่ส่งมอบทรัพย์สินคืนแก่ผู้ให้เช่าซื้อนั่นเอง

3. กรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อผิดสัญญาไม่จัดการแก้ไขให้ทรัพย์สินที่เช่าซื้ออยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ตามมาตรา 549 และมาตรา 550 ผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิเลิกสัญญาได้ตามมาตรา 551⁸⁰

ประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ ผู้เช่าซื้อต้องส่งคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อในสภาพอย่างไร

โดยหลักทั่วไป บุคคลใดบุคคลหนึ่งมอบทรัพย์สินมาเพื่อใช้ประโยชน์ในสภาพอย่างไร ก็มีหน้าที่ต้องส่งคืนทรัพย์สินในสภาพเช่นนั้น แต่ในสัญญาเช่าซื้อสามารถนำบทบัญญัติมาตรา 561⁸¹ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับในกรณีนี้ได้ โดยสามารถพิจารณาได้ 2 กรณีดังนี้

1. ในกรณีที่คู่สัญญาเช่าซื้อได้ทำหนังสือลงลายมือชื่อคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายว่าทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้นมีสภาพเป็นอย่างไร เช่น เช่าซื้อรถยนต์ที่กระจกไฟฟ้าด้านหลังคนขับเสียทั้งสองข้าง เวลาที่ผู้เช่าซื้อจะต้องคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อต้องคืนทรัพย์สินในสภาพนั้น

2. ในกรณีที่คู่สัญญาเช่าซื้อมิได้ทำหนังสือลงลายมือชื่อคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายว่าทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้นมีสภาพเป็นอย่างไร เวลาที่ผู้เช่าซื้อจะต้องคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อต้องคืนทรัพย์สินในสภาพอันซ่อมแซมดีแล้ว ทั้งนี้เพราะกฎหมายสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้เช่าซื้อได้รับทรัพย์สินที่เช่าซื้อในสภาพอันซ่อมแซมดีแล้ว การที่บทบัญญัติมาตรา 561 กำหนดไว้เช่นนี้ เพราะผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อในสภาพอันซ่อมแซมดีแล้วตามมาตรา 546⁸² แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงต้องถือว่าผู้เช่าซื้อได้รับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อมาในสภาพ

⁸⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 551 “ถ้าความชำรุดบกพร่องแห่งทรัพย์สินที่เช่านั้นไม่เป็นเหตุถึงแก่ผู้เช่าจะต้องปราศจากการใช้และประโยชน์ และผู้ให้เช่ายังแก้ไขได้ไซ้ร ผู้เช่าต้องบอกกล่าวแก่ผู้ให้เช่าให้จัดการแก้ไขความชำรุดบกพร่องนั้นก่อน ถ้าและผู้ให้เช่าไม่จัดทำให้คืนดีภายในเวลาอันสมควรผู้เช่าจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้ หากว่าความชำรุดบกพร่องนั้นร้ายแรงถึงสมควรจะทำเช่นนั้น”

⁸¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 561 “ถ้ามิได้ทำหนังสือลงลายมือชื่อของคู่สัญญาแสดงไว้ต่อกันว่าทรัพย์สินที่ให้เช่ามีสภาพเป็นอยู่อย่างไร ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้เช่าได้รับทรัพย์สินที่เช่านั้นไปโดยสภาพอันซ่อมแซมดีแล้ว และเมื่อสัญญาได้เลิกหรือระงับลงผู้เช่าก็ต้องส่งคืนทรัพย์สินในสภาพเช่นนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินนั้นมีได้ซ่อมแซมไว้ดีในขณะที่ส่งมอบ”

⁸² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 546 “ผู้ให้เช่าจำต้องส่งมอบทรัพย์สินซึ่งให้เช่านั้นในสภาพอันซ่อมแซมดีแล้ว”

เช่นนั้น อย่างไรก็ตาม ข้อสันนิษฐานนี้ผู้เช่าซื้ออาจพิสูจน์หักล้างได้ว่า ความจริงแล้วทรัพย์สินที่เช่าซื้อไม่ได้ถูกส่งมอบในสภาพอันซ่อมแซมดีอยู่แล้ว

นอกจากนี้ เมื่อผู้เช่าซื้อได้ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสียหายเพราะความผิดของผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อก็ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 562 วรรคแรก แต่หากความเสียหายนั้นเป็นเรื่องการเสื่อมสภาพตามปกติอันเกิดจากการใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อก็ไม่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 562 วรรคสอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1079/2545 ในทางพิจารณาไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่า จำเลยที่ 1 ใช้รถยนต์คันที่เช่าซื้อโดยประมาทเดินเล่ออย่างไร และรถได้เสื่อมราคาลงไปเนื่องจากเกิดความเสียหาย เพราะจำเลยที่ 1 ใช้รถโดยประมาทเดินเล่อหรือไม่ แต่กลับได้ความว่าจำเลยที่ 1 ได้ใช้ความระมัดระวังในการดูแลรักษารถดังกล่าวตามสมควรแล้วโดยนำไปตรวจเช็คและซ่อมแซมที่ศูนย์รถยนต์ของโจทก์เป็นประจำตลอดมา ดังนั้น เมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกันโดยถือมิได้ว่าจำเลยที่ 1 เป็นฝ่ายผิดสัญญา จำเลยที่ 1 ก็ไม่ต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสื่อมราคาตามสภาพของการใช้รถตามปกติ ซึ่งประเด็นนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการชำระหนี้อันไม่อาจแบ่งแยกได้ ศาลฎีกาเห็นควรให้มีผลถึงจำเลยที่ 2 ซึ่งมีได้ฎีกาด้วยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 245(1) ประกอบมาตรา 247

6.2. ปัญหาเกี่ยวกับการกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อของผู้ให้เช่าซื้อกรณีบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 574

มาตรา 574 ให้สิทธิผู้ให้เช่าซื้อที่จะกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อได้ภายหลังผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญา ผู้ให้เช่าซื้อจึงมักจะทำการยึดทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อกลับคืนโดยไม่ได้ฟ้องคดีต่อศาล จึงทำให้เกิดประเด็นข้อถกเถียงว่า กรณีสัญญาเช่าซื้อเมื่อผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อจะติดตามยึดเอาทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนได้หรือไม่

การวิเคราะห์ในเรื่องดังกล่าวแยกพิจารณาเป็นกรณีเป็นการกระทำตามข้อสัญญาที่ตกลงกันโดยหากมีข้อสัญญากำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิยึดเอาทรัพย์สินเมื่อลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ กรณีดังกล่าวนี้เจ้าหนี้ชอบที่จะทำการติดตามเอาทรัพย์สินคืนได้ทันทีโดยไม่ต้องไปฟ้องร้องดำเนินคดี ถือเป็นกรับบังคับตามข้อสัญญาซึ่งอาศัยความยินยอมของลูกหนี้ และถือเป็นการติดตามทวงหนี้ที่ชอบด้วยกฎหมาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5363/2545 โจทก์กับจำเลยที่ 1 ตกลงกันตามสัญญาเช่าซื้อว่า ถ้าจำเลยที่ 1 ผิดนัดไม่ชำระเงินใด ๆ จำเลยที่ 1 ยอมให้ผู้แทนหรือลูกจ้างของโจทก์เข้าไปยัง

สถานที่ของจำเลยที่ 1 เพื่อยึดรถยนต์ได้ไม่ว่าโจทก์จะได้บอกเลิกสัญญากับจำเลยที่ 1 แล้วหรือไม่ก็ตาม การที่โจทก์ติดตามยึดรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนจากจำเลยที่ 1 จึงเป็นกรณีที่โจทก์สามารถกระทำได้ โดยที่ยังมิได้มีการบอกเลิกสัญญากันและต่อมาภายหลังโจทก์จึงได้บอกเลิกสัญญาแก่จำเลยที่ 1 โดยที่จำเลยที่ 1 เป็นฝ่ายผิดสัญญา จำเลยทั้งสองจึงต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายอันเป็นค่าขาดราคารถยนต์แก่โจทก์

ส่วนกรณีที่ไม่มีข้อสัญญากำหนดไว้ให้เจ้าหนี้หรือผู้ติดตามทวงหนี้ยึดทรัพย์สินเมื่อลูกหนี้ผิดนัดได้ทันทีในกรณีสัญญาเช่าซื้อนั้น เมื่อผู้เช่าซื้อชำระค่าเช่าซื้อไม่ครบถ้วนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อจึงยังอยู่กับผู้ให้เช่าซื้อ โดยถ้าผู้เช่าซื้อไม่ชำระค่าเช่าซื้อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระเงินสองคราวติดต่อกัน หรือกระทำผิดข้อสัญญาในข้อสำคัญ ผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกเงินที่ใช้มาแล้วและกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อไปได้โดยผู้ให้เช่าซื้อชอบที่จะกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อไปได้โดยอาศัยหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อและมีสิทธิติดตามเอาทรัพย์สินนั้นคืนจากผู้ที่ไม่มีความผิดจะยึดถือไว้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 โดยสิทธิติดตามเอาคืนตามหลักกรรมสิทธิ์ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 นั้น เจ้าของมีสิทธิติดตามและเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนจากบุคคลที่ไม่มีสิทธิยึดถือไว้ แต่จะใช้สิทธิติดตามเอาคืนโดยพลการไม่ได้ โดยสภาพของสิทธิเอาคืนนี้จึงใช้ได้ก็แต่โดยการฟ้องร้องเอาคืนกันในศาลเท่านั้น กฎหมายไม่ประสงค์จะให้ใครทำกฎหมายเอาเอง โดยการบังคับชำระหนี้โดยการติดตามเอาคืนทรัพย์สินนั้น แม้เจ้าหนี้มีสิทธิติดตามเอาทรัพย์สินนั้นคืนจากผู้ที่ไม่มีความผิดจะยึดถือไว้โดยไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาล แต่ทั้งนี้หมายความว่าผู้อื่นจะต้องมิได้โต้แย้งสิทธินั้นอยู่ หากบุคคลอื่นโต้แย้งว่าเขามีสิทธิที่จะยึดทรัพย์สินนี้ไว้ได้โดยชอบ เจ้าของกรรมสิทธิ์จะยึดแย้งเอาคืนโดยพลการย่อมไม่ได้ ในกรณีเช่นนี้ต้องใช้สิทธิทางศาลเพื่อเอาคืนซึ่งทรัพย์สินนั้น⁸³ ไม่เหมือนกับสิทธิขัดขวางต่อการเกี่ยวข้อโดยมิชอบ ซึ่งถ้าจะให้ใช้ได้แต่โดยทางฟ้องร้องต่อศาลแล้ว จะไม่สำเร็จได้เลย เช่น ถ้าเขาจะมาแย้งเอาทรัพย์สินของเราไป ถ้าจะขัดขวาง ก็ขัดขวางกันได้เฉพาะในเวลานั้น ใช้กำลังป้องกันตามสมควรมิให้เขาเอาไปได้ อันถ้าเขาเข้ามาเกี่ยวข้อแย้งเอาไปได้แล้ว การกระทำใดๆ ภายหลังจะว่าเป็นการขัดขวางไม่ได้ ต้องไป

⁸³ บัญญัติ สุชีวะ , “คำอธิบายกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน”, พิมพ์ครั้งที่ 9 ปรับปรุงโดยไพโรจน์ วายุภาพ, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดจิรวิรัชการพิมพ์, 2548), น.183.

ฟ้องร้องเรียกเอาคืนทรัพย์ ฉะนั้นโดยสภาพของสิทธิขัดขวาง จึงชอบที่จะใช้ได้โดยพลการ ไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาล ซึ่งแท้ที่จริงเป็นเรื่องป้องกันทรัพย์⁸⁴

โดยในเรื่องดังกล่าวมีนักกฎหมายให้ความเห็นว่า กฎหมายกำหนดให้เจ้าของทรัพย์สินหรืออสังหาริมทรัพย์หนึ่งผู้ให้เช่าซื้อชอบที่จะกลับเช่าครองทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อไปได้นั้น หมายความว่าอะไร ผู้ให้เช่าซื้อเมื่อมีสิทธิยึดเอาทรัพย์สินนั้นกลับคืนมาโดยไม่ต้องพึ่งอำนาจศาล หรือในทางตรงกันข้าม ผู้ให้เช่าซื้อจะต้องนำคดีไปฟ้องร้องต่อศาลก่อน จริงอยู่ในหลักกฎหมายแล้ว บุคคลใดเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้ก็มีสิทธิติดตามเอาคืนจากผู้ไม่มีอำนาจที่จะยึดถือเอาไว้ได้ แต่ก็ควรจะขออำนาจศาลให้ดำเนินการให้แม้ว่าในทางปฏิบัติผู้ให้เช่าซื้อจะดำเนินการเองโดยตรงเลย โดยไม่ได้ขออำนาจศาลก็มี⁸⁵

ดังนั้น หากผู้ให้เช่าซื้อยึดเอาทรัพย์ที่คืนโดยผู้เช่าซื้อไม่ได้แย้งใด ๆ ย่อมกระทำได้อีกเป็นการติดตามทวงหนี้ที่ชอบด้วยกฎหมาย โดยเป็นการใช้อำนาจของผู้ถือกรรมสิทธิ์ในการติดตามเอาคืนทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 แต่หากผู้เช่าซื้อได้แย้งแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อที่ยึดเอาทรัพย์คืนไปโดยพลการนั้น หากปรากฏว่าไปกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เช่าซื้อ อาจถือมีความรับผิดทางแพ่งฐานละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 เพราะเป็นการทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายจงใจทำให้เขาเสียหายและอาจถือได้ว่าเป็นการติดตามทวงหนี้ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

แต่กรณีดังกล่าวนี้มีผู้ให้ความเห็นไว้ว่า เป็นปัญหาในเรื่องการโต้แย้งสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 เพราะแม้ว่าผู้เช่าซื้อจะยังโต้แย้งอยู่ และผู้ให้เช่าซื้อติดตามเอาทรัพย์คืนโดยพลการไปนั้น เห็นได้ว่าโดยปกติย่อมไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิทธิใด ๆ ของผู้เช่าซื้อ เพราะทรัพย์เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ให้เช่าซื้อ จึงไม่สามารถพิสูจน์ได้แน่ชัดว่าลูกหนี้ได้รับความเสียหายอย่างไร ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าเป็นการติดตามทวงหนี้ที่ชอบด้วยกฎหมาย เว้นแต่เจ้าหนี้หรือผู้ติดตามทวงหนี้จะใช้วิธีการติดตามเอาทรัพย์คืนโดยกระทำไปกระทบสิทธิใด ๆ ของลูกหนี้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย อาทิ การติดตามเอาทรัพย์คืนนั้น เจ้าหนี้ได้ใช้กำลังบังคับทำร้ายร่างกายลูกหนี้ อาจถือเป็นการละเมิดทางอาญาฐานทำร้ายร่างกายตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295 หรือการติดตามเอาทรัพย์คืนนั้นได้มีการหน่วงเหนี่ยวกักขังลูกหนี้ อาจ

⁸⁴ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., “กฎหมายลักษณะทรัพย์ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชัยฤทธิ, 2506), น.346-355.

⁸⁵ ไผทชิต เอกจริยกร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 3*, น.309.

ถือเป็นความรับผิดชอบทางอาญาฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 310 จึงจะถือได้ว่าเป็นการติดตามทวงหนี้ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย⁸⁶

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ข้อสัญญาดังกล่าวจะถือว่าเป็นการตกลงทำนิติกรรมสัญญาที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่นั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 เรื่องเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ศาสตราจารย์ ดร.จิต เศรษฐบุตร ได้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

“ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หมายถึง ข้อห้ามซึ่งสังคมบังคับแก่เอกชน เป็นการแสดงให้เห็นว่าสังคมยอมอยู่เหนือเอกชน ทั้งนี้เพื่อสังคมจะได้ดำรงอยู่ได้ และเหตุที่ต้องการให้สังคมดำรงอยู่ได้ เพื่อที่จะได้คุ้มครองปกป้องรักษาเอกชนซึ่งอยู่ในสังคม”⁸⁷

จึงเห็นได้ว่าข้อตกลงดังกล่าวเป็นการตกลงกันให้เอกชนใช้อำนาจทางศาลบังคับชำระหนี้กันเองโดยพลการ ซึ่งจะทำให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในสังคมได้ ข้อสัญญาดังกล่าวจึงมีผลเป็นโมฆะ หากเจ้านั้นดำเนินการบังคับชำระหนี้โดยพลการแล้วก่อให้เกิดความเสียหายแก่ลูกหนี้ อาจมีความรับผิดชอบทางแพ่งฐานละเมิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 เพราะเป็นการทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายจงใจทำให้เขาเสียหาย ถือเป็น การติดตามทวงหนี้ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

นอกจากนี้ ในทางปฏิบัติพบว่ามี การกำหนดเหตุในการเลิกสัญญาไว้ในสัญญาอีกจำนวนมาก โดยเฉพาะเหตุที่กำหนดให้ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิเลิกสัญญา ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อฝ่าฝืนหน้าที่ตามที่สัญญากำหนด ซึ่งจะสังเกตเห็นได้ชัดว่ามีจำนวนมากกว่าการกำหนดเหตุให้ฝ่ายผู้เช่าซื้อ มีสิทธิเลิกสัญญาอยู่มาก คงเป็นเพราะผู้ให้เช่าซื้อเป็นฝ่ายร่างสัญญาขึ้นมาด้วยนั่นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่สัญญาเช่าซื้อ มีข้อสัญญา กำหนดไว้ว่า หากผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้องวดใดงวดหนึ่ง ผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิยึดทรัพย์สินที่เช่าซื้อ กลับคืนได้ทันที ซึ่งข้อสัญญาทั่วไปจะเขียนไว้ในลักษณะเช่นนี้ อันเป็นสัญญา มาตราฐาน กรณีนี้เป็นข้อสัญญาไม่เป็นธรรมหรือไม่ ซึ่งในการทำสัญญาทั่วไปซึ่งรวมถึงสัญญาเช่าซื้อนั้น แม้สัญญาเช่าซื้อจะสิ้นสุดลงแล้วไม่ว่าโดยผลของการบอกเลิกสัญญาตาม มาตรา 573 มาตรา 574 หรือ มาตรา 387 หรือโดยเงื่อนไขที่กำหนดไว้ใน

⁸⁶ ปวริศ หวังพิณิจกุล. “การคุ้มครองลูกหนี้จากการติดตามทวงหนี้” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), น. 24-26.

⁸⁷ จิต เศรษฐบุตร, “หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้”, พิมพ์ครั้งที่ 17 แก้ไขเพิ่มเติมโดย รศ.ดร.ดารารพ ธีระวัฒน์, (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), น.15.

สัญญาก็ตาม ผู้ให้เช่าซื้อมักจะกำหนดข้อสัญญาให้ผู้เช่าซื้อ มีหน้าที่บางประการที่ต้องปฏิบัติ ภายหลังจากสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงแล้ว โดยพบว่าในสัญญาเช่าซื้อที่ผู้ประกอบการกำหนดขึ้นใช้นั้น ก็จะมีการกำหนดข้อสัญญารองรับสิทธิในการติดตามเอารถยนต์ที่เช่าซื้อคืนเมื่อมีการผิดสัญญาโดยใช้ข้อความที่ว่า “...หากผู้เช่าซื้อไม่ส่งมอบรถคืนให้กับเจ้าของหรือผู้มีอำนาจกระทำการแทนเจ้าของมีสิทธิติดตาม ยึด กลับเข้าครอบครองรถได้ทันที โดยมีสิทธิเข้าไปในสถานที่ใด ๆ ซึ่งผู้เช่าซื้ออาศัยครอบครองหรือเป็นเจ้าของ หรือสถานที่ใด ๆ ซึ่งรถอาจอยู่ในที่นั้นได้...”⁸⁸ ทำให้เกิดประเด็นที่ต้องพิจารณาว่า ข้อสัญญาลักษณะดังกล่าวมีลักษณะเป็นข้อสัญญาไม่เป็นธรรมหรือไม่ และเป็นข้อสัญญาที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่

ในกรณีนี้ ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ว่า ข้อสัญญาดังกล่าวมีผลใช้บังคับได้ ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1816/2511 สัญญาเช่าซื้อรถระบุว่า ถ้าผิดนัดชำระเงินงวดใดงวดหนึ่งยอมให้ยึดรถคืน ดังนี้เมื่อผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระเงินงวดที่ 1 ผู้ให้เช่าซื้อก็มีสิทธิยึดรถคืนได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2293/2522 สัญญาเช่าซื้อมีว่าให้ยึดรถคืนได้เมื่อไม่ชำระค่าเช่าซื้องวดใดงวดหนึ่ง ผู้ให้เช่าซื้อยึดรถคืนได้ ไม่ต้องรอให้ผิดนัด 2 ครั้ง ไม่ขัดต่อมาตรา 574 วรรคแรก และไม่ใช้กรณีเงินชำระงวดสุดท้ายตาม มาตรา 574 วรรค 2 ผู้ให้เช่าซื้อยึดรถคืนก่อนแล้วบอกเลิกสัญญาภายหลังก็ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 5363/2545 โจทก์กับจำเลยที่ 1 ตกลงกันไว้ตามสัญญาเช่าซื้อว่า ถ้าจำเลยที่ 1 ผิดนัดไม่ชำระเงินใดๆ ตามสัญญา จำเลยที่ 1 ยอมให้ผู้แทนหรือลูกจ้างของโจทก์เข้าไปยังสถานที่ของจำเลยที่ 1 เพื่อยึดรถได้ไม่ว่าโจทก์จะได้บอกเลิกสัญญากับจำเลยที่ 1 หรือไม่ก็ตาม การที่โจทก์ติดตามยึดรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนจากจำเลยที่ 1 แล้วหรือไม่ก็ตาม การที่โจทก์ติดตามรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนจากจำเลยที่ 1 จึงเป็นกรณีที่โจทก์สามารถกระทำได้โดยที่ยังมิได้มีการบอกเลิกสัญญากัน และต่อมาภายหลังโจทก์จึงได้บอกเลิกสัญญาแก่จำเลยที่ 1 โดยที่จำเลยที่ 1 เป็นฝ่ายผิดสัญญา จำเลยทั้งสองจึงต้องรับผิดชอบค่าเสียหายอันเป็นค่าขาดราคารถยนต์แก่โจทก์

อย่างไรก็ดี ถ้าผู้เช่าซื้อไม่คืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อเมื่อสัญญาเช่าซื้อครบ ผู้เช่าซื้อก็ต้องรับผิดชอบผู้ให้เช่าซื้อ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7812/2540 เมื่อสัญญาเช่าซื้อครบ จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นผู้เช่าซื้อ มีหน้าที่ต้องส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อไปคืนแก่โจทก์ การที่จำเลยที่ 1 เพิกเฉย ไม่ส่งมอบรถคืน มีผลทำให้โจทก์ขาดประโยชน์ที่จะใช้รถนั้น จำเลยที่ 1 จึงต้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่โจทก์

⁸⁸ โปรดดูตัวอย่างสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ในภาคผนวก (ก) ข้อ 11, น. 276.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 752/2542 นี้ตามคำพิพากษาส่วนที่ให้จำเลยร่วมกันคืนรถยนต์ที่เช่าซื้อในสภาพใช้งานได้ดีแก่โจทก์ หากคืนไม่ได้ให้ใช้ราคาแทน 145,000 บาท พร้อมดอกเบี้ย เป็นการกำหนดให้จำเลยกระทำการชำระหนี้ที่ละอย่างก่อนหลังตามลำดับ ไม่ใช่การอันมีกำหนดพึงกระทำเพื่อชำระหนี้มีหลายอย่างอันจำเลยจะพึงเลือกได้ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 198 นี้ตามคำพิพากษาที่จำเลยจะต้องกระทำก่อนจึงเป็นหนี้ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืน เมื่อโจทก์ยังคงมีกรรมสิทธิ์ในรถยนต์ที่เช่าซื้อและมีสิทธิติดตามเอาคืนจากจำเลย และจำเลยมีหน้าที่ต้องส่งคืนรถยนต์ที่เช่าซื้อในสภาพใช้งานได้ดี หากคืนไม่ได้จึงจะใช้ราคาแทน และปรากฏว่ารถยนต์ที่เช่าซื้อยังมีอยู่และโจทก์สามารถบังคับให้จำเลยคืนรถยนต์ที่เช่าซื้อได้ กรณีจึงไม่แน่นอนว่าหนี้ที่จะบังคับให้ใช้ราคาแทนการส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อจะมีหรือไม่ นี้ตามคำพิพากษาส่วนนี้จึงเป็นหนี้ที่ไม่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 550/2543 จำเลยที่ 1 ไม่ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนโจทก์ภายหลังเมื่อโจทก์บอกเลิกสัญญา ความเสียหายจึงเกิดขึ้นแก่โจทก์ตลอดเวลาจนกว่าจำเลยที่ 1 จะส่งมอบรถยนต์คืนโจทก์หรือชดใช้ราคา การที่ศาลอุทธรณ์ไม่กำหนดค่าเสียหายเป็นค่าขาดประโยชน์ให้แก่โจทก์นับถัดจากวันฟ้องไปจนกว่าจำเลยที่ 1 จะส่งมอบรถยนต์คืนหรือชดใช้ราคา จึงไม่ชอบโดยค่าเสียหายนี้ควรกำหนดระยะเวลาที่จำเลยทั้งสองต้องรับผิดชอบไว้ด้วยเพราะรถยนต์ที่เช่าซื้อยอมเสื่อมสภาพไปตามปกติของการใช้ทั้งโจทก์เองก็ควรระวังในการบังคับคดี มิใช่มุ่งแต่จะบังคับเอาค่าเสียหายแก่จำเลยทั้งสองแต่ฝ่ายเดียวโดยไม่มีเวลาสิ้นสุด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2658/2545 จำเลยที่ 1 เช่าซื้อรถยนต์จากโจทก์ โดยมีจำเลยที่ 2 เป็นผู้ค้าประกันรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วม ต่อมาจำเลยที่ 1 ผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อ โจทก์จึงมีหนังสือทวงให้จำเลยทั้งสองชำระค่าเช่าซื้อและบอกเลิกสัญญา หลังจากนั้นโจทก์ฟ้องจำเลยทั้งสอง จำเลยทั้งสองนำรถยนต์ที่เช่าซื้อมาคืนโจทก์ โจทก์จึงถอนฟ้องแล้วนำรถยนต์ออกประมูลขายได้เงินไม่คุ้มราคาเช่าซื้อ จึงมาฟ้องเรียกราคารถยนต์ในส่วนที่ขาดจากจำเลยทั้งสองอีก กรณีเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นฟ้องซ้อนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 173 (1) เพราะฟ้องโจทก์คดีก่อนไม่อยู่ในระหว่างพิจารณาเนื่องจากถอนฟ้องไปแล้ว และเมื่อพิจารณาคดีก่อนที่โจทก์ถอนฟ้องไปแล้วศาลยังมีคำพิพากษาวินิจฉัยประเด็นข้อพิพาทแห่งคดี ประกอบกับคดีก่อนโจทก์ฟ้องให้จำเลยทั้งสองส่งมอบรถยนต์คืนโจทก์และชำระค่าเช่าซื้อที่ค้าง ส่วนคดีนี้โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายอันเป็นค่าขาดราคาจากการประมูลขายรถยนต์พร้อมดอกเบี้ยอันเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นภายหลังที่โจทก์ฟ้องคดีก่อน คำขอบังคับในคดีทั้งสองจึงต่างกัน ฟ้องโจทก์คดีนี้จึงไม่เป็นฟ้องซ้ำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 148